

The Project Gutenberg eBook of Katajainen kansani, by Juhani Aho

This ebook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this ebook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you'll have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

Title: Katajainen kansani

Author: Juhani Aho

Release date: October 17, 2004 [EBook #13768]

Most recently updated: December 18, 2020

Language: Finnish

*** START OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK KATAJAINEN KANSANI ***

Produced by Tapio Riikonen

KATAJAINEN KANSANI

Kirj.

Juhani Aho

WSOY, Porvoo, 1921.

SISÄLLYS:

Katajainen kansani

Narrin neuvo

Kohtaus keisarin patsaalla

Ikuiset kukat

Laulaen

Miten lumen valta voitettiin

Kolmivaljakko

Niemen äijä

Korpelan ukot

Äiti

Juhlavaatteet

Matin linna

Laiva lumimyrskyssä

Härkä ja muurahaiset

Suomen lippu

»Eläköön valo ja valistus!» »Eläköön isänmaa!»
Kansa kapinassa
Lesken ropo
»Sammuta sinä, minä sytytän!»
Painajainen
Lehdet
Uusi juhannus
Pienet ja suuret
Vanha ukko puhuu
Valtiollinen itsemurha
Elukoita laitumella
Kun juna kulki ohi
Kuulutus
Varis ja pääskysel
Takaliston Heikki
Kaksi sankaria
Kokko ja kokon poika
Kuntakokous
»Siltä varalta»
Härkätäistelu
Isänmaan malja
Hovineuvoksetar
Kiusaaja
Veljeni vieraila mailla
Kansan tuomioita
II traditore della patria
Alppipuro
Lippu
Vapaalle kynälleni

KATAJAINEN KANSANI.

Ei ole suinkaan sattuman oikku, että juuri me suomalaiset olemme tänne Suomenniemelle pysähtyneet ja täällä näihin päiviin saakka pysyneet.

Täällä on kyllä käynyt muitakin maan haussa. Mutta ne ovat joko läpi pihan ajaneet taikka kääntyneet veräjän suulta takaisin. Lappalaisen kynnet eivät saaneet erää Suomen kamarasta, ja pulkissaan poistuivat he vähitellen sinne, missä elatus kasvaa heille itsestään. Ruotsalaiset ottivat haltuunsa rantamaan hedelmällisimmän ruokamullan, mutta kun kahden penikulman päässä merestä tuli vastaan suo ja korpi, niin siihen he seisahtuivat. Mitä itäisiin ystäviimme tulee, niin lienevät kaalimaat ainoat, joita heidän auransa ovat täällä kääntäneet. Ja jos täällä joskus lienee hiisiä asunut, niin ovat ne tyytyneet olemaan kivenheittosilla kirkkojen kanssa ja siihen uupuneet.

Suomalaiset, ne olisivat kai nekin löytäneet mehevämpiä maita, joissa rieska ja hunaja vuotaa. Mutta heidän halunsa näyttää aina vieneen heitä kuta karuimmille maille. Ihan kuin uhalla he ovat hakeneet kuivia kankaita, veteliä soita ja synkkiä routapohjakorpia.

On niitä, jotka ovat sanoneet sitä pakolliseksi siirtymiseksi muiden väkevämpien tieltä. Minä luulen, että se on ollut esi-isiemme käytännöllisin kuninkaan ajatus. He ovat tunteneet omien sivujensa sitkeyden, ja siinä, missä toisten selkäranka olisi rusahtanut poikki, siinä on *heidän* selkärankansa vain voimistunut. Kuokka on ollut heidän miekkansa, ja sillä he ovat valloittaneet itselleen maan, jonka voittajakin on tunnustanut heidän omakseen. Minkä nimellinen hän lienee milloinkin ollut, puhuihan hän ruotsia, tanskaa tai venäjää, lopputulos taisteluista on ollut se, että taistelutanner jäi suomalaisille itselleen. Ulkolaisille uudisasukkaille on se ollut liian kova pähkinä purra. Ja niin se on vieläkin. Jos me ojentaisimme sen vieraalle ja sanoisimme: »Tuoss' on ... tule ja ota!»—niin ei hänessä kuitenkaan olisi sen ottajata.

Sentähden me kaikesta huolimatta saatamme istua jotenkin rauhallisina ja mitään hätäilemättä, »vaikk' onni mikä tulkohon». Me saatamme tyynesti kuunnella taivaan tuulien huminata niinkuin kataja kivisellä mäellä. Yläilmoista iskevä ukkonen musertaa pirstaleiksi korpikuusen, mutta katajikkoon se tupsahtaa voimatonna. Sotaratsut ajavat siitä ylitse, ja kanuunavaunujen rattaat saattavat taivuttaa sen

maata myöten. Mutta kataja ei katkea. Ei synny verihaavaa, ei tule luun vikaa. Kun meteli on ohitse, ojentaa pieni puu lyhyen jäntevän vartensa, ja oksa risahtaa oksalle: »Kasva sinä sinnepäin, minä kasvan tänne». Eikä kestä kauan, ennenkuin on jo jalkain jälki ja pyöräin uurtama ura peitossa. Ja kun yliajaja huomenna hakee eilisiä jälkiään, ei hän enää niitä löydä. Tie on kasvanut umpeen, ja katajikko näyttää koskemattomalta.

Niiden meidän veljämme viljelyksiin, jotka ovat asuinsijoihseen hakeneet pehmeämpiä peltomaita, ovat uurokset tunkeneet syvemmälle. Mutta juuri se, että me valitsimme kovimman kallioniemekkeen, jossa ainoastaan meidän kaltaisemme katajat voivat kasvaa, se oli meidän suurin viisautemme. Se Mooses, joka meidät tänne luvattuun maahamme johti, hän ymmärsi sen sitkeyden voiman, joka piili hänen kansansa katajuudessa.

1891.

NARRIN NEUVO.

(Kuvaus inkvisitsioonin ajoilta.)

Siinä on pienen kaupungin torilla, raatihuoneen ja tuomiokirkon välillä, kaikenlaisia kidutuskoneita: venytystelineitä, peukalopihtejä, piikkituoleja, naulatynnyreitä, hehkuvia hohtimia... Keskellä toria on polttorovio, valmiina ottamaan vastaan kerettiläistä, jos hän ei tunnusta erehtyneensä, jos hän ei luovu harhaopistaan ja alistu ainoan autuaaksi tekevän katolisen kirkon alle.

Hänet ripustetaan käsistään orteen riippumaan ja jalkoihin kiinnitetään lyijypainoja. Mutta hän ei muuta kuin huutaa vain: en tunnusta! ... en luovu! ... en alistu!

Hänet viedään piikkituoliin, mutta hän huutaa yhä hurjemmin vastalauseensa kiduttajilleen ja ympärillä seisoville, joita on sekä torilla ja kaduilla että katoilla ja ikkunoissa.

Häntä näpistetään hehkuvilla hohtimilla ja hänen nahkaansa kärvennetään, mutta aina yhtä huonolla menestyksellä. Hän ei luovu, ei tunnusta, ei alistu...

Suur'inkvisiittori, kardinaali, joka itsestään isosta Roomasta on tullut paavin käskystä kerettiläisyyttä tukehuttamaan, ei tiedä, mitä tehdä tälle uppiniskaiselle miehelle. Tunnustus, luopuminen, ehdoin tahdoin alistuminen olisi hänestä mieluisampi kuin roviolla polttaminen, joka on vasta viimeinen keino eikä ole enää suosittu kirkon korkeimmissa piireissä.

Raatihuoneen parvekkeelle, jossa hän istuu puettuna punaiseen verkaansa, kutsuttaa hän kätyrinsä ja käskee luvata ainaista armoaan syytetylle itselleen ja hänen suvulleen ja koko hänen kaupungilleen. Mutta ylenkatseella kohtelee kidutettu kiusaajiaan.

Silloin loppuu suur'inkvisiittorin kärsivällisyys, ja vimmoissaan käskee hän pyövelin silpoa vasemman käden keretiltä. Mutta keretti ojentaa oikeansa ja kehoittaa silpomaan senkin. Ja kuta kovempi on hänen kipunsa ja kuta suuremmat ovat hänen tuskansa, sitä kovemmin hän huutaa, ja sitä kauemmaksi hänen huutonsa kuuluu. Kuuluu yli torin, pitkin katuja, tunkee seinien läpi huoneisiin, kantautuu ulkopuolelle kaupungin muurienkin.

Hiki tippuu kardinaalin otsalta, hänet on käsketty hankkimaan luopumusta, tunnustusta ja alistumista ... pyhän isän ja hänen kardinaalikollegionsa epäsuosio uhkaa häntä.

—Mikä *antaa* hänelle tuon yliluonnollisen voiman? kysyy hän itseltään ja ympärillä oleviltaan. Mutta ei kukaan voi siihen selitystä antaa, sillä aina olivat ahdistetut ennen alistuneet.

Silloin astuu esiin hänen eminenssinsä hovinarri, jota hän kuljettaa matkoillaankin mukanaan, ja pyytää saada puhua.

—Puhu! sanoo suur'inkvisiittori.

—Tukkikaa hänen suunsa! neuvoo narri.—Huutaminen helpottaa kipuja, mutta kipu on kaksinkertainen, kun sitä ei saa huutamalla lieventää.

—Narrin neuvo! sanoo suur'inkvisiittori. Kuinka voi hän erehdyksensä tunnustaa ja harhaopistaan luopua, jos me hänen suunsa tukkeamme?

—Joka vaikenee, hän suostuu.

—Sinä viisas narri! Neuvosi on nerokas! huudahtaa inkvisiittori riemuissaan.

Ja heti käskee hän pyövelinsä tehdä niinkuin narri oli neuvonut. Suukapula pistetään syytetyn suuhun ja solmitaan lujasti nuoralla niskan taa. Ja kun hänet ripustetaan orteen riippumaan ja lyijypainot jalkoihin kiinnitetään, vaikenee hän—ja kun hänet piikkituoliin istutetaan, vaikenee hän—ja kun häntä hehkuvilla hohtimilla näpistetään, vaikenee hän vieläkin.

Mutta kun kansa ei enää kuulekaan hänen huutavan, alkaa se itse huutaa. Torilta ja kaduilta ja katoilta ja ikkunoista kuuluu yksi ainoa iso huuto yli koko kaupungin:

—Älä luovu! Älä tunnusta! Älä alistu!

Eikä hän alistunut. Sillä vaikkakaan hän ei enää itse voinut huutaa, lievitti se hänen tuskaansa ja rohkaisi hänen mieltään, että kuuli muiden huutavan.

Ja hän kärsi, kunnes kuoli kiduttajainsa käsiin.

Mutta silloin jyrähti torilta, kaduilta, katoilta ja ikkunoista uusi huuto, riemuhuuto:

—Ei luopunut! Ei tunnustanut! Ei alistunut!

Suur'inkvisiittori raivosi ja tukkaansa repi.

Mutta narri nauroi partaansa. Sillä se oli *hänen* neuvonsa, joka oli saanut koko kansan huutamaan silloin, kun yksi pakotettiin vaikenemaan.

1899.

KOHTAUS KEISARIN PATSAALLA.

Keisarin patsaan juurella sinä suurena kukkaspäivänä...

Patsaan jalusta on kokonaan kukkien peitossa. Tuhansiin nouseva väkijoukko täyttää torin. Ei kuulu hiiskahdustakaan, kaikki on hiljaa kuin hautajaisissa. Siellä täällä käyskelee santarmeja.

Järjestyksenvalvoja, entinen sotilas, seisoo kukkaskummun vartijana. Hän on totinen ja tyyni, hänen kasvonsa eivät ilmaise iloa eikä surua, mutta minä luen hänen sinisten silmiensä pohjasta hänen ajatuksensa:

—Mitä varten ne oikeastaan lienevät minut tähän asettaneet?... Vartioimaanko?... Kukkiako? ... etteikö kukaan saisi niitä viedä? Ei kukaan näy tahtovan niitä *viedä*, ne vain *tuovat* niitä.— Järjestystäkö ylläpitämään? Ne kyllä näkyvät itsekin ylläpitävän järjestyksensä.—

—Minun on käsky seistä tässä, kunnes viimeinen katsoja poistuu. Taidan saada sitä odottaessani seistä koko ikäni. Mutta saanhan kerran minäkin seistä keisarin kunniavartijana ... ja perustuslakien.

Helähtää virren sävel väkijoukosta. »Linna luja on Jumala» kaikuu yliopiston rappusilta senaatin rappusille, helähtää takaisin Nikolainkirkon seinistä. Kaikki seisovat lakittomin päin. Järjestyksenvalvoja paljastaa hänkin päänsä ja seisoo lakki kämmenellä kuin kenttärukouksessa.

—Se oli kaunis virsi...

Hän panee hitaasti hatun päähänsä. Kyynel kiiltää hänen silmässään. Hän kääntyy sitä salatakseen syrjin yleisöön, on katsovinaan kukkia patsaan juuressa.

—Se oli ihmeen kaunis virsi...

Helähtää taas uusi sävel. Maammelaulu, päät paljastuvat uudelleen.

Järjestyksenvalvojan käsi lentää lakkiin kunniaa tehden. Mutta yht'äkkiä hän säpsähtää, laskee alas kätensä, nostaa sen puoleksi, laskee taas eikä näy tietävän, mitä tekisi.

Sehän on kielletty ... on tullut käsky olla kansallislaululle kunniaa tekemättä...

Santarmit seisovat tuolla lakit päässä ja kädet suorina sivuilla...

Hän epäröi, taistelee, käsi nousee ja laskeutuu, koettaa pysähtyä lakin liepeeseen...

Hän saa ehkä eronsa ... häneltä otetaan virkansa ... vaimo ja lapset jäävät leivättömiksi... Kaikki muutkin järjestyksenvalvojat erotetaan ... myöskin eversti, ja lähetetään pois... Kuka tulee sijaan? Kuka tulee järjestystä valvomaan? Santarmit nuo? Santarmit pannaan sijaan...

Käsi on vaipunut kupeelle, noussut ja laskenut.

Mutta yhä hartaammin, vakuuttavammin ja voimakkaammin vyöryvät Maammelaulun sävelet säe säkeeltä tuhansista rinnoista.

—Se on *maani* laulu! Se on kansani laulu! Kenelle minä kunniaa, jos en sille!... Vaikka kaikki menköön ... vaikka mikä tulkoon: minä *teen* kunniaa!

Käsi kimpoo lakin reunaan, pysähtyy, vakaantuu. Hän kääntyy kuin komennussanan mukaan päin yleisöön, johon on seisonut syrjin. Ja ennenkuin isänmaan virsi on lopussa, seisoo hän siinä tanassa kuin valettuna paikoilleen, vankkana kuin pronssinen patsas, päin kansaan ja takanaan perustuslakien kilpi. Tyyni rauha ja luja luottamus loistaa hänen kasvoillaan, ja onnen ilme tuikahtaa hänen silmistään. Huulet liikahtavat laulun viimeisten sävelten mukaan.

Väkijoukosta jostakin vilahtaa naisen käsi ylös, pienoinen kukkaskimppu tekee ihmisten päitten yli kaaren ilmassa ja putoo järjestyksenvalvojan jalkain juureen.

Hän kumartuu, poimii kukkaset ja laskee ne, eläköönhuutojen isänmaalle kaikuessa, lakia suojelevan leijonan jalkain juureen.

1899.

IKUISET KUKAT.

Ihana on vilpiton tunteiden ilmaus, kaunis on kansan kiitollisuuden uhri.

Keskellä kylmintä talvea, nietoksien alta ja tuiskujen läpi loihtii se kukkaset esiin.

Se laskee ne surunsa sepeleenä muistojen haudalle, pyhittää ne murheensa merkiksi hyvien töiden tekijälle.

Eikä se kuitenkaan suruansa ajattele, eikä kukat ole ainoastaan kaipaukselle omistetut. Ne ovat toiveiden tarhasta poimitut, ja ne lemuavat luottamusta parempiin päiviin.

Sentähden ne kylmänkään kiven päälle heitettyinä eivät palellu, eivät kuihdu eivätkä lumeen peity. Sentähden käyvät ne yöllä uutta umppua tekemään ja taas aamulla aukenemaan.

Uusi päivä tapaa uudet kukkaset patsaan juurella, ja kuitenkin ne ovat aina samat. Ne ovat kuin se pyhä tuli temppelein alttarilla ennen muinoin, joka ei saanut koskaan sammua, ettei suuri onnettomuus isänmaata kohtaisi. Se palaa siinä milloin punaisena, milloin sinisenä, milloin keltaisena liekinä, ja koko kansan tyttäret sitä hoitavat ja papittarina sen vaiheella vartiota pitävät. Jos se sammuisi, silloin uhkaisu onnettomuus maata, sillä se olisi merkki siitä, että toivo on sydämistä kadonnut.

Sentähden älköön sallittako tämän kukkien liekin koskaan sammua. Loistakoot ne siinä päivästä päivään ja vuodesta vuoteen tuoksukoot, kunnes kaikki on taas, niinkuin oli ennen. Muistuttakoot ne siitä, mitä meillä oli ja mitä meiltä otettiin.

Ja sentähden kantakaamme sinne kevään ensi vuokko ja syksyn viimeinen kanerva ja tuokaamme sinne kesäisten lehtojemme tuoreimmat tuomet ja niittyjemme hempeys ja luhtaisten rantojemme lempi. Ja talvet pitkät hoitakaamme majan matalimmankin ikkunassa kukkaa—keisarivinaan.

Älköönkään kukaan kotoaan matkalle lähtiessään unohtako ottaa käteensä kukkaskimppua, älköönkään sitä perille tultuaan jättäkö patsaan juureen heittämättä...

Että toivomme aina yhtä vihreänä pysyisi, ettei menneiden muisto koskaan mielestämme murenisi, eikä luottamus parempiin päiviin lemuamasta lakkaisi.

LAULAEN.

Laulaen keväällä lintuset pesäänsä laittoivat, viserrellen kortensa uuteen asuntoonsa kantoivat. Helisivät lehdot, ja työn riemua raikuivat rannat.

Kulkija kuuli soittoa ilmasta ja luuli lintujen huolettomina oksalta oksalle hyppivän.

Ja kuitenkin oli se heidän työaikansa kiireisin, eikä huoli huomisesta sallinut heidän suven lyhyttä yötäkään levähtää.

Kun pesä oli valmis, vaikenä lintujen laulu, ja äänetönnä onnestaan hauteli emo lämpimin rinnoin ilojensa hedelmiä, ja toverinsa kattoi hänelle lempensä osoitteeksi kukkuran pöydän. Ja heidän onnensa oli niin suuri, ettei ollut sävelin soitettavissa.

Mutta pesä särkyi, ja maahan putosivat hentoiset munat ja kiviin murskautuivat. Mutta ei istunut emo oksalle itkemään eikä vaurioitansa valittamaan. Uutta pesää hän kohta laittamaan lensi, ja entisen työvirren tovereineen viritti. Viritti virren ja soitti sävelen niin syvän ja sulavan, että ihmetellen kuuntelivat sitä ilmojen asukkaat ja ihastuen riensivät kilvan apuansa antamaan ja särjetyn pesän sijalle kortensa kantamaan. Vaikka jo syyskesän tulleen tiesit, niin keväisessä lehdossa taas kulkevasi luulit.

Eikä lakannut laulu, eikä sortunut soitto, ennenkuin oli uusi asunto valmis ja emo taas siinä lämpimin rinnoin ilojensa hedelmiä hautoi.

* * * * *

Laululla sinut, Suomi, horroksistasi herätettiin, suuret runoniekat soittivat kanneltansa kansani korvaan, ja esi-isien vanhat virret unen silmistäsi ajoivat.

Ja kansan nuoriso kulki kylästä toiseen niitä toistellen. Luulit heidän huvikseen huhuavan, ja he vain kiviä kantoivat yhteisen pesämme perustukseksi ja almuja anoivat isänmaan alttarille.

Seinät nousi, katto kohosi, ja pian liehui valistuksen lippu tuhansien kotien harjoilla.

Särkyi Suomelta pesänsä ... puhkesi pohja...

Eikä ennen särkyä ehtinyt, kun jo taas raikuu kunnailta rakentajien laulu...

Näen suoriutuvan siivilleen Suomi laulajain parven, näen neitosten ja valkolakkisten nuorukaisten nousevan ja salojen keskeen kiirehtivän. Laulu soi suurissa saleissa, ja kaiku vastaa majan matalimmankin ovelta.

Laulaen usmat erämaista ajamme ... laulaen salot taas toivojemme sinehen pueimme.

Laulaen roudan rinnoistamme sulatamme, laulaen rauniokivet rahaksi leimaamme...

Laulaen, Suomi, sun särkyneen pesäsi korjaamme...

1899.

MITEN LUMEN VALTA VOITETTIIN.

Sisämaassa maaliskuulla 1899.

Ei muisteta täällä aikoihin olleen niin paljon lunta ja niin korkeita kinoksia kuin tänä talvena. Se sama lumimyrsky, joka tämän kuun 18 p:nä katkaisi paluumatkan suurelta Suomen lähetystöltä, on riehunut täälläkin maan sydämessä vielä hurjemmalla raivolla ja vielä suuremmalla voimalla kuin Etelä-Suomessa. Kaupungit ja kylät näyttävät siperialaisilta jurttakyliltä, joista savu nousee katoilta kuin

lumimättäiden keskestä. Pikkumökit ovat niin ummen peitossa, että on täytynyt ruveta kaivamaan tunneleita ovien ja ikkunoiden eteen. Kujat ja solat ovat lunta niin kukkuranaan, että aidanseipäitä tuskin näkyy. Jäillä on tie kuin korkea harju. Jokainen vastaantulija on epäluuloa herättävä vihollinen, joka uhkaa kaataa kumoon reet ja hevoset.

Näyttää siltä kuin tämä lumijättiläinen olisi yhdellä ryntäyksellä tahtonut lyödä alleen koko maan, pysähdyttää kaiken liikkeen ja sitten hiljaa ja varovasti haudata ja tukehuttaa kaiken elämän ja lopuksi kevättulvain tullen yht'äkkiä riipaista mukanaan mereen vangitsemanaan saaliina pellot, niityt, myllyt, tehtaat...

Näyttää siltä kuin olisi se ollut talvenhaltijan totinen aikomus ja niinkuin se siinä aikomuksessa alussa olisi onnistunutkin...

Sillä kaikista kertomuksista päättäen valtasi kauhu kansan, vaikka näillä seuduilla kyllä vanhastaan on pahoihinkin pyryihin totuttu. Ei osattu mihinkään liikkua, ei päästy naapuriinkaan, ei tiedetty, eletteinkö siellä vai oliko tuiskuun tukehdu—ajateltiin vain säälillä ja pelolla ja vavistuksella matkalla olevia, joiden kohtalosta ei mitään tietty. Oltiin kuin piiritetyssä talossa, jonne vainolainen on tiet sulkenut ja jota se metsän rannasta väijyy.

Vähitellen alettiin kuitenkin tointua ja tuumailla, mitä olisi tehtävä. Lyhyt hetki ajateltiin sitä ja luotettiin siihen, että kai viranomaiset pitävät huolta siitä, että ainakin valtatiet tulevat kuljettavaan kuntoon. Niidenhän on asia katsoa, että ne, jotka ovat ottaneet teiden aukipidon urakalle, tekevät velvollisuutensa. Siellä täällä ovat lumireet olleetkin liikkeessä, mutta liukuneet kovien kinosten yli niihin juuri ollenkaan uppoamatta, jättäen pehmeämmillä paikoilla vain pieniä töyräitä kuin heikkoja vastalauseita lumen valtaa vastaan. Lapioihin, jotka ovat tehoisat aseet suurten tuiskujen jälkeen ja jotka tekevät ihmeitä silloin, kun Suomen valtion rautateiden veturiauratkaan eivät mitään voi, eivät viranomaiset ole käskeneet tarttua, vaikka heillä vanhain asetusten mukaan siihen olisi ollut oikeus—lienevätkö sen sitten tehneet näiden hankihirviöitten pelosta vaiko säälistä kansaa kohtaan, säästääkseen sitä uusista rasituksista. Sentähden seisovat kinokset täällä yhä yhtä korkeina kuin ennenkin ja saanevat, ainakin mitä virallisiin toimenpiteisiin tulee, seistä siinä siksi, kunnes Herran päivä ne kerran sulattaa.

Mutta usein tapahtuu, että kun viranomaiset jolloin kulloin eivät ole tehtävistään selvillä—mikä sattuu tavallisesti juuri silloin, kun heidän apuaan kipeimmin kaivattaisiin—keksii kansa itse jonkin keinon itsensä auttamiseksi. Se kyllä miettii muutamia päiviä, joskus viikkojakin, mutta lopulta ratkaisee se pulmansa omalla tehokkaalla tavallaan.

Ja niin se teki nytkin. Ihmisten *täytyi* päästä liikkeelle ja ne pääsivätkin.

Vaikka hiihtäminen viime aikoina on ollut suuresti vähenemässä, paikoitellen melkein unohduksissa, teitten kunnossapito kun on vuosi vuodelta parantunut, on täällä kuitenkin joka talossa ollut sukset, jopa kahdetkin. Joskaan niitä ei tavallisina talvina ole yleisemmin tarvittu, ovat talojen vanhukset niitä kuitenkin kaikessa hiljaisuudessa huolellisesti hoitaneet ja joka kesä tervailleet, sillä eihän koskaan voi olla varma siitä, *milloin* taas läpipääsemättömän lumen sataa ja milloin näitä taikakaluja tarvitaan.

Ja nyt otettiin ne kuin orrelta alas, ja ihmeellinen oli se vaikutus, minkä ne tekivät. Nuo nietokset, joita oli luultu murtumattomiksi muureiksi, muuttuivat yht'äkkiä kaiken yhteyden nöyriksi välittäjiksi ulkomaailman kanssa. Ne muuttuivat siksi sillaksi, jota myöten ihmiset keveästi kuin tuulen kantamina liukuivat toistensa luo.

Hankien hankaluudesta on tullut matkamiesten mukavuus. Välit talojen välillä ovat lyhenneet. Tiet, jotka ennen kulkivat kierrellen ja kaarrellen, vievät nyt suorina viivoina halki korprien, yli järvien. Hiihdännän ponnistelu, pakko luottaa vain omaan itseensä ja omiin suksiinsa ja tieto siitä, että kunkin oma voima on hänen ainoa auttajansa, on saanut mielet hilpeiksi ja rinnat reippaiksi. Ihmiset ovat yht'äkkiä käyneet toisilleen ystävällisemmiksi ja keskinäisissä suhteissaan herttaisemmiksi. Vastaantulija ei ole enää vihamies, joka sinut tiepuoleen ajaa, vaan ystävä, joka sinulle on uran avannut ja sinä hänelle. Etäisimmätkin ovat kuin naapureita, ja kuulumiset kulkevat talosta toiseen nopeammin kuin koskaan ennen.

Se suuri lumivaippa, jonka pelättiin hautaavan alleen ja ihmisiä erottavan, onkin vain kohottanut ja yhdistänyt. Lumenhaltijan ilkeät aikomukset ovat häpeään tulleet.

Tekehän tuo vielä raskaammassa kotiajoissa haittaa hiukan. Heinäkuormat täytyy panna pienemmät kuin ennen, ja hirsien veto useihin uudisrakennuksiin on täytynyt jättää toisiin.

Mutta kahteen paikkaan on keli nyt livakampi kuin on koskaan ollut— kirkkoon ja kouluun. Niiden ympärillä seisoo suksia ja sauvoja kuin keihäitä sotaleirissä. Ja kuta korkeammalle kinokset kohoavat— ja yhä ne vain kohoo, sillä talven selkä ei ole vielä taittunut—sitä enemmän sakenee suksimetsä

kirkkojen seinämällä ja koulujen piholla.

1899.

KOLMIVALJAKKO.

Sisämaassa sen suuren lumipyryn jälkeen maaliskuulla 1899.

Hiihtelimme tässä eräänä pyhäiltana vähän aikaa sen suuren lumipyryn jälkeen hiljalleen liukkaita hankia ja kiittelimme näitä kulkuneuvojamme, joilla näkyi pääsevän, olipa keli millainen tahansa, kun alkoi kuulua outoa melua maantieltä päin, jonka poikki latumme kulki. Siellä huudettiin ja pauhattiin ja isoäänisiä aisakelloja soitettiin.

Päätimme sodan syttyneen siitä, että kaksi vastaantulijaa ehkä oli joutunut tiestä tappeluun, ja riensimme hätään. Mutta kun tulimme luo, emme tavanneetkaan kuin yhden matkamiehen mellastamassa. Mutta hän oli kyllä sitä kummallisempi kulkija. Ei ole ainakaan täälläpäin semmoisia laitoksia ennen nähty.

Siinä oli iso kuomureki, leveä kuin laiva, kallellaan lumessa. Kuomun sisässä istui sen täyteinen parrakas, lihava, kiiltonappinen herrasmies. Reen kupeella oli vyötäisiään myöten hangessa hänen kuskinsa, isolakkinen, pitkähihainen ja leveähelmainen, joka, koettaessaan omin voimin päästä ylös, vaipui vain yhä syvemmälle. Hevosista, joita oli kaksi suurta konia ja yksi pienempi keskellä, oli pienin tiellä poikkiteloin mahansa varassa, suuret tiepuolessa lautasiaan myöten lumessa. Aisat olivat katkeilleet ja suitset sekaantuneet.

Ummikko herra ärjyi outoja sanoja kuskeille. Kuski, joka osasi hiukan suomea, noitui hevosiaan, jotka vaahtoon asti ponnisteltuaan nyt eivät enää yrittäneetkään ylös; noitui rekeään, jonka toinen jalas oli vaipunut syvälle lumeen; noitui tietä, joka todella olikin kelvoton semmoisilla ajopeleillä kulkea; noitui lomaan herraansakin ja lopuksi meitä kaikkia, jotka emme olleet tien kunnossa pidosta paremmin huolehtineet.

—Kaikenlaisilla konkareilla sitä pitääkin ajaa ... sanoinhan minä jo lähtiessäni, ettei näillä pelin täällä pääse mihinkään ... mokomat valjakot ... luuliko se tuo (hän osoitti herraansa) täällä Nevskiä ajavansa ... joka virstalla saadaan tiepuolessa rypeä... Ja te sen moukat siinä, tsuhnat, kelvottomat, ette pidä teitänne kunnossa, että herrat ajamaan pääsisi... Herra, herra, mitä me teemme?

Herra murahti jotakin...

—Selkään uhkaa teitä antaa!—Selkäänne sietäisittekin!—Ka, miksette auta!—Kuuletteko, kollot, nostakaa reki tielle ja hevoset hangesta!

Miehet katselivat tyynesti outoa näytelmää, mutta ei kukaan heistä yrittänytkaan ruveta pelastuspuuhiin.

—Mitä te täällä kuljeksitte? kysyi meistä muuan. Vai lähdittekö vain keliä koettelemaan?

—Keliäkö koettelemaan! kiljui pitkähihainen mies. Kyllä me teille vielä keliä näytämme?

Hän hujahutti pitkällä piiskallaan lähinnä seisovaa miestä, mutta tämä nosti sauvansa eteen, siima kiertyi sen ympärille ja piiska irtautui kurittajan kädestä. Koettaessaan rynnistäytyä ylös kellahti hän selälleen hankeen ja siitä istualleen, niin ettei näkynyt kuin vähän parran häntää lumesta.

—Auttakaa minut ylös, konnat! komensi hän. Mutta miehet olivat piiskan käyttämisestä hiukan närkästyneet...

—Parasta, kun huppuroit siinä siksi, kunnes sydämesi lauhtuu. Ne ovat nämä tällaiset aseita, joita täällä ei ole totuttu tottelemaan. Täällä meidän puolessa ei päästä kulkemaan kuin hyvällä puheella ja kauniilla käytöksellä.

Hän posmitti jotakin herransa kanssa, joka oli niin turkkeihinsa vyötetty ja tyynyillä ja nahkasilla kuomiinsa niin pönkitetty, ettei kyennyt muuta kuin silmiään mulkoilemaan ja vähän olkapäitään kohottelemaan.

—Herra käskee teidän heti paikalla lapioimaan auki tien! Jos sen teette, lupaa hän antaa anteeksi eikä olla vihainen siitä, ettette ole sitä ennen tehneet.

—Lapioimaan auki tie? Läpi Suomenko? Se on yhtä umpea täältä Lappiin.

—Eikä kuin yhä pahenee vain! vahvasti toinen.

Kuski raapi korvallistaan.

—Läpi Suomen ... helkkari...

—Parasta taitaa olla, kun käännytte takaisin tai odotatte täällä kesään ... kesä kuitenkin tulee, ennen kuin on kaikki kujat luotu, jos ne luotaisiinkin...

—Ei sovi kääntyä eikä odottaa! Nyt juuri täytyy meidän päästä!

—Ka, pääseehän siitä ... tasainen on taival... eivät kivet kolaja ... ei muuta kuin vähän upottaa...

—Vai läpi Suomen! jahkaili kuski. Yhtä umpea Lappiin asti ... eikä kuin yhä pahenee... Saamari sentään!

—Onko teillä sitten määrä minne joutua, vai mitä varten se oikein on lähtenyt?

—Annahan kätesi, hyvä mies, että pääsen pystyyn!—Kas niin, vetäiskää samalla maantielle! Vot! Hyvä on! Puhhuh!—Määräkö? Vieläkö? Ylpeillessään se vain lähti ... Suomen herrat aina kehuvat hevosiaan ja rekiään. Tämä kun on aina elänyt siinä luulossa, että hänellä on ne pelit paremmat kuin missään muualla, niin suuttui ja lähti näyttämään omiaan.—»Kyllä minä opetan kehumaan!» sanoi.—»Näytetään tsuhnoille!» sanoi. Ja nyt kun kuuli lunta tulleen...

—Sitä tuli jo vähän liiaksikin!

—Eihän niillä näillä, tietäähän sen, täällä mihinkään pääse, uppoavat joka askelella...

—Ei toki tavallisinakaan talvina, saati tämmöisenä.

—Sitähän sanoin... Emme pääse Suomessa näillä hevosilla ja tällä reellä, sanoin. »Pääsemän pitää!» ärjäisi, ja lähteä täytyi, ei auttanut. Nyt se sen näkee, mutta ei anna arvo kääntyä.

—Antaakohan tuon arvo sitten tuossa istua?

Herra huusi jotakin kuskilleen, ja tämä tulkitsi sitten sen meille.

—Se vain minulla teitä ärjyttäisi ja pelotuttaisi. Jos sydäntyy oikein, niin ei lähde siitä koko talvena ... siihen ruokansakin kannattaa ... teiltä tien tukkeaa. Mutta jos olisitte nöyriksi, rukoilisitte polvillanne: »Hyvä herra, lähde armossa pois, anna meille tien aukaiseminen anteeksi, emme koskaan enää, korkea pajari, sinulta tietä tukkea», niin sitten hänestä pääsisitte ... niin täytyy minun tehdä, kun mitä tahdon saada aikaan.

—Ei me häntä hännystelemään, kun emme tiedä pahaakaan tehneemme ... olkoon siinä tai menköön mihin tahtoo ... yhdentekevä meille on...

—Mutta on teissäkin syytä, kun olette antaneet tien umpeen mennä! Onko tämä laitaa? Viikko siitä, kun lumen satoi, eikä ainoatakaan lapiollista luotu! kiivastui kuski taas.

—Ei ole tämä pyry meidän nostamamme ... sieltäpä se teidän ilmoilta pilvi nousi, eikö ollekin omain noitainne nostama? Mutta kun hyväksi herjennette, niin saatammehan auttaa ylös ... pakkoa ei ole!

—Se panee pakon!

—Ei ole rekennekään leveys asetuksien mukainen. Tuommoisella tien täyteisellä ei saa Suomessa kulkea. Täällä täytyy antaa puoli tietä toisillekin, se on asetus.

—Älkää olko tyhmiä ... ettekö näe, miten se silmiään mulkoilee ... siitä vielä paha seuraa, jos niskoittelette ... minä tiedän nämä Pietarin herrat; olen heitä siksi paljon palvellut. Viis' ne teidän asetuksistanne! Eivät ne rekiään teidän tähtenne kavenna, vaan panevat teidät teitä levittämään. Tehkää, veikkoset, niinkuin se käskee, en neuvoisi, jos en tietäisi ... teidän parastanne tarkoitan ... tulkaa Inkeriin, niin näette!

Ukot epäröivät.

—Jos suuttuu ja minkä vielä tekee? Pitäisikö auttaa ja ruveta lapioimaan...?

Mutta se vanha mies, joka koko ajan oli kuskin kanssa puhunut, melkein kiivastui:

—Ei ensinkään! Käy yhden käskyjä tottelemaan, saat heitä kymmenen niskaasi! Aukaise tie tälle, saat kaikille aukaista, ikäsi lapio kädessä tiepuolella seistä. Ja mikä on päästäkseen, kun oikeilla peleillä kulkenee! Päästäänpäähän meidän hevosilla ja reillä, ja kun ei niillä päästä, kuljetaan suksilla. Olkoon aloillaan!

—Olkoon sitten aloillaan!

Miehet survaisivat jo sauvansa lumeen ja aikoivat lähteä.

Mutta nyt tuli herralle hätä, kuului puhuvan jotakin kuskillen ja ääni kuului ystävällisemmältä.

—Älkähän menkö! huusi kuski. Herra sanoo, että saatte armon lapioimisesta, kun vain autatte... Ei, ei, älkähän menkö, ka, ei kuin pyytämällä pyytää...

—No, se on oikeata puhetta! Kun olisitte alun pitäen näin siivosti haastaneet, ei olisi väitöstä tullutkaan ... autetaanhan me ... pojat hoi!

Eikä se ollut kuin keikaus vain, kun hevoset oli hyppytetty tielle ja reki nostettu kohdalleen. Kiireessä oli se tosin tullut käännytyksi jäljelleen päin, mutta sitä ei herra näyttänyt huomaavan.

Miesten esityksestä vedettiin nyt kuomu ja herra sen sisässä lähimpään taloon, sillä maantiellä olisi ollut mahdollon valjastaa.

Mutta kun alettiin talon pihalla valjaita tarkastaa, niin huomattiinkin niiden olevan niin epäkunnossa, ettei ollut ajattelemistakaan niiden kanssa taipalelle lähteä. Ei ollut muita ehyitä ajokaluja kuin suitset ja riimut ja ruoska.

Kuski haasteli jotakin herransa kanssa, osoitteli rikkinäisiä valjaita, rekeä ja hevosia, ja pyysi viimein saada pienemmän reen talosta lainaksi ... tämän omansa hän jättää sijaan.

Saatiinhan reki, antoihan isäntä toki, veti esiin parhaan kirkkorekensä ... »Herra on hyvä ja istuu siihen ... kyllä siihen mahtuu vaikka pitkälleen.»

Herran tyynyt ja nahkaset siirrettiin isännän rekeen, ja sitten hänet itse siihen mukavaan asentoon pitkälleen sijoitettiin. Ei hän mitään virkkanut, mutta ei äijän äkäiseltäkään näyttänyt. Reen eteen valjastettiin se hänen hevosistaan pienin, joka nyt lähemmin katsoen huomattiin olevan suomalaista rotua, vaikkemme sitä outojen valjaiden alta olleet äsken semmoiseksi tunteneet. Konkarit sidottiin marhaminnasta reen perään. Aisoihin ja länkiin ja luokkiin kiinnitti kuski omat kulkusensa, ettei heidän toki luultaisi kokonaan Suomen kyydillä ajavan, niinkuin sanoi.

Rinnusta kiinni vetäessään puhui kuski hevosen kaulan alitse isännän korvaan, joka häntä auttoi:

—Älkää olko tietääksennekään, mutta minä käännytänkin sen tästä takaisin ... ei se sitä huomaakaan, sama sille, minne ajetaan, kunhan ajetaan ... luulee läpi Suomen ajaneensa, kun kotona ollaan, ja antaa hyvät juomar rahat, kun näin pian päästiin ... näkyy jo saaneen tarpeensa Suomen teistä ... saatte olla huoletta, ettei enää tule takaisin...

Mutta ohjiin tarttuessaan ja kuskipukille hypätessään huusi hän meille kuin viran puolesta:

—Pois tieltä, kollot! Herra käskee sanoa, että kun hän ensi talvena tulee, kuulette siitä jo edeltäpäin, saatte jo viikkoja ennen luoda tien kahta syitä leveäksi ja itse seistä kahden puolen hatuttomin päin kunniaa tekemässä! Hyvästi, tsuhnat!

—Onnea matkalle! huusimme kaikki yhteen ääneen heidän jälkeensä. Käykää vain vastakin talossa! Parhaina vieraina teitä pidämme, kun taidolla tulette ja maassa maan tavalla kuljette!

1899.

NIEMEN ÄIJÄ.

Hän oli omituinen ukko ja erosi suuresti vanhan paroonin muista alustalaisista. Hän oli pienikasvuinen, tihrusilmäinen, vähän vääräsääri, juureva, harvapuheinen ja hidas eikä yleensä erittäin rakastettava.

Paroonin muiden alustalaisten kanssa ei hän koskaan seurustellut eikä nauttanut heidän suosiotaan.

Mutta vanha parooni piti hänestä ja suosi häntä ilmeisesti. Hän oli antanut ukolle asumapaikaksi erään niemen samasta järvestä, jonka rannalla hovin kartanokin oli, ja siitä sanottiin ukkoa Niemen äijäksi.

Siihen hän oli tupasensa rakentanut, ja sekin oli erilaisempi kaikkia muita tupia paroonin aluskunnassa.

Parooni, joka oli harvinaisuuksien keräilijä ja kokeili kaikenlaisilla, soudatti itsensä usein vieraineen ukon niemeen tätäkin »harvinaisuutta» heille näyttääkseen. Kaiken maailman korkeat herrat saivat silloin nähdä, mitä eivät olleet koskaan ennen nähneet. Saivat nähdä sisäänlämpiävän pirtin, joka oli samalla sauna ja riihi ja joka kuitenkin oli niin puhdas ja soma, etteivät osanneet kyllin kiitellä. He tulivat melkein liikutetuiksi ukon luona istuessaan ja hänen tyyntä ja älykästä puhettaan kuunnellessaan ja haikailivat aina lähtiessään sitä, etteivät saaneet sinne iäkseen jäädä ja elää muusta maailmasta erillään tässä yksinkertaisessa majassa. Ukon kaikki kapineet ja työkalut, niinkuin puukupit, astiat, kirveet, mutta erittäinkin tuohesta tehdyt kopsat, virsut ja kontit, jotka kaikki olivat hänen omia tekemiään, olivat heistä aivan erinomaisia. Kaikkia niitä näytteli parooni kehuen, melkein niinkuin olisivat ne olleet *hänen* tekemiään, ja lisäsi aina ylpeillen, että siinä on ainoa ihminen koko hänen laajalla alueellaan, joka tulee omillaan toimeen, joka ei koskaan mitään pyydä ja jolle ei koskaan ole tarvinnut mitään apua antaa. Ja hän rakasti sen johdosta päätellä ja selitellä, että kun joku alunpitäen on saanut oikein luottaa omaan itseensä ja kun hänelle yhä edelleenkin oikeus ja tilaisuus siihen annetaan—niinkuin hän on tälle äijälle antanut—on semmoisesta tilanhaltijalle paljon suurempi hyöty kuin kymmenestä muusta, jotka kyllä ehkä suuremman veron maksavat, mutta joita täytyy vähän väliä tilan puolesta auttaa ja holhota. Se oli paroonin mielihjelma tämä, jota hän oli koettanut toteuttaa muidenkin suhteen, vaikkei menestys vielä ollut toiveita vastannut, ne kun kaikki muut, paitsi tämä ainoa äijä, olivat tottuneet kaikissa puutteissaan häneen ja aina vain häneen turvaamaan. Sentähden sanoi hän tämän yhden vanhan ukon tuottavan itselleen suurempaa iloa kuin kaikki muut sadat alustalaiset yhteensä.

Lähtiessään ukon luota näytteli parooni vielä vierailleen ukon »vaakunaakin». Se oli karhun kuva, joka oli puuhun leikattuna naulattu oven päälle ja joka seiso i kahdella jalalla viiritangonkin päässä tuvan katolla.

—Hän kuvittelee olevansa hiukan niinkuin aatelia ... vaakuna aivan niinkuin minulla itselläni porttini päällä ... en ole tahtonut sitä viatonta iloa häneltä kieltää, varsinkin kun ukolla on tavallaan oikeus karhun kuvan käyttämiseen tämän tupansa katolla. Tällä samalla sijalla, missä pirtti on, oli ennenmuinoin karhun pesä. Hän tappoi karhun ja pyysi itse saada tehdä havumajan siihen, kunnes saisi tupansa valmiiksi. Sen jälkeen eivät ole kontiot hovin karjaa repineet, ja palkinnoksi siitä annoin minä hänelle tämän niemen, joka ennen oli ollut osa metsästyspuistoani ja johon en sen vuoksi ole torppareita ottanut. Pientä riistaveroa vastaan—eikä niin aivan pientäkään, sillä ukko pitää melkein läpi vuoden meidät linnussa ja kalassa—on hänellä oikeus täällä kaskia hakata, mutta kukaan muu ei saa täältä puutakaan kaataa. Toiset aluskuntalaiset siitä nurisevat ja ovat suutuksissaan varsinkin siitä, etteivät saa tällä niemellä kalastaa eivätkä metsästä. Tässä on mainio kalavesi ja hyvä teerimetsä talvella. Joskus koettavat he ukolta salaa täällä pyydystellä. Mutta silloin nousee äijä villiin ja tulla köpittää valittamaan. Minä annan aina oikeuden ukolle, sillä minä tahdon, että hänen saamiaan etuja ja oikeuksia pidetään arvossa.

Ja näin puhuttuaan lisäsi vanha parooni vierailleen:

—Ja minä toivon, että, jos kuolen ennen kuin ukko, poikani pitää tahtoani pyhänä ja antaa ukon elää koskemattomassa pesässä kuolinpäiväänsä saakka.

* * * * *

Vanha parooni kuoli ennenkuin Niemen äijä, ja nuori parooni peri esi-isänsä hovin kaikkine maineen ja alustalaisineen. Äijä suri vilpittömästi hyvää isäntäänsä ja muisteli kaihoisin mielin hänen hyvyttään.

Nuorta paroonia ei hän ollut nähnyt kuin lapsena, sillä mieheksi tultuaan oli tämä enimmäen aikansa asunut ulkomailla, vaikka kyllä oli kuullut lempeäluontoiseksi mieheksi häntäkin mainittavan. Oli hovin huvivenhe joskus ohitse soutanut, mutta ei vielä milloinkaan maihin laskenut.

Sentähden ilostui ukko suuresti, kun eräänä kesäpäivänä muutamia vuosia vanhan paroonin kuoleman jälkeen näki tutun venheen lähtevän liikkeelle hovin rannasta toiselta puolen järven ja soutavan suoraan nientä kohti.

Arvaten nyt nuoren paroonin sieltä vihdoinkin tulevan isänsä vanhaa ystävää tervehtimään, riensi hän niemen nenään vastuuseen ja asettui seisomaan kivelle, jossa ennen aina oli vanhan parooninkin

venhettä vastaan ottanut ja sen kokan kivien lomitse rantaan ohjannut.

Mutta ne eivät laskeneetkaan siinä kohden maihin, eivät näkyneet häntä huomaavankaan, kulkivat vain hoilaten ja nauraen ohi ja astuivat vasta niemen kainalossa lahden pohjassa maihin. Niitä oli puolikymmentä nuorta herraa venheessä. Yksi istui keskellä venhettä muita ylempänä, muut tuhdoilla alempana. Perässä olija oli sotaherraksi puettu, soutamassa oli kartanon isäntärenki ja kokassa seisoi kolme isoa koiraa, ahneesti maihin vainuten.

Koirat hyppäsivät ensiksi maihin, niin että vesi jaloissa roiskui. Sitten soutaja ja herrat. Niillä oli kaikilla pyssyt ja ne olivat nähtävästi tulleet metsästämään. Miettiessään, mitä hänen olisi tekeminen, mennäkö vastaan vaiko jäädä tupaansa odottamaan, kuuli ukko ulahduksen metsästä ja hetken kuluttua tulivat koirat avosuin jänistä edellään ajaen. Jänis turvautui tuvan suojaan ja siinä nitistivät koirat seinää vasten sen hengiltä. Ukko tunsu jäniksen elättijäniksekseen, joka oli jo monta vuotta hänen tupansa ympärillä asustanut. Samassa tulivat herratkin metsästä juosten. Niistä ei ollut yksikään vanhan paroonin näköinen ... ei se toki vanhan paroonin poika tuolla tavalla taloon tulisikaan ... mitä lienevätään muita herroja... Ja ukko oli vähän närkästynyt, kun kysyä kivahti:

—Kenen luvalla te täällä koirillanne minun elättejäni revitätte?

—Kenen luvallako? toisti eräs herroista hiukan ihmeissään. Eikö tämä ole kartanon maata? Mutta kuka *sinä* olet, ja kenen luvalla sinä olet täällä?

—Minä olen se Niemen äijä, ja luvan täällä olemiseen antoi minulle vanha parooni

—Minä olen kartanon uusi vouti.

—En tuntenut, kun en ole ennen nähnyt.

—Nyt hänet tunnet!

—Se on se vanha höperö, jota vanha parooni aikoinaan suosi niin, että hän näyttää menettäneen kaiken kunnioituksensa—selitti se sotapukuun puettu herra, joka oli istunut venheen perässä.—Se on yksi hänen »harvinaisuuksiaan.»

—Joka meidän siis on lupa realiseerata niinkuin kaikki ukko vainaan muutkin kokoelmat.

Herrat nauroivat voudin sukkeluudelle; ja kun koirat samassa saivat uuden jäniksen ajaakseen, riensivät herrat haukkua kohti.

Ukko jäi seisomaan tupansa ovelle. Hän kuuli pauketta ja huutoja ja kaadettujen jänisten rääkynää ja koirain tappelua saaliista. Ja hän ajatteli niitä aikoja, jolloin vanha parooni itse oli istunut hänen vieraanaan ja kiitellyt hänen pirttiään ja kehunut vierailleen hänen kapineitaan. Ajatteli sitäkin, miten hän nyt veronsa maksaa, kun herrat itse ottavat kaikki, mitä oli otettavissa. Ajat olivat hänen mielestään melkoisesti muuttuneet.

Vihdoin lakkasi laukominen metsässä, ja herrat ja koirat tulivat takaisin tuvalle. Lupaa kysymättä ja häntä itseään huomaamattakaan kantoivat he pirtistä ulos pöydät ja penkit ja asettuivat pihamaalle eväitään syömään ja juomiaan nauttimaan.

—Olkoot, tottapahan menevät, kun aikansa elämöivät, ajatteli ukko ja istahti loitommalle.

—Kahdeksan jänistä kahdessa tunnissa! puhuivat herrat. Tulos ei ole huono. Meidän on tultava tänne joka vuosi. Mutta on se vähän vanhanaikainen tämä metsästyspaviljonki!

—Se on revittävä ja sijaan rakennettava uusi, sanoi vouti mahtavasti. En ole joutanut tästä asiasta enemminkin huolta pitämään.

Ukko ei malttanut enää olla vaiti.

—Tätä *ei* revitä, sanoi hän astuen esiin.

—Sinäkö sen kiellät?

—En minä, vaan vanha parooni. Tämä tupa on oma rakentamani, ja minulla on lupa sen päälle, että saan siinä asua kuolinpäiväni.

—Minä teen tällä maalla mitä tahdon. Ettet kuitenkaan tulisi mitään kärsimään, annan sinulle luvan asua uudessa paviljongissa ... ja se on jo enemmän kuin ansaitset. Jos et siihen tyydy, saat mennä tiehesi.

—En tyydy! Enkä mene tiehenikään.

—Häädämmekö hänet heti? kysyi se sotilaspukuun puettu mies.—Pontus!

Yksi herrain suurista koirista kohotti jo päätään ja murahti.

—Antakaa hänen olla! sanoi vouti. Ukko on houkko.—Sääli, ettette sallinut ... se olisi mennyt yhdessä käden käänteessä.

Hän oli sytyttänyt sikarinsa, pistänyt kädet taskuunsa ja oikaisi jalkojaan mukavaan asentoon pöydän alle. Silloin sattui hänen silmänsä karhun kuvaan tuuliviirissä.

—Mitäs tuo on? Ja tuo toinen oven päällä?

—Se on hänen »vaakunansa», selitti isäntärenki. Hän kuvailee olevansa aatelin.

—Oliko hänellä siihenkin paroonin lupa?

—Vanha parooni oli leikkisä mies...

—Siitä ainakin sallinette minun tehdä lopun samassa. Vai tahdotteko itse?—ja sotapukuinen herra ojensi pyssynsä voudille.

—Olkaa vain hyvä! sanoi tämä.

Sotapukuinen herra tähtäsi ja laukaisi alas karhun kuvan viirin nenästä. Toinen laukaus lohkaisi saman kuvan oven päältä.

—Kaksi karhua ja kahdeksan jänistä! Pankaa, isäntärenki, nämäkin jahtilaukkuun!

Herroista oli se niin hauskaa ja sukkelaa, että he sille nauraa hohottivat.

Ja kun heidän huomionsa kerran oli kiintynyt ukon tupaan, niin ryhtyivät he sitä lähemmin tarkastamaan. He vetivät esiin tuohesta tehdyt kontit, virsut ja kaikki muut ukon tekemät omituiset kapineet ... mokomia hullunkurisuuksia he eivät olleet ennen nähneet. Koko tuparakennus oli heistä sekä ulkoa että varsinkin sisästä mustine seinineen ja nokisine kattoineen kauhean ruma ja typerä.

—Mitäs herrat sitä moittii, kun se kerran minulle kelpaa, uskalsi ukko muistuttaa.

Herrat eivät olleet häntä kuulevinaankaan.

—On se nyt häpeä, että tämmöinen musta kummitus on tässä kartanon kauneimmalla niemellä itse hovia vastapäätä ... ajatelkaa, minkä mainion vaikutuksen tekisi tässä uudenaikainen metsästyshuvila ampumaparvekkeineen ja tähystystorneineen...

—Mutta sehän on jo päätetty, kuulittehan, että tämä on jo tuomittu revittäväksi!—sanoi vouti hiukan närkästyneenä siitä, että hänen ehkä luultiin tätä tämmöistä suosivan.—Isäntärenki, jo huomenna on tämä harakanpesä purettava!

* * * * *

Siitä tuli kuitenkin kartanon voudille enemmän puuhaa ja ikävyvyyksiä kuin hän oli aavistanutkaan. Renkien täytyi tulla ilmoittamaan, ettei Niemen äijä lähtenytkään tuvastaan ilman laillista häätöä.

—Hankkikaamme laillinen häätö heti paikalla!

—Käräjät alkavat vasta syksyllä.

—Pyydämme välikäräjiä!

Vouti sai aikaan välikäräjät, mutta kun ukko näytti toteen, että hänellä oli vanhan paroonin lupa asua tuvassaan kuolinpäiväänsä, kumottiin kanne kihlakunnanoikeudessa. Vouti valitti hoviin, mutta hovi vahvisti kihlakunnanoikeuden päätöksen. Vasta senaatti tuomitsi tuvan revittäväksi, koska sen asujalla ei muka ollut näytettävänä kirjallista kontrahtia.

Vouti lähetti renkinsä vielä kerran häätämään Niemen äijää, mutta nämä tulivat vielä kerran takaisin sen sanan kanssa, että ukko ei ole tietävinäänkään. Vanhan paroonin sanaa ei voi muka peruuttaa kukaan muu kuin parooni itse, mutta kun parooni on kuollut... Pitääkö heidän käyttää väkivaltaa?

—Ottakaa pois ovet ja ikkunat!

Mutta seuraavana päivänä tultiin ilmoittamaan, että ukko on kiivennyt uunille ja nukkuu siellä turkki

korvissa eikä ole niinä miehinäänkään.

—Repikää katto, ja jos se ei auta, purkakaa seinät!

Rengit tekivät työtä käskettyä, mutta kun he aamulla tulivat tekonsa vaikutusta tarkastamaan, kömpi ukko ulos uunistaan ja kehui olleen vähän liiaksikin lämpimän.

—Onko meidän revittävä uunikin?

Vouti käski kiukuissaan repiä uuninkin.

Ja uuni revittiin ja ukon täytyi viimeinkin taipua. Hän kokosi tavaransa ja lähti.

Mutta kauaksi ei hän mennyt.

—Tupani saitte hävitetyksi, mutta nientäni ette saane, sanoi hän.

Ja ihmeekseen näkivät kartanon rengit äijän alkavan kantaa kapineitaan suuren kuusen alle, joka oli tuvan takana. Hän teki siihen tulen ja hakkasi havuja vuoteekseen.

—Siihenkö aiot jäädä?

—Olen minä ollut tässä yötä ennenkin ... tämä on sen vanhan karhun pesä, jonka kaadoin kartanon karjaa hävittämästä. Siirryin tästä silloin tupaani ja nyt olen siirtynyt tuvastani tähän. Vuoroin vieraissa käydään. Viekö terveisiä kartanon herroille, että karhu on taas pesässään eikä lähde ampumatta.

Isäntärenki kertoi voudille, että nyt oli ukko viimeinkin hädetty tuvastaan, mutta ukon terveisiä hän ei vienyt perille.

Vouti huokasi helpotuksesta, että tämä ikävä juttu vihdoinkin oli päättynyt, sillä vanhan Niemen äijän häätäminen oli jo alkanut herättää kiusallista huomiota ei ainoastaan omalla paikkakunnalla, vaan myöskin ulkopitäjissä. Yleinen mielipide oli, muutamien suurimpien kartanojen vouteja lukuunottamatta, joilla oli itselläänkin rettelöitä alustalaistensa kanssa, Niemen äijän puolella.

Uuden metsästyshuvilan rakentamisesta revityn tuvan paikalle ei kuulunut mitään. Kartano tarvitsi nähtävästi rahansa tähdellisempiinkin tarkoituksiin, ja niin unohtui vähitellen koko asia ja Niemen äijä kanssa.

Mutta jo seuraavana aamuna häätämisensä jälkeen rupesi äijä rähjä uudelleen tupaansa rakentamaan. Kivijalka kun oli jäänyt kiireessä särkemättä, ei siinä suurta vaivaa ollutkaan. Kaikki vanhat hirret sovitteli hän entisiin salvaimiinsa ja pani uusia sekaan, missä vanhat olivat lahonneet. Suurin osa kattotuohistakin vielä kelpasi. Tupa tuli ihan entisensä näköinen, eikä eroa muuta, kuin että ikkunat olivat vähän suuremmat ja uuni ulos lämpiävä.

Kukaan ei häntä häirinyt, sillä vaikka kartanon rengeille olikin annettu käsky vanhan pirtin purkamiseen, ei heille oltu annettu kieltoa uuden rakentamisesta. Voutikin siirtyi pois, ja uusi tuli sijaan.

Saatuaan tupansa kattopäälle kantoi ukko sinne kapineensa kuusen alta, pystyttipä vielä sen harjalle viiritankonsakin siihen kiinnitettyine karhun kuvineen.

1899.

KORPELAN UKOT.

Korpela oli Peltolan suuren kartanon syrjätila ja oli aikoinaan perustettu sinne karjataloksi, jonne hovin lehmät joka vuosi lähetettiin kesälaitumelle. Laitumen parantamiseksi viljeltiin Korpelassa kaskeakin. Ensi alussa täytyi sitä ylläpitää hovista käsin ja sieltä tuoda kaikki tarpeet. Mutta vähitellen kasvoi siitä erityinen talo, joka tuli omillaan toimeen, ja kun se joutui vakaantuneeseen viljelykseen, alkoi se kyetä päätilalle veroa maksamaan. Lopulta kiinnitti se Peltolan paroonien huomiota siihen määrin puoleensa, että he päättivät asettaa sinne vakinaisen maanviljelyskoulussa käyneen pehtorin eikä tyytyä tavalliseen isäntärenkiin.

Korpela oli kuitenkin vielä siksi kaukana muusta maailmasta ja niin yksinään siellä synkkien metsien

ja autioiden soiden takana, etteivät voudit kauankaan tahtoneet siellä viihtyä. Niitä täytyi sentähden tuon tuostakin muutella, joka ei tietysti ollut isäntäin uusille viljelyspuuhille eduksi. Korpela siitä vähemmin kärsi, sillä viljelysolot olivat siellä sillä kannalla, että ne niin sanoakseni kehittyivät itsestään niin paljon kuin kehittyä taisivat—soilta ja kallioilta.

Vuosikausia oli Korpela nyt taaskin ollut ilman varsinaista pehtoria, kun parooni vihdoinkin päätti lähettää sinne uuden hoitajan. Se kyllä vaati vähän korkeanlaisen palkan, mutta lupasi siitä hyvästä pitää sitä parempaa komentoa. Hän oli ennenkin ollut suurten herrain syrjätiloilla voutina ja sanoi hyvin tietävänsä, miten niitä oli viljeltävä.

Korpelasta, jonne jo sinnekin oli saapunut tieto uuden pehtorin tulosta, lähetettiin vaunut vastaan ja kuskit ja tien neuvojat. Päivän pari kesti matka, ja karuja olivat kankaat ja veteliä suot kahden puolen tietä ja ikäviä taipaleet. Tie oli kyllä kova ja kivetön, mutta mutkikas ja mäkinen.

Perillä oli piha puhdas ja raput ja porstuat siivotut, niinkuin Korpelassa ainakin oli tapana ne pitää, saati sitten, kun tuli niin suuria vieraita. Jo veräjällä seiso iäntärenki vastassa ja vei vastatulleen tupaan, jonne koko aluskunta oli kutsuttu häntä kohtaamaan.

Uteliain silmin katseli kansa siinä uutta käskijäänsä ja hörökorvin kuunteli, mitä olisi sanottavana ja mitä terveisiä tuotavana, sillä puheliaksi mieheksi oli pehtoria kuultu mainittavan.

Pulskapa hän olikin mies eikä sanojaankaan sammallellut, ja pian saivat ukot kuulla kunniansa.

Tiestä otti ensiksi puhuakseen, niinkuin on matkamiesten tapana tehdä. Kiitosta odottivat ukokset kukin tieosastaan, sillä parastaan olivat panneet sitä tehdessään ja monet hiekkakuormat siihen vetäneet helteisinä kesäpäivinä, kun muut työt kiirehtivät. Mutta moitetta saivat.

—Tie, jota tänne tuln, on liian pitkä,—sanoi ensi sanakseen. Kauan olette saaneet elää täällä valtoinenne liian pitkäin taipalien takana. Näyttää siltä, kuin olisitte tahallanne sitä koukeroittelemalla ja kaartelemalla pidentäneet. Ensi töiksenne panen teidät tätä tietä oikomaan ja lyhentämään. Parooninkin tahto on, että tämä Korpelan rajakulma on saatettava suorempaan yhteyteen Peltolan rintamaitten kanssa.

Kun eivät ukot siihen mitään virkkaneet, jatkoi pehtori:

—Peltolan mailla ei ole, niinkuin sen tiedätte, mäkiä eikä notkoja, vaan on kaikki tasaista ja kaunista maisemaa, ja sentähden tahdon minä, että mäet täälläkin tasoitetaan ja notkot nostetaan. Tämä on yhtä maata emätalon kanssa, ja maidenkin tulee siis olla yhtäläiset.

—Mäet ja notkot...—jupisivat ukot korvallisiaan koskettaen, mutta eivät ehtineet sen edemmä, kun pehtori, kääntyen lampuotien ja torpparien puoleen, puhui heille näin:

—Jo kauan on kuulunut valituksia siitä, että te elätte täällä kuin perintötiloillanne ja viljelette maitanne kuin omianne. Mutta teidän tulee muistaa, että tämä talo kaikkine kiinteimineen ja irtaimineen, kaikkine kuivineen ja märkineen on emätaloon erottamattomasti yhdistetty ja että teidän sentähden tulee rakastaa pääpaikan äärettömiä aloja yhtä lämpimästi kuin tämän syrjätilan pellontilkareita—jota valitettavasti ette tähän saakka ole tehneet. Tehdäkseni sen teille mahdolliseksi ja istuttaakseni teihin oikeata käsitystä asemastanne aion minä ottaa kontrahtinne tarkastuksen alaiseksi ja poistaa niistä kaikki ne kohdat, jotka ovat ristiriidassa emätalon etujen ja sen arvon kanssa.

Käski hän nyt tallirengin ja työvoutien ja muonamiesten astua esiin ja kysyi heiltä kultakin heidän nimeään.

Tallirenki, joka samalla toimitti kuskin virkaa ja oli tottunut herroja haastattelemaan, uskalsi nyt ensimmäiseksi avata suunsa ja sanoa talon puolesta pehtorin tervetulleeksi uuteen toimeensa, lausuen samalla sen toivomuksen, ettei herra, hänen rattailaan istuessaan, aivan liiaksi talon hevosia rasittaisi, vaan että hän, opittuaan tärkäläisiä teitä ja taipalia oikein tuntemaan, suvaitsisi ajaa maassa maan tavalla, kesällä kiviä ja kantoja vältellen ja talvella syviä kinoksia.

Mutta siihen vastata kivahti pehtori, että hän ajaa niinkuin on aina tottunut ajamaan, ja että ne hänen tietensä ovat vain kuskit ja tallirengit, jotka tahtovat uskotella, että täällä on toisella tavoin ajettava kuin emätalon teillä. Siitä luulosta tahtoi hän tehdä pikaisen lopun.

Sen sanottuaan käänsi hän nolatulle kuskille selkäänsä ja kävi puhuttelevaan muita palvelijoitaan, sanoen heille kullekin mieleen pantavan sanan.

—Sinulla on jalassasi kumman näköiset kengät, sanoi hän muutamalle. Miksi noita sanotaan? Vai pieksuiksi. Tästä lähtien tulee sinun hankkia itsellesi oikeat saappaat, semmoiset, joita emätalon rengitkin käyttävät.

—Sinun tulee teetättää itsellesi paljon leveämmät housut, niinkuin on muualla maailmassa tapana, neuvoi hän toista, jolla oli kapeat housut, jommoisia Korpelassa oli ammoisista ajoista käytetty.

—Tuo paitasi on aivan liian valkoinen, sanoi hän sitten kolmatta puhutellen. Sano muijallesi, että musikalle semmoiselle kuin sinulle sopii paremmin punainen paita, joka on siistimpikin kuin valkoinen ... ja jos tahdot tehdä minulle mieliksi, niin nosta se housujen päälle.

—Kaikille teille tahtoisin vielä yhteisesti huomauttaa, virkkoi hän taas kaikkien puoleen kääntyen, että emätalon alustalaiset ovat kaikki parrakkaita miehiä ja että minulle olisi mieluista nähdä, jos yhdennäköisyyden saavuttamiseksi parrat täälläkin saisivat rauhassa rehoittaa.

Olivat saaneet muutamat naisetkin tulla saapuville. Kääntyen karsinaan kätkeytyneiden kyläviestien viejiin puoleen sanoi hän antavansa heillekin arvonsa, koska heitäkin talossa tarvitaan; jos maltillisesti ja järkevästi toiminsa täyttävät, on hän oleva heidän ystävänsä, mutta jos valejuoruja talosta toiseen juoksuttavat ja varsinkin puhuvat pahaa hänestä ja hänen toimistaan, niin uhkasi hän heidän kielensä kahlehtia ja suunsa umpilukkoon sulkea.

Nämä viisaat ja hyvin harkitut neuvot ja nuhteet annettuaan ilmoitti pehtori lopuksi, että jos ne kaikki varteen otetaan, on hän oleva hyvä kaikille ja rakastava korpelaisia niinkuin hän peltolaisiakin rakasti.

Totisina ja tarkkaavaisina olivat ukot itseänsä ylhäisemmän puhetta kuunnelleet ja sopivasti ja siististi vaienneet, niinkuin on talonpojan hyvä tapa tehdä silloin, kun herrat haastavat. Koetti pehtori arvata alustalaistensa aatokset, mutta niiden silmä oli suljettu, eikä kasvojen jäykkä pinta mitään ilmaissut.

Vasta kun olivat herran edestä poistuneet, piha-aidalle istuneet ja piippuunsa pistäneet, lausui muuan miehistä mielipiteensä siitä, mitä oli tapahtunut.

—Tuntuipa tietävän, sanoi hän. Päivän vasta talon tiloja katseli ja paljon näki puutteita ja neuvoja tiesi.

—Taisi tulla tiukka vouti, huokasi se, jonka housuja oli moitittu.

—Mitenkähän tässä nyt alettanee elää? aprikoi kolmas, joka oli saanut muistutuksen paidastaan.

—Eletään niinkuin ennenkin, virkkoi neljäs. Niin kauan kuin minä muistan, on kaikkien uusien pehtorien vaihteessa ollut puhetta niistä uusista punaisista paidoista, mutta entisissä paidoissa tuota yhä on pysytty ja entisissä rohtimissa ryhötetty.

—Mistäpä ne tuli tänne karttuunit ja suvarohvisaappaatkaan.

—Isot sill' on aikeet, mutt' varsin ovat meille vaikeet!

ja kun Korpelan ukot olivat aikansa asiasta näin haastelleet, niin pistivät he piippunsa taskuun ja tallustelivat kotejansa kohti niinkuin ei olisi mitään tapahtunut, ja niinkuin kaikki olisi ollut ennallaan.

Ja ehkä ukot olivat siinä luottamuksessaan yhtä oikeassa kuin pehtori puolestaan oli varma siitä, että nyt tästä alkaa uusi komento Korpelan perukalla.

1899.

ÄITI.

—Valitan suruasi ... näin lehdistä, että äitisi on kuollut...

—Kiitos vain, sanoi hän, vastaten kädenpuristukseeni. Onhan se ikävä, kun äiti kuolee. Mutta, omituista kyllä, ajattelen sitä ilolla enemmän kuin surulla.

Kai osoittivat kasvoni hiukan hämmästyttä.

—En tietysti ole iloinen siitä, että äitini kuoli, riensi hän selittämään,—vaikkei hänellä vanhalla ja kivullosella ihmisellä juuri enää ollut iloa elämästään ... itse oli hän jo kauan kuolemaa toivonut, odotti sitä kuin viimeistä onneaan. Mutta nyt sai hänen kuolemansa ikäänkuin korkeamman tarkoituksen ja syvemmän sisällön, jota hänen elämällään hänen mielestään ei ollut...

Olimme tavanneet toisemme kadulla, ja jatkaessamme kävelyämme kertoi hän:

—Tiedät niistä adressipuuhiista. Viime sunnuntaina oli kokous kaikissa kunnissa. Minun oli määrä lähteä ajamaan asiaa kotipitäjässäni. Isäni kuoltua, joka, niinkuin tiedät, oli siellä rovastina, muutimme äitini kanssa tänne Helsinkiin. Olin laittautunut lähtemään yöjunassa, kaikki oli valmiina, olin vain pistäytynyt vähän kaupungille, josta palasin kapineitani noutamaan, kun kotiin tullessani sain kuulla, että äitini oli saanut yhden tavallisia kohtauksiaan ja lääkäri sanonut, ettei hänellä luultavasti olisi pitkältäkään jäljellä ... varmaankaan en tapaisi häntä enää hengissä, jos lähtisin.

Riensin hänen huoneeseensa. Hän oli hiukan tointunut ja täydessä tajussaan. Hän tiesi matkastani ja sen yhteydessä olevista asioista ja oli ollut niistä hyvin huolissaan—ei huolissaan matkasta, jolle hän minua vain kehoitti lähtemään, vaan näistä kaikista muista onnettomuuksista.—Varmaa on, että kaikki nämä nykyiset ikävyydet olivat yhä rasittaneet hänen huonoa hermostoaan. Luullen häntä rauhoittavani sanoin heti, ettei matkastani nyt tietysti voisi tulla mitään, kun äiti oli näin sairas.

—Kuinka ei? kysyi hän. Mikä estäisi sinua lähtemästä?

—Mutta enhän toki voi jättää sinua yksin kuolemaan?

—Voisitko saada jonkun toisen sijaasi?

Minun täytyi myöntää, etten luultavasti enää saisi, mutta että se oli yhdentekevä ... se saa jäädä ... en minä nyt voi ottaa sitä lukuun.

—Mutta silloinhan jäisi kokous pitämättä ja nimet kirjoittamatta?

Sekin täytyi minun myöntää mahdolliseksi.

Hän tarttui minua kiihkeästi käteen.

—Kuule, se ei saa tapahtua ... sinä nyt menet vain ... se ei saa tapahtua minun tähteni ... eihän toki ... kokousko pitämättä? Ei, hyvä...

Yskä keskeytti hänet, hän ei saanut pitkään aikaan sanaa sanotuksi. Luulin hänen siihen nääntyvän. Mutta kun olin saanut hänet tyynyjen varaan ja hän taas kykeni puhumaan, ojensi hän minulle kuihtuneen kätensä:

—Hyvästi nyt ... hyvästi, jos ei enää tavattaisikaan—tässä elämässä. Ehkä en vielä kuolekaan. Mutta jos sill'aikaa tulisi lähtö ... jos ei enää tavattaisi, niin olenhan tehnyt jotakin minäkin ... uhrannut jotakin ... eihän se iso ... enemmän kuin muukaan, mitä minä ... mitäs minä olisin osannut, mitä tön ... en ole kyennyt elämään isänmaalleni ... jos voisin kuolla. Olisinhan edes jotakin ... niin no, hyvästi nyt sitten! Ei nyt olla alakuloisia ... mene nyt, ettet myöhästy...!

Minun täytyi lähteä. Näin, että olisin vain pahoittanut hänen mieltänsä, jos olisin jäänyt. Lähtiessäni sanoi hän:

—Onko sinulla täällä se lista, niin minäkin ... mutta enhän nyt jaksa, kirjoita sinä minun puolestani, sinettini on tuolla pöytälaatikossa ... ja sano nyt siellä kotona, että kaikki kirjoittavat ... Liisa ja Maija ja vanha Heikki ... sano, että heidän vanha ruustinna—ruustinna vainaja, olin vähällä sanoa—käski ... vaikka kylläpä hän ne käskemättäkin...

Ehdin parahiksi junaan, jouduin ajoissa kotipitäjäni ja toimitin asiani. Kun palasin Helsinkiin, oli äitini kuollut. Hoitaja kertoi, että hän lähdeyttäni oli ollut hyvin levoton, ehtisinkö ajoissa junaan, tuon tuostakin katsonut kelloa ja rauhoittunut vasta sitten, kun aikaa oli kulunut niin paljon, että olisin ehtinyt takaisin, jos olisin myöhästynyt. Kun en tullut, oli hän virkkanut:

—Oli toki hyvä, että ehti ... ettei minun tähteni...—ja sitten tuskin kuuluvasti kuiskannut:—Jumala isänmaata siunatkoon ja olkoon minulle armollinen!

Ne olivat olleet hänen viimeiset sanansa. Ymmärtänet nyt, miksi ajattelen hänen kuolemaansa ilolla enemmän kuin surulla.

1899.

JUHLAVAATTEET.

(Ote kirjeestä.)

Saavuin sitten jokivartta nousten Nivalan kylään, joka on ryhmittynyt kahden puolen jokea suosta perattujen peltojen keskeen, ja menin ensimmäiseen taloon.

Oli kiireisin leikkuuaika, ja talossa oli vain emäntä pihasalla, isäntä väkensä kanssa vähän matkan päässä pellolla. Päästäkseni vielä samana iltana toisiin taloihin päätin koettaa saada nimikirjoitukset niin pian kuin suinkin ja pyysin sentähden emäntää, sitten kun olin hänelle lyhyesti asiani esittänyt, toimittamaan sanaa tulostani.

—Pitääkö niiden kaikkien sieltä tulla?—Renkienkö? piikainkin?—
Tarvitaanko siihen naistenkin nimet?

—Asia on semmoinen, että se koskee jokaista Suomen kansalaista, miestä niinkuin naistakin.

—Koskepa tietenkin, virkkoi emäntä äänellä ja katseella, jotka ilmaisivat, että hän täysin käsitti, mistä oli kysymys.

Jäin yksin tupaan, jonka sisustaa ilta-aurinko valaisi. Omituisen voimakkaasti, niinkuin aina tapahtuu tärkeinä hetkinä elämässä, painuivat mieleeni mustunut uunin suu, hahllassa riippuva keittopata, orrelle nostetut reen jalakset, astiahylly nurkassa, seinään kiinnitetty vuode, vanha kaappikello ja sen vieressä riippuva pyssy. Se oli niin kodikasta ja samalla niin autiota, jota tunnelmaa lisäsi kellon säännöllinen käynti. Se oli niin turvallista ja samalla niin toivotonta. Tuo täydessä kunnossa oleva varakkaan näköinen talo, joka oli tulos vuosisatain vanhasta, häiritsemättömästä, lakien suojaamasta viljelyksestä, sekä aineellisesta että henkisestä—pala palalta, kivi kiveltä, hirsi hirreltä, pelto pellolta ja oja ojalta oli sitä polvi toisensa perästä rakennellut, laitellut, liitellyt ja saanut aikaan sen, mikä siinä nyt oli edessäni—ikkunasta näkyi vielä piha aittoineen ja niiden lomitse peltoja, niittyjä ja toisia taloja.

Eihän siinä olisi pitänyt olla mitään aihetta siihen alakuloisuuteen ja mielenahdistukseen, jota tunsin. Oliko se vain tuo jo hiukan kylmätkö, yhä pitenevän syysyön helmaan vaipuva ilta-aurinko, joka sen teki? Vai johtuiko se siitä toimesta, jossa olin, siitä asiasta, jolla kuljin? Sillä eikö tämä ollut ehkä turhaa touhua kaikki? Oliko tästä taaskaan oleva apua mitään?

Katsahdin ulos pellonpuoleisesta ikkunasta ja näin sieltä pitkän jonon miehiä tulevan piennarta pitkin ja heidän jäljessään toisen ryhmän naisväkeä. He astuivat tynnosti ja vakavasti, niinkuin olisivat tahdissa astuneet, näitä meidän pitkiä rotevia pohjalaisiamme, ja joukossa joku pienempi, juureva ja tanakka. Tuvan seinän takana tömähti maa, porstuassa kolasi, ja he tulivat tupaan, isäntä ensimmäisenä.

Minut valtasi selittämätön arkuus ja epävarmuus näiden vierasten ihmisten edessä, joita en tuntenut, vaikka olimmekin pitäjäläisiä. Tulisivatko he käsittämään asian? Olivatko he seuranneet tapausten menoa? Tiesivätkö, mistä kaikesta on kysymys? Olivatko ehkä sitä mieltä, että on tyydyttävä, että on kaikki parhain päin käännettävä? Eiväthän olisi olleet yksin sitä mieltä ollessaan.

Aioin ensin selittää asiata omin sanoin, valaista, paljastaa tarkoitukset. Mutta sitten päätin antaa kirjoituksen puhua puolestaan.

Aloin lukea, seisten pöydän päässä. Väki oli asettunut niinkuin kinkeriluvussa, miehet toiselle ja naiset toiselle puolelle tupaa. Isäntä seiso minua vastapäätä toisessa päässä pöytää.

En voinut olla paperini yli tarkastamatta, minkä vaikutuksen lukemani häneen teki. Hän näytti vähän hajamieliseltä, miltei levottomalta; hänen kasvonsa saivat ikäänkuin vaivatuksi ilmeen. Kuta pitemmälle luin, kuta totisemmiksi sanat kävivät, sitä vaikeampi näytti olevan olla. Hän pyyhkäisi tukkaansa, kohensi paitansa kaulusta, suori liivejään, muutti jalkaa ja vetäysi syvemmälle karsinaan päin. Hän kuiskasi jotakin emännälle, ja emännän kasvot saivat saman huolestuneen ilmeen. Yht'äkkiä peräytyi emäntä ovelle päin ja naiset seurasivat häntä toinen toisensa perästä. Ennenkuin olin lopettanut, olivat he kaikki pujahtaneet ulos avonaisesta ovesta.

Luettuani kirjoituksen ilmoitin, että jokaisella, joka tahtoi, oli tilaisuus tulla esiin ja piirtää nimensä, sekä miehillä että naisilla, niinkuin olivat ennenkin tehneet.

Ei kukaan liikahtanut, mutta isäntä astui ulos ovesta ja virkkoi mennessään:

—Käykäähän vähän tänne, miehet!

Kaikki seurasivat häntä, ja minä jäin yksin pirttiin.

Sekö olikin heidän vastauksensa? Kuulin askeleita porstuasta ja toisesta tuvasta, ja näin toisten

kulkevan pihan poikki.

Minulla ei näyttänyt olevan muuta jäljellä kuin koota paperini ja lähteä.

Mutta ennenkuin ehdin sen tehdä, astui isäntä uudelleen sisään ja hänen jäljessään miehet toinen toisensa perästä; ja sitten emäntä naisväkineen. Ja isäntä astui pöydän ääreen ja tarttui kynään ja kirjoitti nimensä vitkalleen ja juhlallisesti, ja muut tekivät samalla tavalla, ensin miehet ja sitten naiset. Ne, jotka eivät osanneet itse kirjoittaa, pyysivät minun sitä tekemään ja piirsivät vain puumerkkinsä, mutta ne, jotka eivät sitäkään osanneet, painoivat kankeilla sormillaan paperin laitaan.

Kun kaikki olivat kirjoittaneet, kuiskasi emäntä korvaani:—Se ei tahtonut työryösyissä...

Mutta minun rintani hyppi riemusta, sillä minä olin huomannut jo heidän sisään tullessaan, että he kaikki olivat käyneet vaihtamassa työvaatteensa juhlapukuun. Vasta sitten tulivat he kirjoittamaan.

Ilta-aurinko, joka yhä valaisi tupaa, oli minusta aamun koi, enkä minä enää mitään epäillyt.

1901.

MATIN LINNA.

—Sinä olet hullu mies, Mattila! Sanon sen taas, niinkuin olen monesti ennen sanonut. Sota uhkaa ja on jo uhannut kauan. Vihollinen on astunut rajan yli ja asettunut leiriin tuonne järven taa. Sinä et ole siitä tietävinänsäkään, et ole niinä miehinänsäkään, vaikka näet, että kaikki muut pakoon hankkivat. Et ole mitään tehnyt häntä vastaan varustautuaksesi...

—Mistä sinä sen tiedät?

—Ka, ethän muuta kuin kynät ja kylvät, teetpä vielä uusiakin viljelyksiä. Kuokit uudispeltoa ja niittyjä raivaat. Kaivat ojia, vieläpä yhä rakennat kiviaitaakin peltojesi ympärille. Eikä sillä hyvä. Karjaasikin olet joka vuosi lisännyt ja työkalujasi parantanut. Luuletko, ettei se järven yli pääse? Vai mitä mietit? Elät ja olet täällä niinkuin olisi satavuotinen rauha maassa vallinnut ja tuhatvuotinen tulossa.

—Mitäs minun olisi pitänyt tehdä? Neuvo, naapuri, jos paremmin tiennet!

—Tekisit niinkuin minä ja muut kaikki tuolla järven takana. Minä en ole kymmeneen vuoteen mitään rakentanut. Pelloista olen ottanut sen, minkä ne entisestä voimastaan kykenivät antamaan. Minkä maasta irti sain ja minkä karjasta, sen rahaksi muutin. Hyvä on niitä nyt mukanaani kuljettaa. Lähtiessäni pistin tuleen huonerähjät. Kun se tuli, ei ollut mitään ottamista. Niin minä tein.

—Kukin omaansa kiittää, naapuri. Pitänee kerran minunkin toimiani kehua. Sinä pistät tavarasi taskuun, minä kaivan ne maahan. Kummassako paikassa lienevät paremmassa tallessa, jos hän meidät molemmat sattuisi kiinni saamaan? Vai luuletko, että se rupeaa ojiani täyttämään?—Ei rupea.—Niin, no —!—Kummastelet sitä, että minä peltoa kuokin ja niittyä raivaan. Mahtaisiko tuo kuokoksen takaisin kääntää ja kannot entisille sijoilleen upottaa ja istuttaa pajukon siihen, mistä se juurineen revittiin?—Eihän se niin hullu!—no, siinä sen näet!—Eikä taitaisi olla aikaa käydä kiviaitojanikaan purkamaan ja kiviä takaisin peltoon kantamaan?

—Eipä kyllä taitaisi...

—Mutta nyt se on, hyvä naapuri, niin, että ojat ovat noin niinkuin minun vallihautojani ja nuo kiviaidat muurejani ja pellot ja niityt ulkovarustuksiani, ja niiden kaikkien keskessä istun minä tässä kuin linnassa, jota et sinäkään sano voitavan hävittää. Se on hyvä linna, tiedänmä, jota ei voida hävittää.

—Mutta valloittaa se sen voi ... mitäs silloin teet? Lahjotko, maksatko pakkoveroa? Meidän talo maksoi monta vuotta ja säilyi.

—Ja nyt olet kuitenkin pakosalla, kun ei ollut enää mitä maksaa? Sen se auttoi. Minä en ole mitään maksanut, olen kaikki aarteeni maahan kaivanut. »Ota kaikki», sanon, kun tulee ottamaan, »siinä ovat», ja annanpa vielä tämän linnani avaimetkin, tämän kuokan ja tämän lapion.

—Viepi sinut vankeuteen vieraalle maalle ... mitäs silloin teet talollasi?

—Silloinhan minä sitä vasta oikein tarvitsenkin. Kerran sotakin loppunee ja vangit vaihdettaneen. Mutta kun kotiin palaan, hyvä on aloittaa eläminen valmiiksi muokatusta vainiosta.

—Entäpä et tulekaan takaisin?

—Tuleehan poikani.

—Mutta jos ei tule poikasikaan?

—Tuleehan jonkun toisen poika.

—Sinä olet hullu, Mattila. Haastat hassuja, hyvä ystävä. Lähde, veikkonen, ennenkuin väkisin viedään!—Et lähde? Hyvästi sitten!

—Hyvästi naapuri! Ei ole tässä aikaa minulla lähteä. Pitää rientää kaura suohon kylvämään ennenkuin tulee hevosillaan syöttämään. Näkyy jo uittavan ratsujaan järven yli...

1899.

LAIVA LUMIMYRSKYSSÄ.

On ankara lumimyrsky, välistä peittyä meri ja taivas sakeaan sumuun, välistä pyyhkäisee myrsky lyhyeksi hetkeksi pois pilvet, jolloin vilahtaa kirkasta taivasta ja joku tähti tulee näkyviin. Laiva keinuu aalloilla laitatuudessa, joka puhaltaa ulkoa pimeältä ulapalta ja murtaa tuon tuostakin aallot vihaiseksi vaahtopäiksi vedenalaisilla salakareilla.

Luotsi kulkee kahakäteen ahtaalla komentokannella ja tähystelee huolestuneena milloin kallioita ja kareja, milloin taivasta. Hän ajattelee ääneensä:

Mikä ihme tässä on? Onko tässä joitakin uusia salaisia merivirtoja, joita en tunne? Onko vika peräsimestä, vai onko se kompassissa? Vai onko koko laiva loihdittu?

Luulinhan tuntevani reitin, jota olen satoja kertoja ennen kulkenut lumimyrskyssäkin ja päässyt siitä onnellisesti ulos. Pitäisihän minun löytää umpisilmässäkin väylä ja osata ulkoa merkit ja maat. Väylähän on se vanha kuninkaanväylä, ja merkit ovat olleet ammoisista ajoista paikoillaan niemien nenissä ja kallioiden kärjissä. Olen jo kauan turhaan tähystellyt. Onko joku tahallaan hävittänyt reimarit, vai myrskykö ne on vienyt? Onko se lumi, joka tekee maat tuntemattomiksi? En tunne ainoatakaan kiveä enkä kalliota, ja maat ovat muodoltaan oudot ja oudoilla paikoilla. Olen varmaankin tullut väärille vesille...

Ainoa, minkä erotan lumipyrystä, on suuri matala manner tuulen alla, jonne myrsky minua kantaa yhä lähemmä. Ei se vain liene se Pahanrannan maa, kaikkien merenkulkijain kauhu ja monen merimiehen hukka. Mutta johan minun olisi aikoja sitten pitänyt olla siitä ohi, jo sen viimeisestä niemestäkin. En voi ymmärtää tätä muuten, kuin että olen jollakin selittämättömällä tavalla kantautunut kauas kaakkoon suunnasta, joka oli asetettu lounaaseen. Muuten olisi minun pitänyt jo heti puolenyön jälkeen olla selvillä vesillä.

Mutta kuinka se on voinut tapahtua? Olenhan koko ajan ohjannut kompassin mukaan. Olisiko se ruvennut näyttämään väärin? Olisimmeko ehkä kulkeneet sen paikan yli, jossa se suuri uponnut rautainen sotalaiva makaa meren pohjassa? Vai olisiko joku ilkiö pistänyt raudanpalan kompassiini? Semmoista on ennenkin tapahtunut—tällekin laivalle. Ehkä ovat laiminlyöneet tarkastaa kompassiaan satamassa?

On siinä nyt vikaa laivan päällystössäkin. Isännistö vitkastelee tavallisuuden mukaan ja lähettää lastin vasta viimeisellä hetkellä. Kapteeni on vanha siivo nahjus, joka ymmärtää paremmin kauppa-asioita kuin merenkulkua. Molemmat perämiehet pyrkivät hänen sijalleen, kadehtivat toisiaan, koettavat tehdä toisilleen salaista kiusaa kaikissa satamissa, kallis aika kuluu joutavissa kajuuttakiistoissa, ja sitten täytyy lähteä yön selkään, olipa ilma millainen tahansa. Onhan luotsi laivalla, valan tehnyt ruunun luotsi, luotetaan häneen ja— syytetään häntä. Jos laiva ajaa karille, maksaa vakuutusyhtiö lastin ja laivan, pelastusyhtiö saa hyvää ansiota, päällystö kirjoittaa kauniin meriselityksen, jossa jokainen pesee kätensä, mutta luotsi erotetaan virastaan, ja laivan miehistö menettää leipänsä.

Yhä kiihtyy myrsky! Tuossa oli taas kari. Kaikkiällä murtuu meri vedenalaisiin matalikkoihin. On

ihme, jos tästä kunnialla selvittää...

Kun voisi edes hiljentää vauhtia, voidakseen tarpeen tullessa pikemmin pysäyttää! Mutta silloin kantaisi myrsky maihin. Lienee sittenkin parasta... (Hän puhelee jotakin ruorimiehen kojuun, asettuu sitten keskelle komentokantta, puristaen kahden käden kaiteesta.) Hän luulee olevan parasta kääntää vastatuuleen, suoraan ulapalle. Hän on ehkä oikeassa ... niillä on mainio vaisto noilla vanhoilla merimiehillä, vaikka eivät ole mitään tutkinnoita suorittaneet. Enhän tunne tätä väylää paremmin kuin sitäkään: vaara on siellä sama kuin täälläkin. Siellä on kyllä merenkäynti suurempi, mutta onhan etu se, että kokka on tuulta vasten.

Saattaahan siellä mastot ja lipputangot mennä, ja kansilasti, nuo tyhjät tynnyrit, ehkä täytyy uhrata, mutta (hymähtää ivallisesti) saavathan *jotakin* mantereen rantalaiset—pahimpaan nälkänsä! *Laiva* kyllä kestää, kokka on lujaa tekoa, laidat ovat sitkeät ja kone voimakas. Turvallisempaa on jyskyttää aallokossa vaikka paikoillaankin kuin ajaa täyttä vauhtia salakarien keskessä. Kunniakkaampaa on upota selvällä vedellä kuin ajautua oudoille rannoille. Ehkä saamme aamupuoleen jonkin tähdenkin näkyviin, niin että taas saamme suunnasta vihiä. Tähdet ovat aina olleet merenkulkijain varmimpina viittoina. Huomenna kierrämme Pahantahdon niemen ja ohjaamme Hyväntoivon saaren majakkaa kohti. Minä luulen, että ruorimies on oikeassa... Ruori ympäri! (Laiva kääntyy hiljalleen vastatuuleen. Aallot huuhtovat sitä kokasta perään. Välistä vaipuu se näkymättömiin, välistä keikkuu korkealla laineiden harjalla. Masto murtuu, lipputanko taittuu. Kansilasti vyöryy mereen, joka raivoisasti nielee sen kiljuvaan kitaansa. Taivas kirkastuu hetkeksi, ja tähti tuikahtaa pilvien lomitse.)—Minä luulen, että pahin vaara on torjuttu—täksi kerraksi.

1899.

HÄRKÄ JA MUURAHAISET.

Metsässä oli kanervaisella kankaalla pienoinen muurahaispesä syrjässä suurista valtateistä. Sen olemassaolosta ei ole maailma mitään tiennyt, sillä teitä sinne viepiä ei ole ollut muita kuin ne, mitkä muurahaiset itse ovat käyneet. Uupumattomalla innolla rakensivat he huonettaan vuosi vuodelta yhä suuremmaksi ja sen havunneulaista katonharjaa yhä korkeammalle korottivat. Pieniä puuntaita pitivät he lehminään ja elivät aika hyvin tästä karjastaan. Kesäisin tekivät työmuurahaiset pitkiäkin retkiä ympäri maita ja mantereita, mutta talveksi palasivat he kaikki kotiinsa, jota rakastavat yli kaiken muun maailmassa ja nukkuivat rauhallisina sen suojassa hankien alla, aina uutta kevättä odottaen, jolloin taas saisivat käydä tavallisiin toimiinsa käsiksi.

Muurahaiset käyvät paljon sotia keskenään ja ryöstävät saalista heikommiltaan. Mutta tämän pienen pesän muurahaiset eivät koskaan toisten tavaroita himoinneet eivätkä koskaan toisille muurahaisille pahaa tehneet.

Sentähden he eivät osanneet muiltakaan mitään pelätä eivätkä tienneet itsellään mitään vihollisia olevan. Eikä heidän rauhaansa oltukaan häiritty.

Mutta eräänä päivänä kesän ihanimman aikana kuului kummaa töminää kankaalta ja mylvintää ja kiihkeää ammuntaa. Hovin härkä oli joutunut takamaita kiertämään ja etsi paikkaa, mihin vihansa vimman tyhjentäisi. Kaatuneet kannot ja irti revityt mättäät osoittivat tien, mistä se oli kulkenut. Muurahaiset olivat useinkin kuulleet sen kulkevan, ja vaikka he tiesivät, että härkä on muurahaispesäin pahimpia vihollisia, eivät he osanneet tuosta sen enempää hätäillä, sillä eiväthän he olleet härällekään mitään pahaa tehneet. Ehkä tuo nytkin astelee ohitse ja jättää heidät rauhaan.

Mutta kun härkä tuli muurahaispesän luo, niin julmistui se kovin ja mylvähti pahasti ja hotaisi siitä toisella sarvellaan katonharjan alas. Syntyi siihenä pesässä, ja härkä sai karvasta vettä silmilleen. Yltyi siitä yhä ja sysäsi molemmat sarvensa mättääseen ja heitti puolet pesästä päänsä ylitse metsään. Pesä kiehui kuin kattila, ja härkä päristeli sieraimiaan, ja häntä heiskui vihaisesti. Ja hän kävi vielä kolmannen kerran pesän kimppuun, iski sarvensa sen sydämeen, astui jalkoineen sen sisään ja rikkoi huoneet ja kammiot ja käytävät, sirottaen kauaksi ympärilleen toukat ja kotelot ja valkoiset munat.

Sen tehtyään poistui hän mylvien ja meluten, ja kaadetut kannot ja irti revityt mättäät ja maahan tasoitetut muurahaispesät osoittivat tien, mistä hän oli kulkenut.

Muurahaiset valtasi hämmästyksen kauhistus nähdessään, miten heidän pesänsä oli käynyt, jota olivat vuosikautia rakentaneet ja johon olivat parhaat aarteensa koonneet. Rauniona oli rakas huone,

eikä ollut kortta korren päällä sateen suojaksi. Päätöminä juoksentelivat he edestakaisin sillä sijalla, missä pesä oli seisonut, tietämättä mitä tekisivät. Koirasmuurahaiset, jotka herraina pesässä elivät, tekivät lähtöä pois koko paikalta, mutta työmuurahaiset tarttuivat heitä siipiin ja pitelivät kiinni, samalla kun toiset juoksuttelivat toukkia, munia ja koteloita lähimpään piilopaikkaan, heille edes jotakin suojaa saadakseen.

Mutta kun he siitä hiukan tyyntyivät ja pahimmasta pelostaan rauhoittuivat, ja rupesivat lähemmin tarkastamaan, mitä oli tapahtunut, niin huomasivat he, että syvimmällä maan sisässä olevat huoneet ja aitat ja käytävät ja kammiot, joissa he talvivaransa säilyttivät, olivatkin koskemattomat. Sinne saakka ei ollut härän sarvi ulottunut.

Ja niin pian kuin muurahaiset sen huomasivat, lähettivät he viestejä kanervametsänsä kaikkiin ääriin kokoamaan työmuurahaisia heidän kattonsa korjaukseen. Ennen iltaa olivat tuhannen tuhannet pikku miehet työssä vetämässä hujan hajan heitettyjä pesäpuita paikoilleen. Semmoista kuhinaa, hyörinää ja tarmokasta toimintaa ei oltu minkään muurahaispesän ympärillä ennen nähty. Eikä kestänyt kolmeakaan päivää ennenkuin keko oli katto päällä. Matalahan se on vielä ja litteä, mutta aikaa voittaen se siitä kohoaa ja pyöristyy, eikä kestäne kauankaan, ennenkuin hovin härän hävityksen jälki on umpeen peittynyt.

Usein keskustelivat muurahaiset siitä, mitä oli tapahtunut, ja koettivat arvailla syytä siihen, miksi härkä oli heidän pesäänsä puskenut.—Oliko se tahtonut heidän havunneulojaan? Mutta mitä se olisi niilläkään tehnyt, eihän niistä kuivista neuloista ollut härän ruuaksi.—Oliko pesä ollut hänen tiellään ja hän suuttunut siitä, kun ei päässyt kulkemaan? Mutta olihan tuolla ollut koko kangas kulkeakseen ja koko metsä mylviäkseen.—Mahtoiko olla vihaa mitä vanhaa? Olisiko joku muurahainen milloin pistänyt...?

Eivätkä muurahaiset koskaan päässeet selville siitä, mikä oli syynä siihen, että härkä oli heidän pesäänsä puskenut. Sillä ei kenenkään mieleen johtunut, että se on se härän *luonto* semmoinen, että se puskee maan tasalle kaikki, mikä kohoaa sen tasapintaa ylemmä, mutta ei tasaiseen tantereeseen koskaan sarviaan iske.

Härästä, joka muurahaisten pesän hävitti, kertoo tarina, että kun se tuli lehmitarhaan, niskakuoppa kukkurana muurahaisten munia ja levittäen ympärilleen sitä katkerata lemua, joka siihen oli muurahaisista tarttunut, niin siellä heti kohta huomattiin, mitä pahaa se oli ollut tekemässä. Nuoret hiehot, joille se koettiin hyväksi herjetä, ilmaisivat sille peittelemättä inhonsa, mutta vanhat sonnit, joilla itselläänkin oli monta muurahaispesää omallatunnollaan, jurottivat välinpitämättöminä niinkuin ei asia olisi heihin ensinkään kuulunut. Ja ne ovat ne suuret sonnit, jotka muodostavat asioista yleisen mielipiteen lehmitarhassakin.

1899.

SUOMEN LIPPU.

Suomen lippu älköön enää liehuko juhлариukujen nenässä, sinivalkoinen älköön enää saako vilkuttaa meitä tervetulleiksi isänmaallisiin juhliin.

Paljaat ovat riu'ut, lepattaen lyövät irtaimet nuorat tyhjiä tankoja vastaan.

Vihan tuuli ne vei, katehen viima ne karisti.

Entäpä karistikin? Mitä me nyt liehuvilla lipuilla, mitä me viireillä vilkuttavilla?

Liehevathan ne meidän nostamattammekin, vilkkuvat vetämättämmekin, näemmehän ne, vaikka on kielletty näkymästä!

Taannoin niitä tuskin huomasimmekaan, väliä pitämättä niiden ohitse kuljimme, nyt ne jo kaukaa loistavat silmäämme—loistavat poissa olollaan.

Ennen ne köynnösten ja kukkien lisänä hupenivat muiden juhla-koristeiden joukkoon, nyt emme muita koristeita muista kaivatakaan. Kaikkien silmät niitä alastomien salkojen päästä etsivät ja ne sieltä löytävät... Nyt ne vasta heiluvatkin, nyt ne vasta hulmuavatkin. Näemme ne huoneiden harjoilla, nostamme ne honkien latvoihin, kiinnitämme ne koivujen oksiin, sidomme ne joka seipähän nenähän—näemme siksi, että *tahdomme* nähdä.

Luulivat kai iäksi lippumme ottaneensa, ainiaaksi viirimme vieneensä, uskoivat omamme unohtavamme ja vieraat omistavamme.

Eivätkö tienne, että missä valkoinen poutapilvi taivaan sinikannella vaelttaa, siinä on Suomen lippu—että missä luminen vaara taivasta vasten kuvastuu, siinä värimme—että missä valkopurje ulapalla paistaa, siinä viirimme?

Vai kieltänevätkö pilven taivaalla kulkemasta, lumen valkealle paistamasta, tuhannet järvemme sinertämästä?

Saanevatko taivahat tummenemaan, saanevatko hankemme harmenemaan, voinevatko estää päivän purjetta valaisemasta?

Ylettänevätkö kätensä *nämäkin* lippumme riu'uistaan repimään?

»ELÄKÖÖN VALO JA VALISTUS!» »ELÄKÖÖN ISÄNMAA!»

Tulin tuonnoittain sattumalta Korpelan kylään. Kylä on kaukana valtavyyläin varsilta, mutta yhteiset harrastuksensa on sielläkin. Siellä on kansakoulu ja lukusali, ja on myöskin nuorisoseura. Nyt oli nuorisoseura päättänyt panna toimeen arpajaiset ja kansanjuhlan, tietysti kansanvalistuksen hyväksi omalla paikkakunnalla. Kun tulin kylään, oli lauantai-ilta ja nuoret miehet olivat parhaillaan laittamassa kuntoon juhlakenttää, joka oli kansakoulun pihalla. Pystyttivät juuri juhlariukua kentän keskelle.

—Pojat täällä lippuriukua pystyttävät, sanoin.

—Tokihan toki lippuriukua ... mitenäs muuten?

—Ette kai ole vielä kuulleet sitä viimeistä korkeinta kieltoa?

—On kuultu! sanoivat pojat yhteen ääneen. Ihan toki itse maapoliisi kävi sanomassa.

—Ja silti vain lipputankoa pystytätte?

—Nythän se vasta pystytetäänkin!

Reippaita poikia! ajattelin—enkä voi kieltää, että he mielestäni tekivät niinkuin tehtävä onkin.

—Mutta jos tulee ja vetää alas lippunne?

—Ei vedä meidän lippuamme!

Heidän näytti olevan vaikea pidättää nauruaan, ja he näyttivät hyvin veitikkamaisilta, iskivät toisilleen silmää ja olivat salaperäisen näköisiä.

Mutta kun seuraavana iltana, sunnuntaina, saavuin juhlapaikalle, ei siellä liehunutkaan mitään lippua —tyhjä, alaston tanko vain seisoi keskellä kenttää.

—Ovat kai viime hetkessä katuneet, ajattelin.

—No, entäs lippu, eipä sitä näykään? kysyin eräältä iloisen näköiseltä nuorelta mieheltä, joka oli nuorisoseuran esimies ja juhlatoimikunnan puheenjohtaja.

—Eikö näy? sanoi hän. Siinähan se liehuu, minkä kerkiää!

Mutta ennenkuin ehdin uudistaa kysymykseni, puhalsi torvisoittokunta alkusoiton, ja hän riensi puhujalavalle.

—Arvoisat juhluvieraat! alkoi hän.—Saan toivottaa teidät taas tervetulleiksi tähän Korpelan kylän kansanjuhlaan, jota niin usein ennenkin olette läsnä olollanne kunnioittaneet, tälle juhlakentälle, jonka keskellä Suomen valkosininen lippu niin iloisesti liehuu...

Kaikki katsahtivat ihmeissään ylös tankoon, lippua sen latvasta hakeakseen, mutta eihän siellä mitään lippua näkynyt.

—Niin, niin, jatkoi hän ... tälle kentälle, jonka keskellä lippumme niin iloisesti liehuu, vaikka se on

kielletty siinä liehumasta. Ette taida sitä vielä oikein erottaa. Mutta katsokaahan hyvin tarkkaan, teroittakaa kaikki yht'aikaa silmänne samaan paikkaan, tuon pitkän tangon nenään, joka on tuossa keskellä kenttää...

Yleisö ei oikein tiedä, mitä tämä on, aavistaa vain jotakin hauskaa olevan tulossa, se on tuo Juhola semmoinen veitikka ... sillä on taas jokin kuje mielessään.

—Niin, niin, katsokaa vain, se taisi tulla nostetuksi vähän liian ylös, mutta se on sitä suurempi ... mies se, joka sen ensiksi keksii— ensimmäisen palkinnon, oikein kunniapalkinnon saapi se, joka ennättää ennen muita sen näkemään ... katsokaa tarkkaan ... ettekö näe?

—Jo näen! huusi lapsen ääni joukosta.

—Kuka se oli?—Mattilan Ville... Näkeekö muutkin? Eikös siinä ole se meidän vanha sinivalkoinen lippumme?

—On siinä!—Siinä se on!—Jo näen! kuului nyt kilvan kimeitä ääniä väkijoukosta.

—Kas niin! Tiesinhän sen! Ne ovat tarkkanäköisiä poikia! Näkeehän sitä, kun vain *tahtoo* nähdä! Me tässä jo aivan pelättiin, etteivät ehkä näekään, että luulevat, ettei lippuja enää laitetakaan ja rupeavat meitä moittimaan.—Näkeekö vanhainkin silmät sen, minkä nuorten silmät jo ovat nähneet?—Näkeekö Pekka? Panee lasit nenälle, jos ei ilman näe...

—Näkeehän tuon toki lasittakin tuommoisen, joka yli taivaan hulmuu, sanoi totinen ääni.

Yleisö räjähti nauramaan, nyt se alkoi ymmärtää.

—Oikein sanottu, Pekka! »joka yli taivaan hulmuu.» Niin se juuri tekeekin! Luulitte, ettei meillä olekaan lippua, ja nyt on meillä lippu, joka yli taivaan hulmuu. Se se vasta lippu on! Nyt kai jo kaikki muutkin sen näkevät? Näkevätkö kaikki?

—Kaikki näkevät! vastasi kansa yhteen ääneen.

—Näkyykö se sinne taammaksikin?

—Näky!—Näky!—Hyvästi näky!

—Näkyyhän se—iso, taivaan kokoinen lippu! Mutta voitteko myöskin erottaa, mitä siihen on kirjoitettu? Siihen on kirjoitettukin jotakin siniselle puolelle.

—»Eläköön valo ja valistus!» huusivat nyt yht'äkkiä yhteen ääneen yhdestä ryhmästä ne nuoret miehet, jotka eilen olivat olleet tankoa pystyttämässä.

—Aivan oikein! »Eläköön valo ja valistus!» Niin siinä seisoo ... jokainenhan sen näkee.—Entäpä toisella puolella? On siinä jotakin toisellakin puolella, valkoisella pohjalla...

—»Eläköön isänmaa!»—kajahti taas uusi huuto.

—Juuri niin! Siltä se minunkin silmääni paistaa! »Eläköön valo ja valistus!» toisella puolella ja »Eläköön isänmaa!» toisella. Niinpä niin!—Mutta koska niin on, niin ... *eläköön* siis valo ja valistus! ... eläköön siis isänmaa! ... eläköön Suomen lippu!

Ja puhuja tempasi jo lakin päästään ja muut tekivät samoin ja kohottivat hänen kehoituksestaan juhlaansa aloitteeksi eläköönhuudon niin voimakkaan ja valtavan, etten ole ennen semmoista kuullut.

Ja samassa kajahti laulajain parvesta torvien säestämänä säkeet:

»Jos viiri meiltä riistettäis, sen henki rintahamme jäis!»

1899.

KANSA KAPINASSA.

Yht'äkkiä soi hälytyshuuto, lähti kapula maita mantereita kiertämään, kylästä kylään ja talosta taloon.

Isänmaa on vaarassa, vihollinen on käynyt rajan yli ... rientäkää hätään kaikki ... kiiruhtakaa puolustautumaan, vanhat ja nuoret, miehet ja naiset! Ei ole aikaa viivytellä, ylös kaikki, jotka kynnelle kykenette, aseihin, rajalle vastuuseen, ennenkuin on myöhäistä, pian pelastamaan, mitä vielä pelastettavissa on!

Ne, jotka jo olivat oppineet aseita käyttämään, tarttuivat niihin ja astuivat riveihin ja järjestetyin joukoin, tottuneiden päälliköiden johdolla, riensivät taistelua aloittamaan. Asetehtaajat tekivät yötä päivää työtänsä, valmistivat uusia aseita ja vanhoja teroittivat ja lähettivät niitä paikkoihin, missä niitä puuttui.

Vakinaiset joukot olivat pian sotajalalla, varsinainen väki oli tuossa tuokiassa varustettu.

Eivät riitä tavalliset rauhanaikaiset joukot, nostoväkikin on otettava mukaan, joka mies on opetettava aseita käyttämään, ukot, pojat, naisetkin olkoot tarpeen tullessa valmiit! Sillä kysymys on kotien puolustamisesta, oman lieden linnoittamisesta.

Ja vapaaehtoisia vänrikeitä rientää kaukaisimpiin korven kyliinkin aseiden käyttöä opettamaan. Soitten poikki rämpivät, upottavia teitä astuvat, tähti lakissa, raskas aseitaakka selässä.

Tuskin on sotataidon neuvoja kylään saapunut, kun kaikki kansa rientää ulos. Eivät *nyt* pakene korpiin, eivät nyt piile metsäpirtteihin, eivät kätke aarteitaan turpeen alle. Itse tulevat isät ja tuovat poikansa sotamiesten ottoon, kädestä pitäen äidit pienoisiaan taluttavat, ukot ovat yhtä innokkaita kuin nuorukaiset, ja vanhat vaimot, jotka eivät itse voi oppiin tulla, tahtovat nähdä, miten muita opetetaan. Ja kaikki otetaan vastaan, kaikki kelpaavat.

Harjoitus alkaa, ulos tunkee suuresta pirtistä opettajan ääni ja tahdin lyönti ja rekryyttien opetus. Aseet välkkyy, kädet heiluu, kauas kaikuu komento. Päivät siellä aherretaan, ja joka ei kiireiden kevättöiden aikana ehdi aamulla tulla, se saapuu iltasella ja viipyy myöhään yöhön.

Mutta vakoojat hiipivät metsiä myöten kylän peltojen taa ja väijyvät ja vaanivat ja kiiruhtavat kertomaan, että kapinan on tehnyt kansa.

Ja totta puhuvat, eivät erehdy.

Sillä kapinan on tehnyt kansa, noussut kuin yksi mies vihollistaan vastaan.

* * * * *

Mutta ketä vastaan on kapinan tehnyt tämä rauhan kansa, kuka on vihollinen, jota se on taas noussut päältään torjumaan?—Oma pimeys on vihollinen, omaa tiedottomuuttaan torjua tahtoo, omaa itseään vastaan varusteleikse!

Ketkä ensi riviin asettuivat, ketkä riensivät ennen muita taistelutantereelle?—Valon vakinaiset vartiomiehet!

Mitkä oli aseet? Mitkä oli asehtehtaajat?—Kynät oli keihäinä, sanat kuulina suhisivat, kirjat pommeina putosivat.

Mutta mihin harjoittaa vänrikki kylän väkeä pirtin seinien sisässä?— Lukemaan opettaa, numeroita neuvoa, tiedon alkeita antaa ... rihvelit kivitaluista tulta iskevät, tavailun tahti kaikuu kesäiseen yöhön.

Mutta vakoojat hiipivät kylän peltojen takana ja uskovat, että *heidän* herraansa vastaan on kapinan tehnyt kansa.

1899.

LESKEN ROPO.

Kun kotikoulu oli muutamia päiviä ollut toimessaan Korvenkylässä, saapui Sokea-Mari, vanha herännyt ihminen, koulutaloon, kopeloihe keppinsä avulla pirttiin, istuutui karsinapenkille ja istui siinä koko sen päivän opetusta kuunnellen ja sukkaansa kutoen, silmäkuopat uteliaasti käännettyinä opettajaa kohden pöydän päähän.

Kun koulu iltasilla lopetettiin, ja opettaja, joka oli nuori ylioppilas, pitäjän rovastin poika, oli

vetäytynyt pirtinpohjakamariin, levolle laskeutuakseen, kuuli hän haparoimista lukossa, ja Sokea-Mari tuli sisään.

—Ettehän vain liene jo levolle ruvennut ... olisi minulla ollut vähän asiaa ... en tiedä, tuntenetteko, vaikka kyllähän se rovasti minut...

—Tunnenhan toki minäkin, sanoi nuori herra ystävällisesti ja pyysi istumaan.

—Kaikkihan ne Sokean-Marin ... saatanhan minä toki tämän asian seisoaltanikin. Läksin kuulemaan minäkin tätä koulun pitoa ja olen kuunnellut ja kiitoksia vain paljon. Sanoivat täällä valkeutta jaettavan kansalle, joka pimeydessä vaeltaa. Minäpä tuon tiennen, mitä on valkeuden puute. Kyllähän minä toki sen, ettei täällä sitä valkeutta, jota silmällä nähdään, eikä aivan sitäkään, mitä sielulla tutaan, mutta sen minä jo kyllä tästä vähästä, että oikea on asia, koska Herran nimeen aloitetaan ja lopetetaan, niinkuin pitääkin ... eikähän se nyt rovastikaan mahtaisi poikaansa ilman aikojaan lähettää: pahat kuuluvat olevan ajat, vieläkö uskotkin muutettanee ja raamatut otettanee, kun ei lautamieskään kuulu keisarin puheille päässeen ... niin sitä minä, että kun nuo kaikki lahjaa tekevät, mikä antaa näin pirttinsä ja mikä näitä uusia kinkereitä ruualla ja muualla auttaa, ettei jäisi yhden talon varaan, ja kuuluvat siellä kirkolla rahaakin kirjoihin keränneen ... niin sitä minä, että kun ei tämmöisellä vanhalla ja vaivaisella ole mitään antaa, vaan kuitenkin tekisi minunkin mieleni kuunnella...

—Mari vain kuuntelee, eihän se toki mitään maksa...

—Enhän minä ihan ilmaiseksikaan ... mutta kun minulla on vähän vielä veisuun ääntä eikä täällä näy olevan vakituista veisuumiestä, joka nuottia kannattaisi, niin minä pyytäisin, että jos ette pahaksenne panisi, niin saattaisin minä aamuin ja illoin siitä edestä veisata. En tuota osaa niiden uusien kirjain mukaan, vaan jos vanhan virsikirjan mukaan vielä passaisi...

Nuori herra otti liikutettuna vastaan tarjouksen, ja koko ajan, kun kotikoulua Korvenkylässä pidettiin, oli Sokea-Mari rukouksissa aamuin ja illoin vakituksena veisuumiehenä.

1899.

»SAMMUTA SINÄ, MINÄ SYTYTÄN!«

Pimeä talvinen yö peitti kaiken pohjoisen maan. Aurinko oli painunut pois, mutta matalissa majoissa loisti lamppujen valkeita tulia, ja odottaessaan uutta aamua hakivat ihmiset iloaan niiden ympäriltä.

Mutta sitäpä ei suvainnut pimeyden peikko, joka oli anastanut itselleen vallan päivättömässä pohjolassa. Niin pian kuin hän ulkona vaaniessaan näki tulien ikkunoista tuikkavan, tölmäsi hän oven täydeltä huoneeseen.

—Puh! sanoi hän ja puhalsi armottomasti lampun sammuksiin.

Eikä kukaan uskaltanut enää sytyttää lamppua, jonka peikko oli sammuttanut.

—Mikäs nyt neuvoksi? kysyivät toisiltaan matalan majan asukkaat pimeässä istuessaan.

Mutta tuskin oli pimeyden peikko mennyt, kun livahti valon haltija ovesta sisään.

—Sammuta sinä, minä sytytän! sanoi hän ja sytytti kynttilän pöydälle palamaan.

Sen tehtyään riensi hän pahan peikon jälkeen. Paha peikko teki saman työn toisissa taloissa, sammutti kaikki kynttilät ja jätti ihmiset pimeässä istumaan. Mutta hyvä haltija hiipi hänen kintereillään, ja sitä mukaa kuin lamput sammuiivat, syttyivät kynttilät.

Mutta kun peikko jäljelleen katsahtaen näki, että tulet yhä paloivat, töyttäsi hän takaisin ensimmäiseen taloon.

—Puh! Puh! sanoi hän ja puhalsi kynttilän sammuksiin.

Eikä kukaan uskaltanut sytyttää kynttilää, jonka peikko oli sammuttanut.

—Puhalsi kynttilänkin! Mikäs nyt neuvoksi? kysyivät toisiltaan pimeässä istujat.

Mutta tuskin oli peikko pihalle ehtinyt, kun haltija samassa ovenavauksessa suikahti sisään ja kysyi

kuiskaten, eikö ollut päreitä talossa?

Olihan päreitä talossa, ennen vanhaan varatuita, ukkovaarin kiskomia.

—Päre pihtiin! sanoi haltija, sieppasi päreen orrelta, puhalsi siihen liedestä tulen ja virkkoi, veitikka:

—Sammuta *sinä*, kyllä *minä* sytytän!

Ja sitä mukaa kuin kynttilät taloissa sammuiivat, syttyivät päreet palamaan, ja taas näki peikko tulien tuikkavan kaikkialla, missä hän äsken oli pimeätä tehnyt. Ja hän töyttäsi vielä kolmannen kerran tuvan ovesta sisään.

—Puh! pani hän,—mutta ei tahtonut päre sammua.—Puh!—Puh!—ja vasta kolmannella kerralla sammui päre.

Eikä kukaan taaskaan uskaltanut uudelleen sytyttää tulta, jonka peikko oli niin vihaisesti sammuttanut.

—Mikäs nyt neuvoksi? kysyivät pimeässä istujat, kun kuulivat haltijan sisään hiipivän.

—Tuli takkaan! huusi haltija, ja kohta loimotti iloinen takkavalkea lieden päällä ja riemusta loistivat haltijan silmät sen valossa, kun hän huusi:

—Sammuta *sinä*, kyllä *minä* sytytän!

Ja missä vain pimeyden peikko päretulet ihmisten suruksi sammutti, siinä viritti valon haltija kohta paikalla takkatulet heidän iloksensa palamaan; ja ne paloivat niin, että hanget helottivat ja puitten latvat kauaksi punertivat.

Mutta silloin suuttui peikko ja sydäntyi, ja silmät seisoen ja posket pullollaan tölmäsi hän sisään kuin tuulispää.

—Puh, puh, puh!—puhalsi hän. Puh, puh, puh!—puuskutti hän.

Mutta kuta enemmän hän puhalsi ja puuskutti, sitä ylemmä tuli takassa yltyi, sitä enemmän liekki liedessä loimotti. Eikä vain hankiin helottanut eikä vain puita punannut, ylös taivaalle loimo lakeisesta yleni, ja hehkui tuli kaukasiin kyliin, valo vieraille maille.

Kovin koetti hän, ylen yritti... En tiedä, olisiko kerran sammumaan saanut. Mutta ennenkuin ehti, oli yö jo lopussa ja aurinko nousi eikä tulia enää tarvittu, ja turhaa oli tehnyt työtä pimeyden peikko. Sillä päivälle eivät peikotkaan mitään mahda—ja yöllä suojelevat Suomeani hyvät haltijat.

1899.

PAINAJAINEN.

Hän näkee unta, että hän on se, joka on lakkauttanut kaikki sanomalehdet Suomessa.

Hän on juuri allekirjoittanut viimeisen lehden kuolemantuomion. Se oli sekakielinen virallinen lehti, joka oli täytynyt tappaa sen vuoksi, että se muutoin olisi kuollut itsestään: toimittajain, latojain ja lukijain puutteessa. Ei hän itsekään sitä viitsinyt lukea. Sitten kun se ei enää voinut sisältää väittälyä muita lehtiä vastaan, jotka jo aikoja sitten oli lakkautettu, oli sen sisältö käynyt kovin ikäväksi ja yksitoikkoiseksi.

Hän huokaa helpotuksesta. On niin hyvä olla nyt, kun ei enää ole sanomalehdistä vastusta, kun ei niitä enää ole ainoatakaan elossa. Vaikein osa hänen työstään tässä maassa on suoritettu.

—Herra, nyt *sinä* siis lasket palvelijasi rauhaan menemään! huokaa hän, tyhjentää teelasinsa yöpöydältä, heittäytyy pitkäkseen vuoteelleen, sivelee partaansa, hymähtää onnellisesti, sammuttaa tulen ja nukkuu samassa.

Kauan ei hän kuitenkaan ole nukkunut, ennenkuin alkaa kuulua outoa ratinaa jostakin. Hän luulee sitä ensin hiireksi, joka asustaa vuoteen alla, mutta huomaa sitten, että se onkin tulevinaan niinkuin tyynyn sisästä. Hän käännähtää toiselle korvalleen, ratina lakkaa hetkeksi, mutta alkaa kohta taas uudelleen.

—Mitä ne ovat panneet minun tyynyyni? huudahtaa hän, hypähtää istualleen ja iskee tyynyä nyrkillään. Tyyny ei kuitenkaan tottele, vaan parahtaa niinkuin sanomalehti, jota rutistetaan, ja hän näkee, että se on päällystetty eräällä vanhalla Nya Pressenin numerolla. Kiukuissaan repäisee hän pois päällyksen, jolloin sen sisästä pullahtaa käärö korvatyynyksi pyöräytettyjä Aftonposteneita.

—Katsos noita kanaloita!...

Mutta kun hän nyt huomaa unta näkevänsä—sitä voi näet unissaankin olla tietoinen siitä, että näkee unta—nakkaa hän mytyn jalkapohjiin ja heitäkse paljaalle lakanalle.

Vähän ajan kuluttua, jolloin hän parahiksi pääsee kuorsaamaan,—alkaa tuntua jotenkuten oudolta ja pahalta ihossa, kirpelöipi jalkapohjia, kutkuttaa polvia, mutta etenkin tuntuu kuumalta koko ruumiissa, samalla kun vuode on muuttunut kovaksi kuin kivi. Hän potkaisee peitettä yltään ja tahtoo kääntää kylkeä, mutta silloin nousee koko vuode raivoon. Kahisee ja kuhisee, niinkuin olisivat paperista sekä peitot että matrassit, ja hän huomaa makaavansa kahden lakanan välissä, joista alimmainen on ommeltu Uusista Suomettarista ja päällimmäinen kurottu Päivälehdistä. Peite on liisteröity Hufvudstadsbladeteista, joka koko painoksensa suuruudella lepää rinnan ja vatsan päällä, niin että tuskin voi hengittää. Matrassi on pantu kokoon vierekkäin ladotuista kirjasista »Kirjasia kansalle» ja »Kyläläisten kirjasia» ja »Isänmaan puolesta» ynnä muista. Vuodeverhona häilyy katosta kauniissa laskoksissa Pohjalaisia, Viipurin Sanomia, Uusia Savoja ja muita maaseutulehtiä.

Hän hypähtää ylös, koettaa huutaa apua, mutta ei saa sanaa suustaan. Nähtyään, että sohva toisella puolella huonetta on entisellään, rientää hän sinne, mutta lattia on kuin suuri paperikori, jossa kuohuu painoasiamiesten hyväksymättömiä artikkeleita, sensuroituja sähkösanomia, vanhoja käsikirjoituksia ja takavarikkoon otetuita painoksia, estäen häntä yli pääsemästä. Ne takertuvat jalkoihin, hän astuu läpi paperien, koettaa siristää niitä pois, mutta takertuu yhä kovemmin ja kaatuu istualleen keskelle lattiaa.

Hän saa vihdoin äänen, huutaa pikenttiään, ja ovesta astuu sisään painokomitean puheenjohtaja.

—Mitä teidän ylhäisyytenne käskee? kysyy tämä vähän äreästi.

—Toimita pian pois nämä sanomalehdet! huutaa hän epätoivoisia liikkeitä tehden ja vajoten samalla, niinkuin hänestä näyttää, yhä syvemmälle jättiläisen suureen paperikoriin.

—Mitkä sanomalehdet?

—Nämä, nämä, kaikki nämä!

—En minä näe täällä mitään sanomalehtiä. Suomessahan ei enää ilmesty ainoatakaan sanomalehteä.

—Etkö näe? Kuinka et näe? Sinä olet vihainen siitä, että menetit hyvät tulosi, mutta pitäisihän sinun ymmärtämän, etten minä voi tuhlaa kansan veroja virkamiesten palkkaamiseksi, joita ei enää tarvita. Sinä niskoittelet, mutta kyllä minä opetan sinua...!

Mutta painokomitean puheenjohtaja paiskaa vastaukseksi oven kiinni jälkeensä.

Hän paiskaa sen niin kovasti, että nukkuja herää ja huomaa istuvansa paitasillaan ja peite korvissa kylmällä lattialla.

—Eivät anna minulle unessakaan rauhaa, mutisee hän ja vetäytyy takaisin sänkyynsä, toivoen vihdoin saavansa nukkua.

Tuskin on hän sielunsa siunannut ja syvään huoannut, kun joku raottaa ovea, ja jotakin heitetään huoneeseen.

—Kuka siellä?

—Erkko!

—Mitä sinä siellä?

—Tuon lämpöisiä!—ja hän heittää sisään sylensä täyden Päivälehtiä.

—Mutta sehän on kielletty ilmestymästä!

—Mutta se ilmestyy sittenkin!

—Ota pois ne!

Mutta ovi on jo suljettu ja Erkko poissa. Vaan samassa reväistään ovi selälleen, ja kaksi pientä poikaa hyökkää sisään keskelle lattiaa, toisiaan tyrkkien ja huutaen kilvan:

—Hufvudstadsbladet—Uusi Suometar!—Hufvudstadsbladet—Uusi Suometar!

Hän tempaa miekkansa, joka on hänellä päänsä pohjissa, mutta ennenkuin hän saa sen tupestaan, ovat Frenckell ja Löfgren jo tipotiessään.

—Miksette anna minun olla rauhassa? huutaa hän.

—Annoitkos sinä *meidän* olla rauhassa? kuuluu Lillen basso, ja koko kärryllinen Nya Presseneitä vyörähtää sisään.

Hän tempaa pistoolinsa ja koettaa ampuu, mutta revolveri ei laukea.

Tukka pystyssä ja silmät päässä pullottaen hyökkää hän ylös ja saa oven säppiin.

Mutta silloin kuuluu kimeä ääni ulkoa:

—Aftonposten fem penni!—Aftonposten fem penni!—ja niinkuin höyheniä sataen tupruaa pieniä lehtisiä sakeana pilvenä ikkunasta sisään, tupruaa, paitsi Aftonpostenia, myöskin Fyreneitä, Lördagskvälleneitä... Hän saa vaivoin ikkunan kiinni, mutta nyt niitä tuiskuaa tuulen vinkuessa ikkunoita vastaan, ja kauhukseen näkee hän nietoksen kasvavan, peittävän kadun, täyttävän kadun, kohoavan ikkunain tasalle... Kaikki lehdet myllertävät sekaisin—pääkaupungin lehdet, maaseutulehdet, seassa ulkomaalaisiakin ... kaikki yhtyneinä yhteiseen hyökkäykseen. Nyt ovat jo ikkunain aliruudut ummessa, matalat huoneet tuolla puolella kadun ovat jo hautautuneet—ja hän pakenee takaisin vuoteeseensa.

Ikkunat ovat jo aivan peitossa, koko talo on jo peitossa, ja nyt niitä alkaa tunkea sisään. Niitä pyryää uunista avonaisen pellin kautta, pyryää venttiileistä, ikkunain raoista, ovien raoista, sillanraoista, nietostuen nurkkiin, täyttäen lattian, nousten tuolien tasalle, sängyn tasalle, sänkyyn. Tuntuu samalla niinkuin koko palatsi olisi koneita täynnä, jotka hyrrää ja jyskyttää, niitä on seinän takana, on vinnillä... Koko talo on muuttunut kaikkien lakkautettujen lehtien kirjapainoksi.

Eivät enää ikkunat voi vastustaa määrän paperin painoa, lehdet kun tulevat suoraan painokoneista, räiskyen särkyä paksu lasi ja samassa on huone täynnä, lehtiä tulvillaan.

—Mistä niitä riittää? Mistä niitä riittää? vaikeroi hän.

—Tämä on paperitehtaiden maa! kuuluu vastaus jostakin.

—Miksi en hävittänyt niitäkin?

Se on hänen viimeinen sanansa. Nietos on noussut sänkyyn; hän makaa pian tukehtuneena sen alla.

Hän on kuollut.

Ei kuitenkaan kokonaan kuollut, ainoastaan valekuollut, joka näkee ja kuulee kaikki, mitä ympärillä tapahtuu.

Yht'äkkiä ovat kaikki lehdet poissa hänen päältään, lentävät kuin vapautetut linnut hänen huoneestaan.

Kun lehdet ovat menneet, tulevat niiden painoasiamiehet sisään. He ovat kaikki puetut frakkeihin, kiiltäviin, korkeihin knalleihin ja valkoisiin hansikkaisiin. He ovat totisen ja surullisen näköisiä ja kantavat suurta arkkua, joka on tehty paperista ja painomusteella mustaksi maalattu. He asettavat sen keskelle lattiaa ja pystyttävät sen ympärille sanomalehtipapereista somasti tehtyjä tuohuksia, joista kuolinhuoneeseen leviää paksu savu. Kun he ovat hänet riisuneet, palsamoivat he hänet sekä ulkonaisesti että sisällisesti painomusteella, joka erinomaisesti säilyttää tulevaisuudelle jokaisen, jota sillä sivellään. Sitten kietovat he hänet puhtaasta sanomalehtipaperista tehtyihin käärinliinoin ja nostavat kirstuun. Sanomalehtisaket asetetaan ristiksi rinnan päälle. KIRSTUN KANSI suljetaan ja suuri vainaja kannetaan paarilla pahvivaunuihin, joiden pyörätkin ovat paperista, sitä uutta amerikkalaista keksintöä, ja joiden eteen on valjastettu pari komeita pahvihevosiä. Tie vainajan kotoa hautausmaalle saakka on peitetty lakkautetuilla lentolehdillä.

Haudalla pitää painoylihallituksen esimies puheen, jossa hän ylistää vainajan ansioita vapaan sanan sitomisessa. »Ei ole koskaan nähty toista, joka niin hyvin kuin hän olisi käsittänyt tehtävänsä. Ainoa erehdyksensä—ja kuka kuolevainen ei erehtyisi!—oli ehkä se, että hän lakkautti *kaikki* lehdet, uhaten siten riistää meiltä toimeentulomme. Älköön se kuitenkaan himmentäkö hänen muistoaan, varsinkin kun olot taas hänen kuoltuaan ovat entisellään», lopettaa hän puheensa, laskien haudalle komean paperikukkasista tehdyn seppeleen, jonka paperinauhoihin on painettu sanat: »Murheell' ei siis saakaan viettää muistoasi—kiitollisilta painoasiamiehiltä».

Useita muitakin seppeleitä lasketaan, muun muassa maaseudun painoasiamiesten puolesta. Muutamassa on sanat: »Kiitos hyvästä vartiosta», toisessa: »Muistosi elää».

Kaiken tämän näkee ja kuulee hän, voimatta mitään virkkaa.

Sanomalehdet julkaisevat hänen kuolemastaan ja hautajaisistaan erityisiä lisälehtiä, jotka ilmestyvät jo ennen kuin saattoväki on hajonnut haudalta. Yleisö, se on painoasiamiehet, ostavat niitä tukuttain.

Se harmittaa häntä niin, että hän kääntyy kirstussaan—ja herää.

1899.

LEHDET.

Ne koettavat, kylmät ja tuulet, tehdä voitavansa lehtiä lakastuttaakseen ja puista maahan karistaakseen.

Kaiken kesää ne niitä ahdistavat, öillä kylmä kouristaa, päivällä tuuli tuivertaa. Ei saa lehti lepoa, ei saa hentoinen hetkenkään rauhaa. Niin pian kuin voimansa hiukankaan väsähtyvät, niin pian kuin tarmonsia tuokioksikaan pettää, irti heidät raastetaan, maahan sirotetaan.

Lopuksi lehti uupuu, kalpenee, kellastuu. Silloin on aika syysmyrskyn tulla, tuon suuren telottajan, joka laumoittain lehdiltä kauloja katkoo. Sitä haaskauksen riemua, sitä nujerruksen nautintoa! Pilvenä pakenee turvatonten parvi, kinoksittain makaa kuolleita ja kidutettuja maassa. Paljaina seisovat puut, raunioina on lehtoinen rinne. Ja pian tulee lumi ja hautaa kaikki alleen. Ei näy enää ainoatakaan lehteä, ei puussa, ei maassa. On niinkuin ei niitä koskaan olisi ollutkaan olemassa. Ja voittaja luulee ne ainiaaksi hävittäneensä. Valtoineen raivoo viima kenenkään estämättä, kenenkään häntä kulussaan häiritsemättä.

Viikot vierivät, kuukaudet kuluvat. Jo puhkee taas lehti, jo herää uuteen elämään kuolemaan tuomittu. Lehto tuoksuu niinkuin ennen, puut vihertävät vanhassa puvussaan.

Ne eivät ole väriään vaihtaneet, eivät muotoaan muuttaneet. Ne eivät ole vähenneet, niitä on yhtä paljon, on enemmänkin kuin oli ennen.

Kylmät ja tuulet eivät ole mitään voineet, kaikkivaltiaat eivät ole mitään mahtaneet.

Vaikka lakastuivatkin lehdet, eivät lakanneet, vaikka kuihtuivatkin, eivät kuolleet.

1899.

UUSI JUHANNUS.

On taas valon juhla juhannus, on vuoden ihanin aika, on luonnon juhla ja juhla kansan—luonnon kansan.

Kokot pitäisi sytyttää, aika olisi panna ilotulet palamaan, aika laulut virittää ja piireihin käydä.

Mutta ei tunnu juhla juhlalle tänään, ei tee mieli ilotulia tehdä, jäykkä on jalka karkeloihin käydäksemme.

Sillä kulona kellertivät eilen vielä vainiot, ja yhä vinkuu sama viima, joka talven ja kaiken kevättä meitä hartioista pudisti. Kylmä vesi lainehtii luhtien päällä ja tulvan alla ovat saaret, joihin ennen sousimme juhannusyötä viettämään.

Kato uhkaa, halla vaanii, pahat henget pitävät ilkeitä aikeitaan ilmassa.

Mutta ihme kyllä ei mieleni kuitenkaan ole musta, ei päiväni pilvessä, eikä saa suru valtaansa sydäntäni. Sillä vielä on kukkuloita, jotka eivät ole veden alla, vielä on tulvia, jotka mäeltä toiselle tuikkavat, ja vielä on kansalla karkelokenttensä, joilla se piirihin käy.

Maani luulin menettäneeni—ja nyt vasta sen löysin. Kansani luulin kadottaneeni—ja nyt vasta sen sain. Toivon tulien luulin sammuneen—ja nyt vasta ne syttyivätkin.

Et tarvitse enää tulta toisilta lainata, omassa povessasi se alati palaa, et sitä enää vain juhlina viritä, arkenakin se nyt ainaisena liekkiä tuhansissa rinnoissa leimuaa.

Uusi innostus on sen öljy ja uusi luottamus on sen sydän ja säiliö, josta valoaine vuotaa, on uudistunut rakkautesi kansaan ja verestynyt voimasi sen eteen uhrautumaan.

Kouluhuoneeksi on muuttunut tanssitupa, aatteiden esityspaikaksi entinen karkelokenttä.

Etkä kysy enää, mitä maaltasi *saat*, kysyt sitä, mitä voit hänelle *antaa*. Et mieti sitä, miten elolaarisi täyttäisit, vaan sitä, miten sen sisällön tarvitseville parhaiten sirotetuksi saisit. Et satoa ajattele etkä elon korjuuta, ajattelet kylvöä ja uusia oraita.

Uusi on juhannus ja uudet ovat juhannustulet.

Valon juhla oli juhannuksesi ennen—nyt on se juhla valistuksen!

Siksipä ei, vaikka kato uhkaa, halla vaanii ja pahat henget pitävät ilkeitä aikeitaan ilmassa, ole mieleni musta, ei päiväni pilvessä eikä saa suru valtaansa sydäntäni.

23.6.99.

PIENET JA SUURET.

Kuka sen on sanonut, että ne suuret ja voimakkaat ovat mahtavat ja että ne pienet ja vähäväkiset ovat heikot? Että ne suuret pieniä johtavat, ja ne voimakkaat heikoille lakeja laativat?

* * * * *

Taivas on tyven ja sininen ja meren pinta sileä. Maininki vain silloin tällöin loiskahtelee kaukaisia kareja vastaan kuin unissaan huoahdellen, sillä meri ei koskaan nuku eikä koskaan rauhoitu.

Loivan kallioniemen liepeitä nuoleskellen virtailee hiljainen merivuo ulapalta tullen ja ulapalle mennen. Tänään kulkee se tänne, eilen kulki tuonne, ei kukaan tiedä, mikä on sen määrä ja mikä sen tarkoitus. Mutta meriheinäin metsä huojuu aina ja ilmojen latvat taipuvat aina tottelevaisina sen mukaan. Pohja kuumottaa totisen ruskeana läpi vihreän veden ja uhkaavana uppoo jyrkkäyksen rinne salaperäiseen syvyyteen.

Ihan pinnalla, niin että viri tyynessä vedessä käy, uida lirittää pikkukalain lauma vastavirtaan pitkin jyrkkäyksen rajaa, yli synkän pohjan ja yli limojen latvain. Päättömän pitkänä nauhana näkyvät ne mereltä tullen ja merelle mennen kulkevan ohi niemien, ylitse karien ja pitkin rannikkoa, jonka poukamissa pistäytyvät ja jonka kiviä kiertävät.

Mistä tulevat ne ja minne menevät? Ei näytä heillä olevan johtoa mitään, ei tietoa siitä, mitä maalia kohti kulkevat—ei johtona muuta kuin tieto toisistaan, ei maalina muuta kuin vastavirta. Ei hetkeksikään eroa yksi satain tuhansien parvesta, ei hetkeksikään muuta jono suuntaansa, joka on niin varma, kuin ei se koskaan olisi muuanne päin vienyt. Se on kuin satain tuhanten pienoisten yksimielisyydestä syntynyt yksi ainoa jättiläisolento, joka meret kietoo ja sen niemet ja saaret syleilynsä sulkee.

Mutta vanavedessä tämän meren jättiläisen vaanivat meren pedot, hauet, ahvenet ja muut ahnaat. Suomukset kiillelleen kullalle ja kuparille niinkuin sotatamineet ja evät punaiselle paistaen niinkuin sotaliput ja selässä ruotaiset keihäät ja suussa terävät hampaat ne vartovat kivien koloissa ja limakoiden kätköissä kuin ryöväriritarit linnoissaan ja hyökkäävät sieltä, silmät tuikeina päässä ja suut selällään, ohikulkevain kimppuun. Heitä sanotaan merien kuninkaiksi ja rantojen ruhtinaiksi, ja he luulevat itsekkin niitä olevansa. Ja nuo pienet tuossa, ne ovat heidän alamaisiaan, joista he elävät, nielevät niitä, minkä kiireelle kerkiävät.

Mutta mitä välittää satain tuhanten parvi siitä, mitä heitä muutamit hauet ja ahvenet hävittää! Tuskin huomaa se heidän läsnäoloaan, tuskin välittää se heidän tieltään väistää. Ei heidän rintamansa hyökkäyksistä murru, ei kulkunsa siitä häiriinny. Joku yksityinen hyppää syrjään, ponnahtaa ilmaan ja koettaa paeta, mutta suuri lauma jatkaa matkaansa niinkuin ei mitään olisi tapahtunut. Eivät ne asetu

vastarintaan, eivät pakene, eivät edes kiirehdi kulkuaan. Merivirta se vain määrää heidän nopeutensa ja heidän matkansa suunnan eivätkä hauet ja ahvenet.

Ja näiden suurten täytyy seurata noita pieniä, meren kuninkaiden täytyy aina uida alamaistensa vanavedessä.—elääksensä. Pienet kalat pitävät aina oman suuntansa, suuret saavat mennä, minne heitä viedään.

Pienet kalat ovat kansoja, suuret ovat heidän sortajiaan.

Mutta kuka sen on sanonut, että ne suuret ja voimakkaat ovat mahtavat ja että ne pienet ja vähäväkiset ovat heikot? Että ne suuret pieniä johtavat, ja ne voimakkaat heikoille lakeja laativat?

1899.

VANHA UKKO PUHUU.

Kuunneltuaan aikansa poikainsa puheita puolihämärässä pirtissä kohensihe talon vanha isäntä kumaraisesta asennostaan pöydänpäälasin alla, laski raskaasti ison kämmenensä pöydän laidalle ja virkkoi:

Ja ne ovat olevinaan miesten puheita nämä, nuorten rotevain miesten, joilla on selkää kuin sudella ja hartioita kuin härällä ja kämmeniä kuin karhulla!

Vai Amerikkaan! Vai Atlantin taa! Vai ei nyt enää siedä Suomessa elää!
Vai ei täällä enää miehet tarkene!

Ja oikein isolla joukolla! Oikein miehissä lähdetään pakoretkelle ja jätetään naiset ja lapset ja vanhukset vihollisen jalkoihin...

Onhan ne urhokkaita poikia, oikein sankarien alkuja nämä minun poikani ... nyt sen kuulette vieraatkin! Sitä olen odottanutkin, ilopäivää omistani, ja nyt sen näen! Uhkaa pakenevat, peloitusta jo pötkivät tiehensä, aikovat vain antaa maansa ja mantunsa ennenkuin niitä edes tullaan ottamaan!

Mistä ovat saaneet miehet tuon rohkeuden rintaansa? Eivät sitä ole ainakaan esi-isiltään oppineet.

Entäpä olisi ennen vanhaan esi-isäin aikana tehty niinkuin nyt tehdään? Jätetty tilat ja talot, kohta kun kuultiin, tai kohta kun luultiinkin, että nyt se tulee—tämmöinenköhän olisi nyt tässäkin talo, jos niin tehtiin?

Ja vaikkapa tulisikin niinkuin uhkaa ja tekisikin sen, mitä aikoo—mikä mies se on, joka pötkii kypälämäkeen juuri silloin, kun häntä enimmäen tarvitaan? Se on raukka mies—yhdellä sanalla sanoen.

Niinkö, että paettiinhan ennenkin? Lienee paettu, mutta vasta viime tingassa, ja kun paettiin, niin paettiin omiin metsiin eikä merten taa. Vieraille maille lähdettiin vasta, kun väkisin vietiin. Ja aina lähdettiin sillä mielellä, että kerran takaisin tullaan. Ja niin tultiinkin! Eikä ollut kysymys vain viisistä vuosista, kymmenistä oli— ja sittenkin tultiin! Mutta näillä pojilla ei ole aikomustakaan takaisin tulla. Aina tulee kotiinsa koira väkisin viety, ei tule konsa, joka omiksi iloikseen juoksuun lähtee.

Rahaako lähetätte? Ei täällä rahojanne tarvita, vaan teitä itseänne ja käsivarsianne. Ei raha kaikkea rakenna, vaikka niin sanotaan. Ei ole rahalla tätäkään taloa raadettu, nämä kädet ne soita perkkasi ja korpia kaasi ja kivikoita kuokki. Ja kenellekähän rahanne lähetätte, jos kaikki lähtevät? Eihän kaikki? Mutta miksei yksi yhtä hyvin kuin toinenkin? Lähdetään joka mies ja lyödään talo tuleen! Vai pitäisikö minun jäädä marssimaan teidän kaikkien puolestanne? Olenhan tuota kyllä tähänkin asti marssinut teidän puolestanne, vakoa astunut, kuokan ja lapion kanssa äkseerannut... Mutta luulin toki silloin poikalauman perässäni tulevan...

Vai että ryssä pakoan? Ei kannata muka muutenkaan Suomeen jäädä, hallan pesään, vähävaraiseen, palkat ovat muualla paremmat, otatte mistä saatte ... jos ette te ota, ottavat muut.

Olisi kai tässä ollut lähdön aihetta ennenkin. Tyhmää minua ja tyhmiä esi-isiäni, kun emme karanneet Suomesta joka kerta, kun halla pani ja pakkaset kouristivat eikä työpaikoista ollut tietoaakaan! Ei ollut siihen aikaan valtion töitä eikä tehtaiden töitä, ei metsänostajia eikä meijereitä, ei turvaa ruunun eikä kunnan kassoista. Elettiin, mikä voitiin, ja kun ei voitu, niin kuoltiin—kuoltiin kunnialla, kaaduttiin tappotantereella, mutta pakoan ei lähdetty... Taisi olla tyhmästi tehty, taisi olla omaa typeryyttämme,

että parempia aikoja aina *kotiin* odotettiin, eikä osattu lähteä niitä ympäri maailmaa hamuamaan.

Pettua purtiin ... lieneekö kaali pahempaa purtavata, ja lieneekö limppu sekaleipää sitkeämpää—en tiedä. Mutta sen tiedän, että suomalainen voi, mitä tahtoo, kun vain hammasta purren sen tekee eikä ruikuta. Purressa silmä tuikenee ja sisu sydäntyy. Vieras leipä vihan kasvattaa, katkeruudeksi on kyläinen kannikka. Ei osaa oikeuttaan arvata, joka ei ole vääryyttä kärsinyt.

Ei ole teissä oman hampaanne purijoita! Velttoleukaisia, laimeasilmäisiä olette! Toisenlaisia miehiä tämän talon hoitoon tarvitaan. Lähtekää vain, hyvin joudatte!

Mutta sen sanon, ettette saa penniäkään matkarahaksi, eikä teidän tarvitse penniäkään tänne lähettää. Eikä ole tarvis kuoltuani tulla perinnönkään jaolle. Otan tuon torppari Matin taloni hoitajaksi!

Ukko lopetti, nousi ylös ja meni porstuanpohjakamariinsa levolle.

Pojat eivät mitään virkkaneet, istuivat hetken aikaa kumarassa, kyynärpäät polvia vasten, ja poistuivat yksitellen tuvasta. Aikansa pihamaalla seisoskeltuaan ja järvelle päin tuijotettuaan vetäytyivät he sitten mietteissään kukin aittaansa maata.

Huomenna varhain olivat nuoret miehet taas tavallisissa askareissaan, mikä vaolla, mikä ojalla, mikä niityllä—eikä kukaan heistä enää puhunut Amerikkaan lähdöstä.

1899.

VALTIOLLINEN ITSEMURHA.

Kirkkovenhe oli juuri lähtemässä Kuopion kaupungin rannasta, kun näin siihen astuvan miehen, jota en olisi luullut näillä tienoin enkä ainakaan tässä ympäristössä tapaavani. Odottamaton tulija oli valtioneuvos Tengman, erään suurimman keskusvirastomme päälliköitä ja tunnettu sekä suomenkieltä täysin taitamattomaksi että myöskin pinttyneeksi ruotsinmieliseksi. Semmoiset korkeat herrat eivät juuri kernaasti suuntaa kesäistä kulkuaan Savon vesille, vaan viettävät virkalomansa joko jossakin kotitai ulkomaan kylpylaitoksessa tai saaristohuvilassaan. Asuessani alkukesästä Helsingin saaristossa olinkin usein tavannut hänet pienessä saaristolaiivassa, matkalla virastoonsa. Mitä hän nyt täällä teki, savolaisessa kirkkovenheessä, joka oli matkalla kaukaiseen, selkien takaiseen kylään, sitä en voinut käsittää...

Hän istuutui laudalle lähelle kokkatuhtoa, ja minä istuin erään nuoren ylioppilaan kanssa, jonka isä oli venheen perämies ja sen omistaja, perätuhdolle soutamaan.

—Mitä ihmettä se tuo valtioneuvos täällä tekee? Minnekä se on menossa? kysyin, kun olimme lähteneet liikkeelle.

—Sehän asuu meillä, selitti airotoverini.

—Kuinka hän on sinne joutunut? Mitä hän siellä—?

—Minä kun olin viime lukukaudella hänen lapsillaan kotiopettajana...

—Onko hän tullut kalastamaan? Ukko kuuluu olevan uuttera onkimies.

—Eipä juuri joudata itseään ongelle. Äijä on ahkerassa työssä aamusta iltaan: me opettelemme—suomenkieltä, kuiskasi nuori mies korvaani.

—Suomenkieltä? huudahdin minä, mutta hän nykäisi minua kyynärpäällään ja virkkoi:

—Et vain saa olla siitä mitään tietävinäsi, se on suuri salaisuus.

Valtioneuvos Tengman suomenkieltä oppimassa! Katsahdin ehdottomasti taakseni, en tahtonut uskoa korviani enkä silmiänikään, sillä siinä istui tuo vanha viikinki suomalaisessa Kallavettä kyntävässä nelilaidassa ja otti eukoilta tuntia suomenkielessä. Huonosti se kävi, mutta tahto oli nähtävästi hyvä. Monet kerrat sanojaan toistellen ja vaihdellen koettivat emännät saada vanhaa herraa ymmärtämään.

—Mike teme? kysyi valtioneuvos.

—Se on hankavihta.

—Hangavitta ... miksä te nimitä?

—Sitä sanotaan meidän puolella leikkimä.

—Miksä sano? Polessa?

—Sitä sanotaan leikkimä täällä Savon puolella ... piimäleikkimä...

—Jahah—pimeläikkimä—pimeläikkimä—

Valtioneuvos oli niitä, jotka olivat saaneet vapautuksen suomenkielen käyttämisestä, ja näkyi kyllä, että hän hyvin sen tarvitsi—vaikkakin hän aikoinaan, 1830-luvulla, oli ollut yksi niitä innostuneita ylioppilaita, jotka olivat luvanneet toisilleen suorittaa vapaaehtoisen tutkinnon suomenkielessä—luvanneet, mutta unohtaneet.

—Mutta mikä siihen nyt on mennyt? kysyin toveriltäni.

—Julistus, kuiskasi hän.

Ja hän kertoi minulle, hiljalleen soutuessamme ja valtioneuvoksen yhä jatkaessa harjoituksiaan, että ukko eräänä julistuksen jälkeisenä päivänä, kun oli puhuttu niin paljon virkamiesten velvollisuuksista kansaa kohtaan, uhrauksista, puolueriitojen lakkaamisesta, yht'äkkiä oli sanonut illallispöydässä:

»—Se on saatettava pois päiväjärjestyksestä ... ei ole muuta keinoa ... meidän täytyy oppia suomenkieltä.»

»—Mutta eihän pappä enää voi ruveta sitä oppimaan», sanoi siihen eräs hänen pojistaan.

»—Minäkö, miksen?»

»—Pappä on jo liian vanha.»

»—Vai niin, vai minä liian vanha? Vai niinkö luulet?» kivahti ukko ja virkkoi sitten minulle: »—Huomenna alamme lukea, olkaa hyvä ja tehkää suunnitelma!»

—Ja jo seuraavana päivänä sitä alettiin ja luettiin koko lukukausi kaksi tuntia päivässä, kello kuudesta kahdeksaan aamulla, sillä muulloin ei hänellä ollut aikaa.

»—Vai liian vanha?» toisteli hän tuon tuostakin.—»Kyllä minä näytän niille keltanokille, viikinkipenikoille!»—haukuskeli hän minulle tuon tuostakin poikiaan. »—No, sen minä nyt kyllä huomaa, etten enää voi oppia itse tätä kieltä käyttämään, mutta sen minä, saakeli soikoon, näytän, että ainakin voin ilman kielenkääntäjän apua saada selkoa asiakirjoista.»

—Ja uutta vauhtia sai hän, kun hänelle niissä pidoissa, jotka pidettiin suuren lähetystön jäsenille, oli tapahtunut se häpeä, ettei hän kyennyt erälle ulkomaalaiselle tuttavalleen tekemään selkoa puheesta, jonka eräs sarkatakinen savolainen talonpoika oli pitänyt. Seuraavana päivänä määräsi hän, että pöytäkielenä hänen talossaan oli oleva suomi.

—Mutta ukkohän on muuttunut fennoksi? sanoin.

—Samaahan minäkin hänelle välistä leikkimäni, mutta silloin suuttui äijä:—»Älä sinä silti luule, että minä olen fenno, jos opettelen suomea sen verran, että voin muuttaa kielen virastossani niitä varten, joilla on oikeus saada asiansa sillä kielellä ajetuksi ... siinä on suuri ero...—» »—Mutta eiväthän fennotkaan muuta vaadi?»—»Vai eivät? Vaativathan! Vaativathan!»—huusi hän ja alkoi luetella kaikkia, mitä fennot vaativat ja mitä pahaa ovat tehneet ja tekevät vieläkin...— »Kaikkeä sitä ne vaativat ja huutavat ja pitävät melua ... mutta niiltä on siivet leikattava, ja juuri sillä tavalla ne leikataan, että *me*, me ruotsinmieliset, me maan intelligenssi, opimme suomea ja otamme heiltä sen ainoan olemisen ehdon, mikä heillä on, ja heidän valtansa ja vaikutuksensa, joka on aina ollut pahaksi. Mitä heistä silloin on jäljellä, kun me kaikki taidamme suomea. Ei mitään! Tyhjä tynnyri ja reikä pohjassa!»

Me nauroimme, että selät hytkyi. Ukko huomasi sen ja huusi kokasta:

—Miksä hauska se ole, jota sielä peräss'?

—Täällä vain kaskuja kerrotaan, herra valtioneuvos, vastasi toverini.

—Eikä olisi ehkä syytä ilmaista itseäni? kysyin.

—Annetaan ehkä olla, niin saa ukko olla siinä luulossa, ettei kukaan tiedä hänen kieliopinnoistaan.

—Mutta miksi hän niitä tahtoo salassa pitää?

—Tahtoo kai hämmästyttää maailmaa ... lyödä kielitaidollaan alas kuin salamana kirkkaalta taivaalta .. vähän ennen ensi valtiopäiviä...

Minä jäin venheestä ensimmäiseen valkamaan ja venhe jatkoi valtioneuvoksen kanssa matkaansa.

* * * * *

Syksyllä tapasin ylioppilaan Helsingissä ja kohta tulivat puheeksi valtioneuvos Tengmanin kieliopinnot.

—Oppiko se? kysyin.

—Mikäs siinä! Jo se aika hyvin!—Voin kertoa sinulle tuoreena uutisena—kunhan et vain vielä pane lehtiin—että ensi vuoden alusta ruvetaan antamaan alkuperäisiä suomenkielisiä asiakirjoja ukon virastosta. Mutta virkatoverit olivat olleet vimmoissaan. Siellä oli tiukkaan oteltu. Mutta ukko oli sanonut, että kun hän kerran voi siitä suoriutua, niin täytyy heidänkin. Ei se suomenkieli muka ole mikään niin vaikea ja monimutkainen kieli kuin miksi fennomaanit sitä itserakkaudessaan kehuvat. Yhdellä kesälomalla sen salaisuuksien perille voi päästä.—Virkatoverit yhä murisivat, mutta ukko sanoi, että se olen *minä*, joka määrään. Eikähän siinä mikä auttanut. Mutta kun kanslian päällikkö astui ulos istuntohuoneesta, mutisi hän: »Ukko on höperö! Vanha taattu ruotsinmielinen ... mennä luopumaan oikeuksistaan ilman mitään pakottavaa syytä ... ruveta oppimaan suomenkieltä *vapaaehtoisesti*—se on valtiollinen itsemurha! Se on vanhuuden heikkoutta—täysissä hengen voimissa ollessaan hän ei olisi sitä koskaan tehnyt!»

1899.

ELUKOITA LAITUMELLA.

Tyytymättömästi möyrien kulki kartanon karja talon suurilla takamailla. Oli puute ruuasta ja ikävä parempia laitumia. Hakamaat, kesannot ja läheiset lehdot olivat jo niin paljaksi jyrityt, ettei siellä enää ollut mitään ottamista.

Sentähden täytyi karjan turvautua takamaihin. Siellä oli kasketuilla ahoilla, lampien rannoilla, soiden laidoilla ja purojen varsilla vähän enemmän ruokaa. Mutta matka oli sinne pitkä ja tuli joka päivä yhä pitemmäksi sitä mukaa kuin karja syödä ehti, niin että minkä lehmät syödessään lihoivat, sen ne kotiin kulkiessaan laihtuivat. Ja syksymmällä alkoi ruoka kokonaan loppua.

Siitä syystä oli kartanon karja oloonsa tuiki tyytymätön ja pitihe pahalla tuulella. Se nurisi ja napisi, ja sitä täytyi miesten asevoimalla estää aituuksiin murtaumasta.

Varsinkin oli karjassa kaksi tyytymätöntä: toinen iso härkä ja toinen kellokas, jotka aina edellä kulkivat.

—On se hävytöntä, ettei suuri kartano pidä parempaa huolta karjastaan, möyrysi härkä.

—Ladot täynnä apilasta, pielekset pullollaan luhtaheinää, säesteli kellokas.

He seisoivat niittyaidan takana, jonka sisällä toiset niittivät, toiset kokosivat latoihin tuoksuvia luokoja.

—Jos ei tuo karja olisi niin tyhmää ja pelkurimaista, kyllä tietäisin, mitä tekisimme, virkkoi kellokas?

—Mitä tekisimme?

—Vähän ne nuo veräjät ja veräjän vartijat edessämme kestäisivät, jos yksissä voimin rynnistäisimme. Yhdestä paikasta kun karkoittaisivat, me toiseen karkaisimme, yhdestä paikasta kun aittaa kohottaisivat, me toisesta kaataisimme. Mutta ei ole rohkeutta mullikkain rinnoissa. Kun kuka keppiä ojentaa, hännät suorina pakenevat.

Ja murinaan se jäi, ei uskaltanut karja kapinaan nousta, ja yhä sai se elämisensä aitain ulkopuolelta etsiä.

Eräänä päivänä oli karja loittoutunut tavallista edemmä erämaahan, kun härkä ja kellokas, jotka aina edellä kulkivat, suolta mäelle noustessaan yht'äkkiä kohtasivat aidan. Hetken aikaa aitovartta

noudatettuaan he tulivat tarkasti teljetulle veräjälle.

—Mikäs aituus tämä on? kysyi härkä veräjäpuiden läpi katsellen.

—Näyttää olevan kuin niittyaituus, on heinää kuinka paljon tahansa, vastasi kellokas.

—Eikös sieltä kuulu kellon kalkatusta?

Härkä ja kellokas kuuntelivat silmää räpäyttämättä ja korvaa liikauttamatta ja tulivat pian vakuutetuiksi siitä, että aidan takana oli lehmiä.

—Töyttäämmekö veräjän kumoon? kysyi härkä.

—Älähän ... se voi olla kartanon aituus ... katsotaanhan ensin.

Ja he lähtivät ottamaan selkoa siitä, mikä aituus se oli ja eikö aidassa ehkä olisi jotakin aukinaista veräjää, sillä härillä ja lehmillä on synnynnäinen kunnioitus suljetuista veräjiä kohtaan— erämaassakin. Pian tulivat he nurkkaukseen, jossa aita kääntyi. Siinä näkyi vasta tehty niitty ja niityn reunassa oli lato ja aidattu pieles. Kaksi lehmää, pientä mutta lihavaa, käyskenteli niityllä ävärtä syöden.

—Kenenkä niitty se on? kysyi kellokas.

—Meidän on niitty, vastasivat lehmät.

—Mistäs sinne pääsee? kysyi härkä.

—Ei tänne mistään pääse.

—Mistäs te olette päässeet?

—Me olemme täällä aina olevia.

—Kenen lehmiä te olette?

—Tuon mökin.

Siellä oli todellakin vähän ylempänä mäen rinteellä mökki.

—Tottahan sinne täytynee *jostakin* päästä, arveli kellokas ja lähti aituusta kiertämään. Härkä kulki möyryten perässä, ja muu karja tuntui jo nousevan notkosta.

He tulivat aholle, ahon laidassa oli mökki, ja mökin ympärillä oli peltoja ylempänä ja alempana niittyjä. Pelloilla oli viljasta osa vielä leikkaamatta, toinen puoli oli jo kuhilaalla. Oli ruista, oli ohraa, oli potattimaata ja nauristakin. Se tuoksui niin makeasti sieraimiin. Mutta kaikista makeimmin lemusivat mökin pihalle levitetyt ja aidoille ja portaille heitettyt kerput ja keruutöryt.

Olisipa siellä ottamista! Olisipa siellä, millä vatsansa täyttäisi!

Jopa siinä käskisi päivänpaisteisella pihamaalla märehkien loikoa!— Vesi valui pitkänä kinana kellokkaan suusta, ja härkä nuoli ahnaasti sieraimiaan.

Mutta portti pihamaahan oli suljettu ja kaikki veräjät tarkoin teljetty, ihan kuin heidän uhallaan, vaikkei ihmisiä näkynyt. He seisoivat pihaportin takana ja miettivät. Kellokas koetteli nostaa säppiä sarvellaan, mutta se ei noussut. Härkä nosti kaulaansa aidan selälle, mutta aita oli liian korkea yli hypätä.

—Mutta tähän on meidän kartanon mökki, päätti yht'äkkiä kellokas.

—Mistä sinä sen tiedät?

—Oletko koskaan kuullut muiden mökeistä puhuttavan? Kaikki mökit maailmassa ovat meidän kartanon mökkejä.

Härältä pääsi ilon mölähdyks, ja hän muisti jotakin.

—Syötiinhan viime kevännäkin erään mökin viljat, eikä siitä meille mitään tullut. Pidimme hyvänämme! Mökkien aituukset saa kyllä syödä, kunhan ei kartanon omiin aituuksiin koske.

—Joko rynnistän? kysyi härkä. Joko heitän portin pääni yli?

—Älähän vielä. Lähdemme vielä hakemaan, olisiko missä mukavampaa paikkaa,—sillä härillä ja lehmillä on, niinkuin jo sanoin, synnynnäinen kunnioitus suljetuista veräjiä kohtaan.

He lähtivät kiertämään, mutta eivät löytäneet mistään mukavampaa paikkaa: ei auki unohtunutta veräjää eikä matalampaa aitaa. Kaikki oli yhtä korkeaa ja yhtä tukevaa pisteaitaa, seipäät paksuista katajista ja vitsakset sitkeistä näreistä, ja he tulivat takaisin samaan nurkkaukseen, missä olivat nähneet lehmät niityllä. Ne olivat siinä yhä vieläkin.

—Minkä tähden niillä noilla pitää olla parempi laidun kuin meillä?— sanoi kellokas.

—Se on hävytöntä, että kaksi mökin mullikkaa syöpi vatsansa täyteen yksiltä jalkainsa sijoilta, kun koko kartanon karjan täytyy kuloja kankaita kaluta!—kiivasteli härkä.

—Ei saa tulla vieraaseen niittyyn, varoittivat mökin lehmät, kun näkivät härän kyömistävän kaulaansa.—Ettekö näe, että siinä on aita?

—Takamailla ei saa olla mitään aitoja: laitumet täällä ovat kaikille yhteiset, sanoi kellokas.

—Pois aita! mörähti härkä.

Ja härkä työnti aitaa sarvellaan, koettaen sitä kumoon kaataa. Aita rutisi, mutta ei kaatunut.

—Se panee vastaan! sanoi härkä.

—Puske tiukemmin! kehoitti kellokas.

—Sarvet tarttuu kiinni! huohotti härkä.

—Älä sillä lailla, neuvoi kellokas. Työnnä sarvesi alimman aidaksen alle, siitä seipään kohdalta, ja nosta ... näin! ... niin!—Kas niin!

Härkä teki taaskin niinkuin kellokas neuvoi, seipäät nousi, aita nousi seipäineen ja kaatui maahan. Kellokas ja härkä astuivat kaatuneen aidan yli niittyyn, ja muu karja seurasi perässä ... sen ei tarvinnut muuta kuin astua sisään valmiista aukosta.

Syötiin siinä ensin mökin säästöt: pieles ja lato. Särjettiin sitten väliaita ja mentiin niitystä peltoon. Ahmittiin ohrasta ja rukiista, mikä jaksettiin, ja lahmattiin jalkoihin loput. Väliin maistettiin nauriin kaalia ja purtiin jälkiruuaksi itse nauriitakin. Mökin lehmät ajettiin ulkometsään ja annettiin lämpöiset lähdot joka kerta, kun yrittivät sisään.

Kun eivät härkä ja kellokas enää syödä jaksaneet, hakivat he sopivata, pehmoista makuupaikkaa ja köllähtivät märehtimään keskelle mökin pihaa kerppujen ja keruutörkyjen päälle, ja muu karja teki samoin.

Siitä tapasi heidät mökin mies palatessaan iltasilla kartanon päivätöistä. Kovasti pahastuen, kun näki vuoden vaivat menetetyiksi, tarttui hän ensimmäiseen seipäaseen, ja kun eivät hyvällä lähteneet, mäikytti hän selkään kellokasta ja iski kintuille härkää, ajoi pois pahantekijät pihaltaan ja kyyditsi karjan kotiinsa—uskalsipa vielä mennä kartanon herralle valittamaan ja vaatimaan korvausta kärsimästään tappiosta.

Mutta korvilleen sai mökin mies korvauksen sijasta ja menetti vielä mökkinsäkin. Karjan kipurahoista otti herra sen omaan haltuunsa, löi pellot ja niityt laitumeksi ja teettää nyt elukoilleen kesähuvilaa torpan tuvasta, jota parhaillaan puretaan.

1899.

KUN JUNA KULKI OHI.

Ylimääräinen juna oli juuri kulkenut ohi vähän ennen kuin varsinainen postijuna saapui asemalle, eräälle pienelle erämaan asemalle. Olin tullut postijunassa ja päässyt matkaani jatkamaan erään vanhan ukon rattailla, joka palasi asemalta kotiinsa, tuotuaan sinne jonkun matkustajan.

—No, isäntä oli tänään asemalla, kun se ylimääräinen juna kulki ohi?— kysyin puheen aluksi.

—Olin, vastasi hän yksikantaan.

—Siinähan se nyt meni, jatkoin.

—Menneen kuului.

—Kai näitte hänet?—Ettekö nähnyt?

—En tuota nähnyt, vastasi hän hetken kuluttua.

—Ettekö ollut asemasillalla?

—O-lin! virkkoi hän ääntään venyttäen.

—Ettekä nähnyt?

—Enkä.

—Mutta kuinka se on mahdollista? Olitte asemasillalla ettekä nähnyt?

Hän antoi minun taas hetken aikaa odottaa vastausta ja virkkoi sitten:

—Käänsin pois pääni, kun juna lähestyi.

KUULUTUS.

Vanha rovasti avasi juuri vasta tullutta postilaukkua. Otettuaan sieltä ulos ensin sanomalehdet ja annettuaan niistä osan ruustinnalle ja toisen apulaiselle, sai hän käsiinsä suuren kotelon, joka oli varustettu tuomiokapitulin sinetillä.

—Mitähän tässä on, sanoi hän, antakaapa sieltä sakset, niin katsotaan.

Apulainen ojensi ukolle sakset ja jäi rovastin olkapään yli katsoen odottamaan kuoren aukaisua. Tulta vasten nostaen leikkasi rovasti varovasti kuoren auki, veti sieltä esiin painetun paperin ja tarkasteli sitä hetkisen.

—Jahhah, sanoi hän sitten. »Julkiluettavaksi saarnastuolista kolmena sunnuntaina peräkkäin.»—Vai niin!—Se on siis se. Sitä ei lueta.

Hän nipisti huulensa yhteen, pisti paperin takaisin kuoreensa, avasi pöytälaatikkonsa, laski kuoren laatikkoon ja sulki sen.

—Mikä se oli? kysyi ruustinna sanomalehtensä takaa.

—Olipahan muuan kuulutus kirkkoon, vastasi rovasti.

—Miksei sitä lueta?—kysyi ruustinna uudelleen. Mutta kun ei saanut vastausta ja lehdessä luettavat asiat kiinnittivät hänen huomiotaan, unohtui häneltä samassa asia.

—Voi, voi, huokasi hän hetken kuluttua, laskien lehden pöydälle,—yhä vain niitä ikäviä asioita! Mikähän tästä viime lopuksi tulee?

Rovasti ei vuorostaan vastannut siihen kysymykseen, vaan ilmaisi ajatustensa suunnan, virkkamalla kuin puoleksi itsekseen:

—Täytyy totella *Jumalaa* enemmän kuin *ihmisiä*.

Kun näistä asioista oli jo niin usein ja niin paljon puhuttu eivätkä ne olleet mitään iloisia asioita, jäi keskustelu siihen. Ruustinna meni askareilleen, ja rovasti vaipui lehtiinsä.

Mutta apulainen, joka oli nähnyt, mitä kuulutus koski, ja levoton astellut lattialla, kysyi:

—Eikö setä todellakaan aio lukea kuulutusta?

—En aio, vastasi rovasti.

—Eihän se ole minun asiani, mutta eiköhän siitä voi olla ikävyvyyksiä sedälle?

—Minkäpä minulle tainnevat.

—Mutta onko se viisasta ... onko edes oikeinkaan saattaa kirkko vaaranalaiseksi ... ja samalla ehkä

koko maa? Varsinkin, kun ei asia siitä enää parane ... se on julkaistu ja luettu julki kaikissa muissa kirkoissa...

Vanha rovasti oli tähän saakka puhunut sanomalehtensä takaa. Nyt laski hän lehden pöydälle, otti silmälasit nenältään ja virkkoi:

—Mitä ensiksi siihen tulee, että se on julkaistu ja muualla julki luettu, niin se ei kuulu minuun ... vastatkoot siitä ne, jotka ovat sen tehneet. Minun mielipiteeni siitä on se, että jos luet yhden, niin saat lukea toisenkin, saat lukea kaikki, mitä luetetaan. Mitä taas viisauteen ja vaaranalaisuuteen tulee, niin salli minun kysyä: ovatko linnoitukset sitä varten, että niiden turvissa puolustamme itseämme, vaiko sitä varten, että pelätessämme niiden vahingoittuvan jätämme ne vihollisen valtaan. Lähinnä Jumalaa on kirkko lujin linnamme. Ja mitä lopuksi tulee siihen, että nyt enää olisi yhdentekevää, mitä minä tässä asiassa teen, niin ei ainakaan *minulle* ole yhdentekevää, olenko ollut myötävaikuttamassa tekoon, joka on ... jota ... jota en hyväksy.

—Niin, setä tekee tietysti niinkuin oikeaksi katsoo ... tahdoin vain...

—Se on täällä ja täällä se pysyy, lisäsi siihen vielä vanha rovasti, väänsi lukkoon laatikon, johon oli pistänyt sen suuren tuomiokapitulista tulleen kotelon, ja solahutti avaimen laajaan taskuunsa.

Ja kun oli jo myöhä ja kun apulainen siirtyi ullakolleen, puhalsi rovasti lampun sammuksiin ja meni makuukamariinsa levolle. Eikä siitä asiasta seuraavinakaan päivinä sen enempää puhuttu.

Mutta seuraavana sunnuntaina, kun kanttori oli tuonut kuulutukset ylös saarnastuoliin, näki seurakunta rovastin hänelle jotakin kuiskaavan korvaan, kanttori laskeutui alas, kulki alttarin ympäri sakastin ovelle, otti oven pielestä naulasta kultaisiin kehyksiin sijoitetun taulun ja kantoi sen rovastin eteen saarnastuoliin. Kun rovasti oli sen—korkealla, juhlallisella, vakavalla äänellä—lukenut, antoi hän sen takaisin kanttorille ja kanttori kantoi sen takaisin sille sijalle, mistä oli sen ottanut.

1899.

VARIS JA PÄÄSKYSET.

Metsävaris, joka hallitsee ja vallitsee talojen takamailla, on kovin perso lintujen pesille. Olisi sillä kyllä muutakin ruokaa syödäkseen, mutta kerran makuun päästyään ei sille kelpaa muu mikään kuin alastomat linnunpoikaset—parempi vielä, jos niillä jo on vähän untuvia ympärillään, että kurkussa hiukan kangertelisivat. Se on totutellut niitä kokonaisinaan nauttimaan. »Enhän minä tapa, elävältä hän ne nielen, panen vain lämpimämpään paikkaan»—on hänellä tapana puolustautua, jos kuka häntä tästä moittimaan pyrkii.

Mutta nyt olivat jo kevätkesästä kaikki pikkulintujen poikaset takamailta loppuneet, ja suuret suojelevat omansa. Ja sentähden lähti metsävaris tervehtimään tuttaviaan peltovariksia kirkonkylässä. Sillä siellä tiesi hän olevan laululintuja puutarhat täynnä, ja joka huoneen räystäään alla oli pääskyn pesä.

Aamulla varhain, kun ihmiset vielä nukkuivat, lensi hän kenenkään huomaamatta rajan yli metsän rannasta peltomaille ja tapasi varisveljen vakoa astumassa.

—Mitä sinä syöt? kysyi hän aidan seipääseen istuutuen.

—Toukkia, lieroja—toukkia, lieroja, vastasi peltovaris.

—Huono ruoka—huono ruoka, raakui metsävaris.

—Syön, mitä saan—syön, mitä saan.

—Syö linnunpoikia!

—Ei ole tapana täällä—ei tapana täällä.

—Se makeata ruokaa—se makeata ruokaa!

—Saattaapa olla—saattaapa olla...

—Tule toveriksi—puoliksi pannaan—pannaan.

—Minnekä menet?—kysyi peltovaris kaulaansa ojentaen.

—Tuonne kylään menen!—vastasi metsävaris.

—Älä mene kylään ... älä mene kylään, varoitti peltovaris.

—Miksi en menisi?

—Älä mene kylään!

—Sano syysi ... sano syysi!

—Älä mene kylään! Älä mene—!

Mutta ei totellut metsävaris, kylään lähti. Lensi peltojen yli lähimpään taloon ja istahti riihirakennuksen harjalle. Siinä katseli ja kuulosteli. Katseli pääskysiä, jotka lentelivät poutaisella taivaalla talon ympärillä ja tuon tuostakin pistäytyivät räystäiden alle; kuulosteli sitä sirinää, jota poikaset pesissään pitivät joka kerta, kun emo heidän luokseen lensi.

Ei varis väkisin ota, ei tee ilmitappelia heikompiensa kanssa, vaan odottaa otollista hetkeä varkein viedäkseen. Kun kaikki pääskyt taas olivat poissa, lentää kahnautti varis riihen katolta koivuun, joka oli aitan takana. Siinä istui hän ja oli maailmaa katselevinaan, höyheniään kynivinänsä. Mutta vesi kihosi kielelleen, sillä aitan joka nurkassa oli pääskyn pesä, ja sen sisässäkin niitä tuntui olevan, Ne olivat kuitenkin vähän vaikeasti käsiin saatavissa. Hän laskeutui oksalta oksalle, kurkotteli ja katsasteli, piiloutuen aina puun rungon taa, kun kuuli pääskyjen tulevan. Eräässä nurkassa oli nurkkahirren pää jäänyt muita vähän pitemmälle, hän pudottautui siihen, ja siinä oli pesä nokan saavutettavissa.

Pöytä oli katettu, ei muuta kuin ojentaa ja ottaa. Pesä oli täynnä parhaan makuisia poikasia. Mutta tässä ei niitä käy syöminen, hän kantaa ne yhden kerrassaan tuonne riihen katolle, latoo ne siihen riviin, ottaa sitten yhden kerrallaan nokkaansa ja keikauttaa päätään takaisin ... ei tapa, nielaisee vain elävältä, panee parempaan talteen...

Hän työnsi nokkansa pesän sisään, ja kun se tuli sieltä ulos, oli siinä puolialaston pääskynpoika poikkiteloin räpistelemässä. Ja hän otti vauhtia jaloillaan, levitti siipensä ja lähti kiireesti lentämään riihen kattoa kohti.

Mutta herra varjele sitä elämää, mikä siitä yht'äkkiä syntyi!

—Jo viep'! kuuluu kirkaisu ilmassa kuin olisi veitsellä vihlaissut. Jo viep'! Jo viep'! vastataan huutoon toisaalta jostakin.

Mutta varis on tottunut siihen, että pikkulinnut pesiään puolustavat, eikä hämmästy huudoista. Pitäähän niiden saada vähän huutaa, kun eivät muutakaan mahda. Ja rauhallisesti lentää hän riihen katolle, laskee siihen saaliinsa, joka vielä elää, ja lähtee lisää noutamaan. Hänellä on syömasuunnitelmansa valmis, ja hän ei aio häikäillä ennenkuin on sen loppuun suorittanut, kun on kerran tänne saakka tullut.

Mutta yhä kiihtyy huuto ilmassa, se kuuluu läheltä ja kaukaa, tästä talosta ja naapuritalosta, ja tuossa tuokiossa koko kylästä. Ilma variksen ympärillä alkaa viheltää ja vinkua niinkuin olisivat tuhannet piiskat sitä pieksämässä, ja joka isku sattuu variksen selkään. Kaikki, mitkä siivilleen kykenevät: pääskyt, peipot, leppälinnut, varpuset, västäräkit pellolta ja rastaat pellon takaa rientävät hätään ja huutavat ja kirkuvat ja rätisevät ryöstölinnun korvaan. Mustanaan on ilma täynnä kiusanhenkiä, joka taholta ne päälle täyttävät, edestä ja takaa, ylhäältä ja alhaalta, ahdistavat kipenöivin silmin ja terävin nokin kuin neuloin ja pienoisin kynsin kuin naskalin nenin.

Vähät hän nokista ja kynsistä, ne eivät pysty hänen pitkään harmaaseen kauhtanaansa, mutta se huuto ja kirkuna, se häntä hermostuttaa. Herättävät koko maailman, huutavat kaikki katsomaan epäonnistunutta yritystä ... salaa luuli sen saavansa tehdyksi hän, nyt siitä tuli tällainen häpeä ... ja kanatkin kaakattavat, ja kukot kotkottavat, ja hanhet huutavat...

Hän lentää edestakaisin kylän kattojen yli, ei tiedä mihin piiloutua, mihin häpeänsä peittää ... ei ole puita täällä niinkuin metsässä, ei saa eksytetyksi, jäljestään haihdutetuksi.

Hän suuttuu, tekeytyy haukaksi, koettaa kopata kiinni lähimmän kiusanhengen. Mutta siitä kadottaa hän tasapainonsa, tuuskahtaa nokalleen ja heittää hullunkurisen kuperkeikan ilmassa...

Sitä riemua ... sitä hurraahuutoa! ... sitä vahingoniloa! ... ne häpäisee, sadattelee ... ja harakkakin, variksen vanha kilpailija ja kadehtija, hyppii ilmassa ja nauraa ja siipiään räpyttää.

Peltovaristenkin on täytynyt nousta vaolta meteliä katsomaan.

Kun vainottu varis näkee sukulaisensa aidan selällä, rientää hän, minkä kerkiää, heidän luokseen apua saamaan. Sen nähtyään jättävät pikkulinnut hänet heidän huostaansa ja palaavat takaisin kylään.

Mutta ei saa metsävaris apua sukulaisiltakaan.

—Enkö jo varoittanut!—sanoo vanhin varisten kongressissa. Siellä maiden takana saattaa se käydä laatuun, mutta täällä rintamailla ei sitä enää suvaita. Meillä on täällä peltojen puolella olemassa semmoinen lintujen välinen sopimus, että suurisiipisten pitää antaa pikkupyrstöisten olla rauhassa. Me emme rakasta sitä rähinää, joka aina syntyy siitä, kun heitä häiritään. Sentähden on parasta, että lennät kiireimmän kautta kotiisi. Jos kerran vielä koettaisit, niin täytyy meidän ryhtyä tarpeellisiin toimenpiteisiin.

Metsävaris lähti nolona lentää laahustamaan takamaita kohti, josta oli tullutkin. Eikä häntä ole sen koommin nähty näillä asioilla liikkumassa.

Jonka vuoksi tästä tarinasta on oppi otettava semmoinen, että kun kaikki pikkulinnut ovat oikein yksimieliset, eivät heille variksetkaan mitään mahda.

1899.

TAKALISTON HEIKKI.

Takaliston Heikki oli istunut rovastin kamarissa ja kuunnellut, kun pappilan herrat innostuksissaan puhuivat siitä suuresta ulkomaan adressista ja miten lähetystön jäseniä oli juhlallisesti Helsingissä vastaanotettu. Nuoret herrat selittivät, miten Suomi nyt ikäänkuin toisen kerran oli korotettu kansakuntien joukkoon, miten maailman etevimmät miehet olivat tunnustaneet asiamme omakseen, miten meidät nyt kaikkialla tunnetaan ja miten kaikkialla meistä puhutaan, miten nyt oli arvokasta elää ja kunniaakasta kuolla, jos niiksi tulisi...

—Onpa iloista kuulla, puhkesi Heikki puhumaan. Ne on poikia ne maailman mainiot! ... ovatpa totta tosiaan! ... katsohan, minkä tekivät ... lähepä asian alkaen tänne asti, sekin Rarittu ja mikä se on se, joka on koko maailman kiertänyt, ja se Vanterluhti, poika tuhti ... vaan hädässä se ystävä tutaan ... no, ka, ihan toki aivan niinkuin minullekin kävi...

—Mitenkä Heikille kävi?

—No, ihan niinkuin tälle Suomelle nyt!—Tiedättehän te sen meidän paikan...

—Käytiinhän siellä silloin karhun ammunnessa...

—No niin, niinpä niin ... sitä minä juuri ... siitä sen pääsitte tuntemaan, mutta sitä ennen ei kukaan täällä tiennyt Takaliston Heikistä, vaikka olisi nälkään kuollut ... ja sitä vailla se on monesti ollutkin ... niitä karhuja minä ikäni kiitän...

—Katsokaahan, hyvät herrat, mitenkä se oli niiden karhuin kanssa ... ne kun joka vuosi kaateli ja raateli. Se on koko maailman pahin karhujen pesä se meidän takasalo ... ja hallanpesä vielä pahempi. Ei puhettakaan siitä, että muualta apua saisi. Ei osattu tulla pyytämään, eikä kukaan tullut kysymään, että oletko mitä vailla, että puuttuuko mitä ... vaan silloin piti tulla, kun ne karhut siihen viimeiseen vimmaansa nousivat ja alkoivat aivan ihmeitään tehdä ... niin silloin sanoi eukko, että nyt ei auta muu kuin mene viemään sanaa, että tulevat auttamaan. Enhän minä ... kukas sinne? Mutta lähdinhän kuitenkin, lähdin kuin lähdinkin ja jouduin tänne asti ja puhuin asiani, ja silloin tulitte, herrat, ja avun toitte... Mutta vähätpä siitä. Eiväthän karhut silti loppuneet. Mutta se siinä parasta, että tultiin tutuiksi... »Siellä on semmoinen ja semmoinen talo» ... itsepähen tiennette, millainen on, en kehu. Mutta kun tie aukesi, niin ei ole ollut käymätöntä kesää ... olette käyneet siellä meillä ja minä täällä teillä. Ennen tulini, ukko rahjus, ei kukaan uskaltanut mitään antaa, ei velaksikaan—lahjaksi ei ole pyydettykään... »Mikä sinut ... kuka lienet ... kukapa sinulle?» Mutta nyt! Nyt kun tulen, jo sanotaan: »Ka, Takaliston Heikki! mitä kuuluu?»—Nyt tiedetään, nyt tunnetaan—ja säkki täytetään.—Niin, sitä minä nyt tässä vain, että jos ne karhut eivät sinä suurena karhukesänä siihen ilveeseensä nousseet ja niitä tuhojaan tehneet, niin ... että tuota, että on niistä hyötyä välistä karhuistakin...

KAKSI SANKARIA.

Toinen oli parooni von Pflycht, toinen kauppaneuvos Haarfooten. He asuivat komeissa kartanoissaan toinen toisella, toinen toisella puolen vuolasta virtaa. Paroonilla oli paljon maita ja alueita ja alustalaisia, ja kauppaneuvoksella oli sekä sahoja että muita tehtaita ja paljon, paljon rahoja pankissa. Esi-isät olivat kummankin kuulut, jotka olivat maansa merkkimiehiä olleet: von Pflychtit sotilaina ja valtiomiehinä ja Haarfootenit monessa polvessa kauppiaina ja teollisuuden harjoittajina, jotka olivat rikastuneet puista ja tervasta. Paroonin kilvessä oli *noblesse oblige* [aateluus velvoittaa], ja kauppaneuvoksen tunnussanana oli *richesse oblige* [rikkaus velvoittaa], jonka mukaan hän katsoi aina olevansa velvollinen toimimaan. He olivat hyviä ystäviä ja hengenheimolaisia ja kysyivät neuvoa toisiltaan kaikissa tärkeissä asioissa.

Mutta eipä ollut ennen ollut niin tärkeätä asiaa kuin oli asia, josta tieto salamana taivaalta iski. Ja niin pian kuin tuli tieto siitä, mitä silloin oli tapahtunut, oli kummankin ensimmäinen ajatus rientää toisen luo tietämään, mitä oli tehtävä. He tapasivat toisensa puolitiessä vuolaan virran sillalla. Seurasi kauppaneuvos paroonia kotiin ja saattoi parooni vuorostaan neuvosta, ja he pysähtyivät taas sillalle seisomaan, ettei kukaan heitä kuulisi.

—Mitä on tehtävä?—kysyi kauppaneuvos vielä kerran.

—Niin, mitä on tehtävä? kysyi vuorostaan parooni.—Kaikki on menetetty!

—Seisomme pohjattoman kuilun partaalla.

Ja he erosivat siitä sen suurempaan selvyteen tulematta. Yö oli sakea ja sumuinen, ja sakea ja sumuinen oli heidän mielensäkin.

Eikä ollut sumu aamullakaan haihtunut, kun he taas tapasivat toisensa ja hakivat neuvoa toisiltaan.

—*Isänmaa* ei ole pelastettavissa, virkkoi kauppaneuvos kolkosti mietteittensä tuloksena.

—*Sen* hyväksi emme voi enää mitään tehdä, myönsi parooni.

—Mutta pitääkö sinun todellakin vielä nähdä ainoa poikasi vieraalla maalla menehtymässä?

—Ja mitä takeita on siitä, ettei se omaisuus, jota sinä ja esi-isäsi olette hiellä ja vaivalla koonneet—?

—Kiitos osanotostasi.

—Kiitos itsellesi.

—Ei ole meistä kysymys. Kunpa vain olisikin... Hyvät neuvot ovat tarpeen.

—Mikä on tehtävä, se on tehtävä pian.

He erosivat vielä kerran, tulematta selvyteen siitä, mitä olisi tehtävä.

Ja vielä kerran tapasivat he toisensa valvottuaan vielä yhden unettoman yön, tapasivat toisensa puolitiessä vuolaan virran sillalla, ettei kukaan heitä kuulisi.

—Olen keksinyt keinon, sanoi parooni von Pflycht.

—Olen tehnyt päätökseni, ilmoitti kauppaneuvos Haarfooten.

—Anon hänelle armollisen luvan muuttaa maasta ja siirrän omaisuuteni hänen nimiinsä, virkkoi taas parooni.

—Muutan rahaksi kaikki kiinteistöni ja sijoitan rahat Ruotsin pankkiin, kuiskasi kauppaneuvos.

—Olen jo kirjoittanut anomuksen.

—Annoin jo määräykseni asianajajalleni.

—Olemme tehneet velvollisuutemme: pelastaneet tänään, mikä ehkä jo huomenna olisi ollut

myöhäistä.

—*Noblesse oblige.*

—*Richesse oblige.*

—Olemme samalla antaneet hyvän esimerkin.

—Esi-isämme olisivat varmaankin tehneet samoin.

Hetken äänettömyys. Sitten virkkoi parooni:

—Tulkoon nyt mitä tulee.

—Olemme nyt valmiit vastaanottamaan pahinta, lisäsi kolkosti kauppaneuvos.

Ja parooni von Pflycht ja kauppaneuvos Haarfooten puristivat äänettöminä toistensa käsiä ja erosivat siitä vakuutettuina, että olivat kumpikin kohdastansa täyttäneet velvollisuutensa sekä itseensä että isänmaatansa kohtaan.

1899.

KOKKO JA KOKON POIKA.

Kun kokko ilmojen kuningas oli saanut poikansa siihen ikään kasvatetuksi, että tämä kykeni lentämään ja omin päinsä elatustaan hankkimaan, vei hän hänet korkealle vuorelle vanhan kuivuneen hongan latvaan ja puhui hänelle näin:

—Poikani, sanoi hän,—siinä on maailma allasi, tuolla näet toisella silmälläsi erämaat ja tuolla viljellyt vainiot. Ennen vanhaan olivat kaikki maat erämaita, ja silloin me koukkunokkaiset ja teräväkyntiset olimme koko maailman valtiaita. Maailma ja kaikki sen kansoittajat olivat meitä vastaan ja me laadimme niille lakimme ja kirjoitimme sen kynnellämme niiden selkänahkaan, jotka eivät ilman alistuneet. Kaikki riista sekä ilmassa että maassa oli meidän karjaamme ja me olimme sen karjan korkeita paimenia; otimme joukosta omamme, kun tarvitsimme. Nyt on toinen puoli maailmaa viljelyksessä. Näetkö tuolla noita lampaita, noita lintulaumoja, noita kana- ja hanhiparvia, jotka siellä määkien ja kaakottaen käyskentelevät—kaikkia noita kynnettömiä ja hampaattomia ja heikkoja, jotka nyt ovat herroja. Ne ne ovat, joita varten lait laaditaan ja joita myöten maailma mukautuu. Heitä nyt suojellaan, ja meitä vastaan on vaino ainainen vireillä. Meidän päästämme on hinta pantu, ja rastaatkin ovat rauhoitettuja, pyilläkin on puolustajansa, vesilinnuilla vartijansa, joka jänikselläkin korkea kaitsijansa.

Se on nyt tätä aikaansa tämä, mutta odota, poikani, odota, kohta on lopussa heikkojen herruus ja kovakouraisten aika käsissä, voiman laki entisessä voimassaan!

Katsohan, ennen olimme pedot petoja toisillemmekin. Kun karhu jalopeuran tapasi vasikkaa tappamassa, kävi kimppuun, teki tappelun, ja vasikka juoksi tiehensä. Kokko kun kalasääsken näki haukia kantamassa, sitä heti ahdistamaan ja hauki pelastui. Nyt on toiset pidetty tuumat, nyt emme toisiamme ahdista, vaan vieläpä autammekin. Kun ei kettu lampaalta henkeä saa, tulee susi avuksi ja saaliin jakavat; kun ei susi hevosta voita, rientää karhu hätään ja tasan panevat. Kun sinä, kokon poika, et yksin saa jänistä ulos näreiköistä, huudat vain ja rientävät närhit ja harakat häntä peloittamaan, ja sinä aukealta isket. Sinä lihat viet, mutta jätät heille suolet ja sisälmykset. Näin yhdessä metsästelemme, näin sovussa sotaa käymme—ja voitto on meidän.

Erämaa yhä pienenee, saalis täällä yhä vähenee, emme erämaista enää välitä. Yöksi tänne lennämme, aamun valjetessa asutuille maille laskeumme, yli viljeltyjen vainioiden vaakumme, aina vaanien, aina valmiina iskemään. Siellä on saaliit äärettömät, siellä liha laumoittain laitumella käy. Siellä karitsoita, siellä vuonia, siellä kesyä siipikarjaa kuin muurahaisia metsätiellä. *Meille* lampaitaan lihottavat, meille riistaa rauhoittavat, ja kun on aikamme tullut, otamme, anastamme, väkevemmän oikeudella omistamme—ja silloin on kokko taas ilmojen kuningas ja haukka kaikkien heikkojen herra!

Näin puhui kokko, ja pojan silmät säteili, kynnet koukistui, pyrstö laajeni ja siivet lentoon levisi.

—Älä vielä! Odota hiukan! Emme ole vielä valmiit, eivät ole joukkomme järjestetyt noille isoille aukeille uskaltaaksemme. Vielä on pedoilla pelko vainioiden viljelijöitä, eikä ole sinne yksin hyvä

mennäksesi. Mutta ehdimme vielä, ei ole kiirettä, vielä on rajamailla riistaa. Tuolla on pikkutalo peltoineen muista erillään, tuolla torppa yksin erämaan reunassa. Siellä on saalista vielä sinun osallesi, sieltä ota, sieltä iske, mitä saat, iske lampaita, teurasta vuonia, kaada karitsoita. Hyvän työn teet, yhteistä asiaamme edistät: pikkutalot pahimpia vihollisiamme, niistä viljelyksen rutto korpiin leviää. Niitä vainoo, niitä sääliittä syö, älä lapsiakaan säästä, liinapäitä—helposti heidät marja-ahoilta yllätät ... ei kuulu heidän parkunsa pihoihin, ei itku isoihin kylihin ... onneksesi otat, makoiseen suuhusi syöt ja pojillesi syötät, niinkuin minä sinulle syötän ... siitä luontosi lujeni, siitä nokkasi koukistui, siitä kyntesi teroi...

Lähde, lennä, tee niinkuin neuvoin, olkoon se politiikkasi, poikani—ja kohta ei kysytä enää lampaiden lakia, ei oinasten oikeutta, ja kohta on kukistettu heikkojen herruus.

1899.

KUNTAKOKOUS.

Kiihtynyt mieliala kuntakokouksessa oli noussut korkeimmilleen. Se oli se ainainen riidan aihe: kysymys kansakoulusta kaksikielisessä pitäjässä.

Kunta oli jakautunut kahteen melkein tasaväkiseen puolueeseen, jotka molemmat sokeasti seurasivat johtajiaan. Ruotsinmielisten johtajana oli eräs aatelinen kartanonomistaja, parooni, suomenmielisten eräs eläkettä nauttiva professori, joka oli asettunut maalle.

Puolueet olivat vuoroittain voitolla, riippuen satunnaisista enemmistöistä kokouksessa. Siitä oli seurauksena, että mikä yhdessä kokouksessa päätettiin, se purettiin toisessa tai jotenkuten muuten tehtiin tehottomaksi. Kouluista oli suurin riita. Valittelemalla ja kuvernöörin panemalla pakolla niitä oli saatu välttämättömin määrä perustetuksi, mutta perustetuistakin riitti yhä riitaa. Kouluhuoneiden ylläpito, koulutarpeiden hankinta, uusien opettajain ottaminen antoi aihetta alinomaisiin rettelöihin.

Nyt oli taas kysymys uudesta koulusta, suomalaisesta koulusta ruotsalaiseen osaan pitäjätä. Asian oli saanut vireille professori, ja kohta oli parooni pannut vastavirtauksen liikkeelle.

He istuivat eri päässä pöytää kunnan tavassa ja molemmilla oli miesjoukkonsa takanaan.

Esitettyään asian lopetti professori puheensa:

—Eikö ole siis olemassa huutava epäkohta, että satakunta kouluiässä olevaa lasta jätetään ilman mahdollisuutta minkäänlaisen opetuksen saamiseen? Olimme odottaneet, että pitäjän herrat ruotsinmieliset itse pitäisivät huolta alustalaistensa sivistystarpeista heidän kielestään huolimatta, koskapa näiden lasten vanhemmat melkein kaikki asuvat herrain itsensä tiluksilla ja ovat heidän työssään. Mutta tämä kohtuullinen toivomus ei valitettavasti ole toteutunut. Sentähden on meidän täytynyt ottaa asia omaksemme.

—Herra puheenjohtaja! virkkoi parooni ja nousi vuorostaan puhumaan.— Panen vastalauseeni sitä syytöstä vastaan, ettemme me ruotsinmieliset olisi yhtä hartaita kansansivistyksen ystäviä kuin herra professori et consortes. Kernaasti minun puolestani perustettakoon kouluja kuinka monta tahansa, mutta jos kerran on kohtuudesta kysymys, niin vaatii se, että myöskin ruotsalaiset lapset saavat sivistystä samassa määrässä kuin suomalaiset. En vastusta suomalaisen koulun perustamista, mutta ehdotan kuntakokoukselle, että samalla päätettäisiin perustaa ruotsalainen koulu Ylilän kylään, jonka ruotsalaiset lapset ovat yhtä paljon sen puutteessa.

—Jos olen oikein ymmärtänyt herra paroonin, tahtoo hän, että ehdoksi ehdottamani suomalaisen koulun perustamiselle Alilan kylään pantaisiin ruotsalaisen koulun perustaminen Ylilän kylään?

—Aivan niin, herra professori.

—Siinä tapauksessa täytyy minun vastustaa ehdotusta. Paitsi sitä, että tällainen pakollinen yhteenkytkeminen rajoittaa kunnan vapaata päättämisvaltaa, ovat kuntamme ruotsinkielisen vähemmistön edut jo tarpeeksi turvatut. Väkilukuun katsoen on meillä ruotsalaisia kouluja niin paljon kuin niitä kohtuudella voidaan vaatia. Kysymyksen herra paroonin ehdottamasta ruotsalaisesta koulusta voi sitäpaitsi ottaa erikseen esille; tähän asiaan se ei kuulu.

—Meillä on valitettavasti ikävät kokemukset siitä, että suomalaiset kerran itselleen etuja saatuaan

eivät suostu ruotsalaisille niitä suomaan.

—Samat ovat kokemukset meilläkin.

—Niinpä ei teillä siis oman etunne kannaltakaan pitäisi olla mitään sitä vastaan, että molempien etuja ajetaan yht'aikaa.

—Te tiedätte hyvin kyllä, herra parooni, että kunta ei suostu yht'aikaa kahden koulun perustamiseen ja että jos kunta moisen sen arvoa alentavan päätöksen tekisikin, valitus siitä olisi valmis ja päätöksen kumoaminen myöskin. Seuraus ehdotuksestanne on siis suomalaisen koulukysymyksen raukeaminen, ja se on tietysti tarkoituskin. Tunnen vastustajan liiaksi hyvin voidakseni tämän varmuudella väittää.

—Herra puheenjohtaja! Minä pyydän, ettei täällä sallittaisi mennä persoonallisuuksiin.

—Teillä on vain kysymys vallasta, kaikki suomalaiset koulut ovat teille kauhistus!

—Entäs teille ruotsalaiset? Mehän emme vastusta ehdotustanne, tahdomme sitä vain laajentaa. Annamme kunnan itsensä päättää.

—Tämä ei ole muuta kuin niitä tavallisia vehkeitänne, verukkeitänne.

—Panen vastalauseeni sellaista puhetta vastaan!

—Sopiihan panna—ja haukkua meitä taas »Uudessa Suomettaressa» ja »Matti Meikäläisessä».

—Ja teidän »Nya Pressenissä» ja »Fyrenissä».

Ja myrsky oli puhjennut, tuo tavallinen rajuilma, jota ilman ei mistään asiasta selvitty. Sekä parooni että professori alkoivat puhua yht'aikaa, ja heidän puoluelaisensa tekivät samoin. Sanoja ei enää hillitty, syytöksiä ei säästetty:

—Te tahdotte estää meitä antamasta opetusta äidinkielellä lapsillemme!
Te tahdotte pakottaa heitä vieraskielisiin kouluihin!

—Te tahdotte koulujen varjolla ajaa omia suomalaistamispyyheitänne! Te tahdotte harjoittaa vähemmistön sortoa!

Puheenjohtaja ei voinut saada aikaan järjestystä, ja kokous täytyi hetkeksi keskeyttää.

Yhä riidellen ja väitellen joutuivat parooni ja professori kunnanhuoneen kamariin. Siellä oli juuri vastatullut posti pöydällä. Molemmat ottivat lehrensä ja alkoivat silmäillä niitä. Yht'äkkiä huudahtivat he melkein yhteen ääneen:

—Armollinen jul ... kaksi ... viidenneltätoista päivältä ... Mitä tämä on?

—Mitä tämä on? kysyivät he vielä uudelleen toisiltaan, mutta ei kumpikaan osannut vastausta antaa.

Porstuasta ja tuvasta kuului yhä vain kiihtyvää väittelyä ja melua.

—Tässä on kirjoitus, jossa kehoitetaan puolueita sopuun ja yksimielisyyteen, sanoi professori hetken kuluttua.

—Täällä on myöskin semmoinen kirjoitus, virkkoi parooni.

He vaihtoivat lehtiä ja lukivat. Heittivät pois ja lukivat vielä uudelleen.

Panivat kumpainenkin tupakan—kävelivät, istuutuivat, nousivat ylös— huomasivat sikariensa sammuneen ja tarjosivat kumpainenkin tulta toisilleen ja kiittivät kohteliaasti, mutta eivät vielä mitään virkkaneet.

—Nyt hänen täytynee luopua ehdotuksestaan, ajatteli parooni.

—Nyt ei hän enää voine vastustaa, ajatteli professori.

—Mutta jos hän ei luovu ... jatkoi parooni ajatustensa juoksua,— pitääkö minun sitä yhä vastustaa?

—Jos hän yhä vielä vaatii ruotsalaista kouluaan...? ajatteli vuorostaan professori,—se on kyllä kohtuullinen vaatimus, mutta...

Mutta ääneensä sanoivat he molemmat, toistensa ajatusta jatkaen:

—Tässä nyt seisomme! sanoi parooni.

—Riitoinemme, lisäsi professori ja nyökytti hitaasti päätään niinkuin moittien.

—_Kieli_riitoinemme...

—_Koulu_riitoinemme...

—Mutta syy on ollut teissä! kivahti professori.

—Kun te tietysti olette viattomia kuin lampaat, lisäsi parooni.

Ovi avautui, ja porstuasta kuului ukkojen yhä kiihkenevää väittelyä:

—Ei penniäkään ruotsalaiseen kouluun!—Valitetaan—vaikka talot ja tavarat menkööt!

—Kenen lieneekään siemen kylvämä, siinä näkyy ainakin sato, virkkoi professori.

—Syytä on kyllä meissä molemmissa.

—Ehkä on—ja on varmaankin!

—Mutta eikö ole mitään keinoa sopimiseen? huudahti parooni ja asettui vastustajansa eteen. Koska nyt kerran kumpainkin harrastamme kansansivistystä...

—Niin teemme ja loukkaudumme kovin, jos sitä epäillään.

—Mutta ruvetkaa te ajamaan ruotsalaisten koulujen asiaa yhtä suurella innolla kuin suomalaisten!

—Ja tekö suomalaisten?

—Se on ainoa keino! Vaihdamme osia—jo tässä kokouksessa!

—Minä tiedän vielä paremman keinon: ajamme yhdessä kumpaakin asiaa ... yhtä suurella innolla!

Melu ulkona yhä kiihtyi...

—Asialla on kiire. Pirtin nurkka palaa!

Katselivat heitä kummissaan kunnan ukot, kun näkivät paroonin ja professorin yhdessä astuvan kokoushuoneeseen, menevän samalle puolelle pirttiä ja istuvan toistensa viereen penkille—ennen aina toinen toiselle puolen tupaa. He olivat vakavan ja totisen näköisiä, paroonin kasvot liikutuksesta värähdellen ja professori omituisesti silmiään räpytellen.

—Herra puheenjohtaja! sanoi parooni, ja samassa vallitsi pirtissä haudan hiljaisuus.

Kun parooni oli vapisevalla äänellä lukenut sanomalehdestä sen, mitä siinä seiso, ja professori muutamin liikutetuin sanoin selittänyt, mitä se merkitsi, pyysi parooni uudelleen puheenvuoroa ja ilmoitti, että hän tarkemmin mietittyään ehdotusta suomalaisen kansakoulun perustamisesta Alilan kylään ... ja mitä muuten tapahtunut oli ... tahtoi kaikin puolin kannattaa asiaa ... kehoittaen muitakin tekemään samoin.

Ei kukaan virkkanut mitään.

—Onko se koko kunnan mielipide? kysyi esimies.

—On ... hyvä on.

—Sanokaa korkealla äänellä: hyvä on! ehdotti esimies.

—Hyvä on! jyrähti nyt melkein kiukkuinen huuto pirtin joka nurkasta.

—Herra puheenjohtaja, kuului professorin ääni.—Ehdottaisin, että ensi kokouksessa otettaisiin valmistettavaksi kysymys ruotsinkielisen kansakoulun perustamisesta Ylilän kylään ... sillä niinkuin asiat nyt ovat...

—Hyvä on! jyrähti nyt uusi huuto—ja ennenkuin hän oli ehtinyt jatkaa, puhalsi puheenjohtaja, muuten hiljainen ja tasainen mies, puhalsi seisoalleen ja huusi, kasvot hehkuvina ja ääni itkun tukahduttamana:

—Eläköön yksimielisyys!—Eläköön isänmaa!

Eikä siinä kokouksessa enää kyetty muita asioita käsittelemään. Eikä sen päivän perästä ole sen kunnan kokouksissa ollut erimielisyyttä uusien koulujen perustamisesta eikä vanhain kannattamisesta...

»SILTÄ VARALTA.»

Matti—olkoon hänenkin nimensä nyt Matti, koskei hänenlaisilleen miehille kuitenkin voi sen kunniaakkaampaa keksiä—oli mylläri. Matit olivat monessa polvessa isästä poikaan olleet mylläreitä tässä samassa myllyssä. Ei ollut laitos kovinkaan kumma, yhdellä kiviparilla käypä, jonka joku esi-isistä oli rakentanut kosken niskaan luonnolliselle sileälle kallionkielekkeelle, ilman muuta kivijalkaa, kuin minkä tuo kallio tarjosi. Paikka oli sattunut niin sopiva, että koskeen lohjennut kallionlohkare ajoi kuin luonnollisena ränninä vettä rattaaseen, samalla kun liika vesi lohkareen ulkopuolitse suurta uomaa myöten kuohui ohitse.

Aikain kuluessa oli mylly muuttunut sen kallion näköiseksi, harmaaksi ja sammaleiseksi, jonka päälle se oli rakennettu, niin että oli vaikea sanoa, mikä oli kalliota, mikä myllyä. Ja kun koski suurempain tulvain aikana kuohui yli kallion, peittäen myllyaitan alimmat hirret, ja vyöryi vaahtona alempana olevassa akanvirrassa, oli yhtä vaikea sanoa, oliko se kallioperustus vai sen päälle rakennettu tukevatekoinen myllyaitta, joka seiso i tanakampana veden painoa vastaan.

Eikä ollutkaan tulva vielä koskaan saanut tätä myllyaittaa särjetyksi eikä suuremmin vahingoitetuksiakaan, vaikka se usein oli sitä uhannut, vieden välistä vesirattaan, välistä sulkua ruhjoen. Mutta kun myllyaitta ilman muuta tukea kuin omaa painoaan näytti olevan ainaisen vaaran uhkan alaisena, pudistelivat myllymiehet ja muut ohikulkijat usein päätään, arvellen Matille, että kyllä se vielä kerran viepi tuon sinun myllysi. Mutta siihen saivat he mylläritä vastaukseksi:

—Kyllä se siinä kestää, se on tehty siltä varalta.

Yhtä paljon kuin mylly oli kallion karvainen, oli Matti myllynsä karvainen. Astuessaan myllyn ovesta sisään oli vaikea keksiä Mattia säkkiensä keskeltä. Nähdessään hänen jauhoharmaana, tukevahartiaisena ja tanakkajalkaisena seisovan alasillalla sen paksun pilarin vieressä, joka alapäällään ponnisti kalliosta ja yläpäällään kannatti yläsillalla olevia kiviä, muodostaen ikäänkuin myllyn selkärangan, tuntui siltä kuin olisi hänen, vaikka tulva katkaisisikin karan ja heittäisi myllyn koskeen, pitänyt jäädä seisomaan paikoilleen kalliolattialle kuohujen keskeen. Hän oli hänkin tehty siltä varalta.

Viime talvi oli se suurten tuiskujen lumitalvi ja viime kevät se suurten tuhojen tulvakevät. Koski oli läikähtynyt lumeen ja jäätynyt pohjaansa myöten. Missä muulloin kuohut, siinä nyt kinokset. Myllyä ei erottanut ollenkaan rantakalliosta, se oli melkein kattoaan myöten hautautunut kuin liikkumattomain kuohujen keskeen. Ja yläjärvissä, ylämaissa ja -metsissä kerrottiin olevan lunta vielä enemmän.

—Saapas nähdä, sanottiin. Eiköhän olisi hyvä, jos ajoissa pönkittäisit...

—Sillä on paha mielessä: nuo kaikki lumivuorensa kun irtauttaa ... näethän, mitenkä se varusteleikse...

Mutta kaikkiin peloituksiin ja varoituksiin oli Matin ainaisena ja ainoana vastauksena:

—Se on jo varattu siltä varalta.

Jo jäiden lähtiessä oli vesi Matin koskessa korkeammalla kuin koskaan ennen tavallisten tulvien aikana. Jyskien loi suvanto jääpeittonsa, ja kaikki kylän väet olivat sitä katsomassa. Myllyranta, myllykallio ja mylly itse olivat täynnä uteliaita. Myllymiesten kuormia seiso i kymmenittäin äyräällä vuoroaan odottamassa, kun mylly oli seisonut puolen talvea veden puutteessa. Jähkailivat ja päivittelivät ja pahinta ennustivat. Ainoa, johon asia ei näyttänyt ollenkaan koskevan, oli Matti. Hän askaroi niinkuin ainakin myllyssään, kantoi säkkejä ulos ja toisia sisään, ja kiire siinä oli, sillä kiven silmä nieli hyvän veden aikana, minkä sille suinkin kerkesi antaa.

—Tekee siinä koko talven työn, kehuttiin.

—Se kun on tehty siltä varalta vesimylly ... veden aikana jauhamaan, vastasi Matti.

Jäälautta toisensa perästä solui suvantoon, viivyttelehe siinä vähän aikaa epätietoisena, mitä tekisi, mutta yht'äkkiä tempasi koski sen nieluunsa ja uhkaavana syöksyi se myllyä kohti.

—Nyt se sen viepi!—Tuo se nyt sen viepi! huudettiin joka kerta.

Näytti siltä kuin ei olisi tarvittu muuta kuin pieni nykäys, että mylly olisi pudonnut suulleen koskeen niinkuin pääskyn pesä räystäään reunalta.

—Se on asetettu siihen siltä varalta, ettei vie.

Ja se näytti todellakin olevan asetettu siihen siltä varalta, etteivät jäät siihen sattuisi. Sillä juuri kun jäälautta ryntäsi koskeen ja tuli suoraan myllyn ratasta kohti, käänsi virta sen niin, että se sattui kalliorännin kiviin, särkyi ja solahti ohitse. Ainoastaan pienemmät jäälohkareet kantautuivat ränniin ja siitä vesirattaaseen, mutta se oli taas sekin tehty »siltä varalta», että se jaksoi polkea ne jalkoihinsa ja murskata ne sitä pienemmiksi, kuta kovempi oli veden kulku ja kuta nopeampi rattaan pyörintä.

Mutta tulva nousi nousemistaan, kaikki kosken kivet olivat jo aikoja sitten veden alla, suvanto laajeni suureksi järveksi ja pääsi purkautumaan vain kapeana nieluna kosken kautta ulos. Siinä nielussa seisoivat mylly kallionkielellään, ja ratashuone oli jo puolillaan veden alla. Vimmattua vauhtia pyörien pani se kiven kiertämään kuin villikissan, seinät tutisemaan ja tutisemaan Matinkin pylvään juuressa.

Ainoastaan rohkeimmat nuoret miehet uskalsivat enää viipyä myllyssä Matin kanssa, muut vetäytyivät rannalle katsomaan rysähdystä, jota joka hetki odottivat.

Jäistä ei enää ollut pelkoa, ne olivat kaikki laskeneet ennenkuin tulva ehti myllykallion tasalle. Mutta pian alkoi irtautuneita venheitä, laitureita, saunoja, latoja, nuottakotia ja tukkipuita tulla alas. Toiset kiertelivät suvannossa, ajautuivat rannoille ja tarttuivat kiinni, toiset hurahivat koskeen. Samassa kohosi vesi yhä niin, että aukko, josta vesi rattaaseen putosi, oli jo kokonaan veden alla. Kohta tuli sitä myllyaitan alasillallekin, niin että se pian virtana vilisi seinän raoista sisään ja kynnyksen yli koskena ulos.

—Tehköönpä nyt puhdasta, kun tahtonee, sanoi Matti, vedessä seistessään.

Mutta eräs asia alkoi Mattia huolettaa sitä mukaa kuin vesi nousi: se, ettei enää alkanut saada säkkejä jauhotorven alla kuivina pysymään ja jauhot ilman säkkiä juoksivat jokeen.

—Olisi tuo vielä joutanut veden aikana pyöriä, mutta mikäpä häntä kaloillekaan velliä keittämään,—ja Matti päätti vihdoinkin laskea alas sulun ja seisauttaa myllynsä siksi, kunnes enin vesi ehtisi laskeutua.

Mutta sulku ei ollutkaan enää siltä varalta tehty. Matti oli ensi kerran erehtynyt laskuissaan. Veden paino sulun lautoja vastaan oli niin suuri, ettei se laskeutunutkaan.

Mutta ei hän voinut jättää kiviäkään kuiviltaan pyörimään. Ne kuumuisivat tuossa tuokiossa ja sytyttäisivät myllyn.

Siinä oli Matti nyt tulen ja veden välissä, ja ensi kerran elämässään oli hän hämillään—hetkisen. Mutta seuraavalla hetkellä tarttui hän uudelleen kurikkaan, jolla turhaan oli koettanut lyödä sulkua alas, paukautti sillä sitä kiilaa, jonka avulla kiviä voi nostaa ja laskea, ja kohotti yläkiven irti alakivestä.

Mutta kun kivi irtautui kihnauksestaan, muuttui se huimapyöräksi ja lisäsi rattaiden vauhtia. Hammasratas ulvoi, lyhty lauloi, kivi vihelsi, koko rakennus alkoi tutista ja reutoa, mutta Matti ei ollut tietävinäänkään—voiteli vain akseleita.

—Ne kun vain pitää voiteessa siltä varalta, etteivät kuumene...

Vasta sitten, kun vesi, joka vain nousemistaan nousi, jo alkoi kohota yläsillalle, lähti hän maihin, viimeinen säkki selässään ja istui kosken rannalle, jossa pani tupakan.

Rantatörmä oli väkeä mustanaan.

—Mikä ihme sitä pitelee?

—Se kun on tehty tulvainkin varalta, kosken mylly, tuumaili Matti.

—Vedenpaisumus tämä on eikä enää tavallinen tulva.

—Yhä se vain seisoo!

—Kun ei tulle vettä kovempaa,—sanoi Matti.

Mutta tuskin oli hän sen sanonut, kun kuului huuto:—Nyt se menee!

Suvantoon oli kokoontunut puuruhka, jonka keskustana oli iso lato. Se oli pyörinyt ja purjehtinut ympäri suvantoa, kerännyt ympärilleen kaikkea törkyä, mitä vedessä uiskenteli, kasvanut kuin pieneksi saareksi ja nyt se vihdoinkin ryntäsi kuin uhalla ja yhteisestä tuumasta väylän suuta kohti ja myllyä

kohti, joka seiso i räystätään myöten vedessä.

Nyt se menee, ei ole epäilemistäkään... Mattikin nousee jo seisoalleen ikäänkuin apuun lähteäkseen, mutta istuutuu taas.

Sillä eihän mylly sittenkään mennyt. Siitä meni vain katto ja pari hirsikerrosta, jotka sysäyksen voimasta keikahtivat kuin hattu miehen päästä, pyörähtivät alas akanvirtaan, kelluivat siinä vähän aikaa ja katosivat kuohuihin. Mutta myllyaitan seinät seisoivat yhä paikoillaan, ja vesiratas ja hammasratas ja lyhty ja kivi jatkoivat yhä pyörintäänsä niinkuin ei mitään olisi tapahtunut. Se vain eroa, että kun ennen piilossa pyörivät, nyt pyörivät kaiken kansan nähtävinä, vettä jauhaen, niin että vaahto ympärillä jauhona pölysi.

—Eipähän sittenkään mennyt!—Eipähän pakana sittenkään mennyt! huudettiin.

—Se kun on tehty siltä varalta: karatukki kallioon upotettu, vastasi Matti, nousi ylös kiveltään ja lähti myllynsä kattoa kosken alta etsimään.

1899.

HÄRKÄTAISTELU.

Oli ennen muinoin Don Carlos, Espanjan kuningas, kutsunut kaikki hovinsa herrat ja naiset, kaikki pääkaupunkinsa parhaat ja kaikki valtakuntansa kuuluisimmat, oli kutsunut heidät Madridin suureen sirkukseen katselemaan härkätäisteluita, jotka hän isäinsä valtaistuimelle astumisen vuosipäivänä oli heidän huvikseen käsenyt toimeenpanna.

Jo kauan oli tätä kansallista juhlaa, jota jalompaa ei Espanjan kansa toista tiennyt, valmistettu, sillä siinä piti tarjottaman näytelmä, jota ei Espanjassakaan oltu ennen nähty. Härät, joita vastaan maan parhaiden toreadorien tuli taistella, oli sitä varten tuotu kaikkialta maailmasta maiden ja merien takaa. Siellä piti oleman härkiä Amerikasta ja Intiasta, Englannista ja Italiasta, Itävallasta ja Liettuan metsistä, Unkarin ja Venäjän aroilta, pitipä olla Itämeren takaisista maistakin, joiden nimiäkään ei oltu ennen kuultu, piti olla kesyinä syntyneitä ja sekä villoin että puolivilloin pyydystetyitä.

Suurella uteliaisuudella ja jännityksellä, jopa kiihkollakin odotettiin sentähden näytelmän alkamista. Kun kuningas oli hovinsa ja kansansa keskeen punaisella verhotulle istuimelleen asettunut, ajoivat taistelijat sisään arenalle: ajoivat ensiksi ratsastavat pikadorit eli pistäjät, ritareiksi puettuina ja varustettuina peitsillä kuin pitkällä kynillä; heidän jälkeensä astuivat silkkisillä, heleänvärisillä nauhoilla koristetut banderillerot; ja lopuksi tulivat itse taistelijat eli toreadorit upeissa vaunuissa ajaen, hienosti puettuina, vasemmassa kädessä härkää ärsyttävä punainen vaate ja oikeassa kirkas keihäs sydäntyneen rinnan lävistämistä varten—kaikki nämä käyden kuningasta tervehtimään ja saaden häneltä luvan veristen leikkien alkamiseen.

Ja niin pian kuin pikadorit ovat asettuneet puoliympyrään vastapäätä *el Torilin* eli härkätallin ovea, josta eläimet päästetään sisään, ja banderillerot pitkin arenata hajauneet, antaa kuningas merkin, ja tallin ovi avataan. Härkä hyökkää ulos, koukistaa niskansa ja käy pikadorien kimppuun. Pikadorit häntä hevostensa selästä peitsillään pistävät ja väistävät hänen vimmaansa, joka kiihtymistään kiihtyy. Hevonen toisensa perästä haavoittuu ja kaatuu maahan. Mutta kun pikadorit ovat poistuneet, on banderillerojen vuoro astua härkää yllyttämään, sillä tarkoitus on saada hänet vihasta silmittömäksi ja kiukusta sokeaksi heittämillä hänen selkäänsä teräväkärkisiä keppejä, joissa kirjavat nauhat hulmuavat. Kivusta mieletönnä karkaa silloin haavoitettu ympäri arenaa, etsien vihollista, joka häntä aina takaa uhkaa ja aina edestä väistyy. Silloin astuu toreadorien ensimmäinen, espadaksi nimitetty, hänen eteensä ja hänelle punaista vaatettaan huiskuttaa ja kirkasta keihästään välkyttää. Viimeiset voimansa kooten hyökkää härkä häntä sarviinsa seivästämään, mutta vielä kerran väistää vastustaja, ja kun sarvet vaatteeseen sotkeutuvat, uppoo espadan säilä sydämeen, ja siihen kaatuu vainottu, vuodattaen verensä arenan hiekkaan, kuninkaan ja hänen kansansa huviksi, heidän huudoilla ja kukkasilla tervehtiessä suurta sankaria.

Niin kaatuivat Intian härät ja kaatuivat Amerikan, kaatuivat puhvelit, bisonit, kaatuivat kaikki kuninkaan jalkojen juureen, niinkuin jo olivat kaatuneet ne kansat, joiden maista olivat tuodut. Ylen oli näytelmä ihana ja innostuttava, ja sitä mukaa nousi mieliala, kuta etäisemmistä ja oudommista maista olivat kotoisin härät, jotka vuorotellen arenalle ajettiin. Sillä hyvin oli Espanjan kuninkaasta ja hänen kutsutuista vieraistaan huvittavaa nähdä, miten eri tavalla tapattivat itsensä eri härät. Yksi syöksyi

kohta ulos tullessaan espadan miekkaan, toinen saatiin vasta pikadorien peitsillä raivostumaan, kolmas pelästyi ja pakeni, mutta turvautui lopulta banderillerojen vainoamana sarviinsa hänkin ja sai surmansa —sillä ei sallinut arenan jalo laki pakenevaa tappa, ainoastaan kaksintaistelussa kaataa. »Älköönkä seisovankaan härän sydämeen miekkaa syöstäkö, vaan odotettakoon *hyökkäystä*, ja saakoon hän *siinä* surmansa»—niin kuului arenan toinen ikimuistoinen ohje, jonka Espanjan kaikki kuninkaat, sirkusten suosijat, olivat noudatettaviksi vahvistaneet.

Korkeimmilleen oli noussut katsojain innostus. Heidän poskensa hehkuivat, silmänsä paloivat, viuhkat välkkyivät ja töyhöt teiskuivat —naurettiin, huudettiin, hurrattiin ja ilma oli kirkas ja kuuma, täynnä hajuvesien tuoksua ja verihöyryjä. Viimeinen taistelun kohtaaminen oli suorittamatta, yksi oli härkä vielä jäljellä.

Asettuivat pikadorit taas tavallista lukuisampina puoliympyrään tallin oven edustalle ja hajaantuivat banderillerot ympäri arenaa ollakseen joka taholla valmiina. Espada, joka nyt astui esiin, oli kaikista taistelijoista taitavin ja kuuluisin, oli kaikkien suosikki, ja hänet otettiin myrskyisillä hyvähuudoilla vastaan. Odotettiin jotakin erinomaista, loistavaa loppua, jonka vertaista ei ennen oltu nähty, sillä härkä, jonka kuolema oli päättävä juhlapäivän, oli kotoisin kaukaisesta maasta, pohjoisten merien takaa, jossa villipetoja vilisee ja jossa ihmisten tiettiin olevan yhtä viljejä kuin pedot. Lienee härkäkin, sieltä tänne tuotu, tavallista villimpi ja väkevämpi.

Mutta hämmästyksen huudahdus kävi kautta suuren sirkuksen, kun odotettu eläin ilmestyi arenalle. Se oli pieni ja vähäpätöisen näköinen ja lyhytsarvinen ja matalajalkainen mullikka. Eikä tullut töytäten ulos ovesta niinkuin muut, vaan oli väkisin sarvista sisään kiskottava, toisen edestä vedettävä, toisen takaa työnnettävä.

—Es un burro!—Aasi! Pässä!—huudettiin yhtäältä.

—Es un porco! Es un porco!—Porsas! Porsas!—kiruttiin toisaalta, ja yksi ainoa iso yhteinen naurun hohotus täytti sirkuksen alhaalta ylös, eikä kuningaskaan voinut olla suutaan hymyyn vetämättä.

Mutta kun härkä oli päässyt arenalle, pyörähti se tiukasti ympäri ja miehet, jotka sarvissa kiikkuivat, ja toiset, jotka hännässä riippuivat, lensivät kuin lingottuina selälleen maahan.

Vaikenen nauru, kuului hyväksymishuutoja.

—Ei tiedä!—Varokaa itseänne siellä!—Tukevat on sarvet!—Tanakka on niska!—Nopsa on jalka!

—Pian hän siitä suoriutuu! Sylipainissa hän *sen* voittaa!

Ja vetoja lyötiin ja jännitys nousi.

Päästyään irti töksähti härkä yhteen kohti, pää pystyssä ja häntä vähän koholla, ja tarkasteli outoa ympäristöä.

—Oritta leikkii! huudettiin taas.

—Sammakko sonniksi puhaltakse! Kohta halkeaa! Varokaa!

Mutta toiset pitivät yhä pienen härän puolta. Sen asento oli kaunis, sen vartalo oli sopusuhtainen, sen jalka tarmokas, se voi olla vaarallinenkin vastustaja.

Mutta ei se koukistakaan niskaansa, ei syökse sarviaan alas eikä käy kavioillaan maata kaapimaan, niinkuin härkäin on tapana yleisöään tervehtiä. Seisoo siinä samassa asennossa niinkuin tahtois tietää, mistä on kysymys, mitä tahtovat kaikki nämä monet ihmiset.

—Auttakaa alkuun! Työntäkää tielle! Te pelkätte, pikadorit!—huutaa hermostunut yleisö.

Pikadori lähestyy varovasti kaarrellen, pyrkien sivulta päin pistämään, sillä ei tunne hän outorotuisen härän tapoja, ja kuta pienempi härkä on, sitä nopeampi on hän liikkeissään ja sitä vaikeampi väistää.

Pikadori pistää häntä. Hän pyörähtää päin niinkuin hämmästyneenä, niinkuin kysyen, mitä se hevosineen häneltä tahtoo, mutta ei koukista niskaansa eikä ojenna sarviaan—saa uuden piston uudelta pikadorilta ja tekee samoin—näkee kohta koko lauman päälleen käyvän—ja pakenee. Juoksee ympäri arenan, etsii ulos pääsyä, mutta ei löydä, sillä portti on kiinni—yrittää hypätä yli aitauksen, mutta ei ylety.

—Pelkuri! Pelkuri!—huutavat tuhannet suut ja sadattelevat ja manaavat espadaa kiihkein sanoin:—Pysähdytä hänet! Pysähdytä hänet!

Mutta joka kerta, kun espada asettuu eteen ja heilauttaa vasemmalla kädellään punaista vaatettaan ja

nostaa oikealla välkkyvätä miekkaansa, hölmistyy härkä, pysähtyy, ei ymmärrä, ei käy kimppuun, pyörähtää ohi— ja miekan täytyy vaipua maata kohti.

Huudoilla, vihellyksillä ja sadatuksilla ilmaisee yleisö ajatuksensa toreadorin turhista ponnistuksista.

Käyvät nyt banderillerot hänen kimppuunsa ja heittävät nauhoitettuja nuoliansa härän niskaan. Kun nuoli sattuu ja uppoo ihoon, hypähtää hän ja koettaa pudistaa sen pois, heittäytyy maahan, kierii siinä, saa toiset nuolet irtautumaan, mutta työntää toiset yhä syvemmälle ... karkaa taas kivuista mieletönnä arenan ympäri sen aitavartta pitkin ja päätyy viimein kuninkaan istuimen kohdalle, pysähtyy siihen, peräytyy aitausta vastaan ja siihen äkäytyy. Koko sirkus hänelle huutaa ja kiljuu, kaikki pikadorit ja kaikki toreadorit, yllyttääkseen, kiihoittaakseen, mutta hän ei liikahta, ei päästä ketään taaksensa, seisoo päin vihollisiinsa, kuninkaan looshi suojana selkensä takana, sarvet tanassa—mutta ei tee hyökkäystä, ei ota ensimmäistä askelta.

—Pian! Pian! Tee tehtäväsi, toreadori!

Mutta toreadori tekee epätoivoisia liikkeitä. Hän ei voi mitään niin kauan kuin ei härkä tee hyökkäystä.

—Vastustele, pöllö! Lävistä toreadori!—Seivästä hänet sarviisi!— huudetaan ylhäältä härälle.—Aja ulos se! Lopeta! Lopeta!—huudetaan toisaalta toreadorille ja mädänneitä munia ja pahenneita hedelmiä alkaa lennellä arenalle.

Mutta härkä ei liikahta, ei vaikka pikadorit ties pistävät yhdeltä puolen ja banderillerot toisaalta heittävät nauhoitettuja nuoliaan hänen selkäänsä. Hän seisoo kuin jäykistyneenä, sarvet yhä tanassa, tuijottaen eteensä arenan hiekkaan, johon verensä valuu päästä ja kaulasta ja kupeita pitkin.

Mitä se aikoo? Aikooko siihen äkäytyä? Eikö aio hyökkäystä tehdä, eikö aio pakoontaan lähteä? Aikooko siihen kuolla—seisoallaan—kuninkaan jalkojen juureen verensä vuodattaa?

Melu taukoo hetkeksi. Mitä on tästä tuleva? Semmoista ei ole ennen nähty! Etteikö espadoista ensimmäinen, joka kaikki maailman härät voitti, saisi tätä pientä ja vähäpätöistä päiviltä? Mutta sehän on häpeä hänelle, se on häpeä koko espadain kuululle ammattikunnalle, nöyryytys koko isolle Espanjalle!

Melu alkaa uudelleen, vihellykset, sadatukset, pilkkanauru vinkuvat viimana espadan ympärillä.

—Lopeta! Lopeta!

Mutta espada ei liikahta, seisoo ja odottaa, vartoen merkkiä kuninkaalta, sillä ainoastaan *hän* voi muuttaa härkätaistelun ikuiset säännöt ja antaa käskyn kuoliniskun antamiseen.

Kuningas epäröi, espada epäröi ja aikoo jo pistää miekkansa tuppeen.

Mutta silloin vingahtaa raivoisa, vimmastunut, läpitunkeva, vihlaiseva vihellys läpi koko sirkuksen:—Fiasco!—Fiasco!—yleisön arvostelu epäonnistuneesta näytelmästä—kaikki on menetetty—kaikki vaikutus pilattu—koko komea näytäntö päättyy pilkkaan ja nauruun.

Eikä espada enää epäröi. Hänen miekkansa välähtää, hän hyökkää härkää kohti ja upottaa sen kahvaansa myöten rintahan härän, joka hänen edessään seisoo, sarvet tanassa, eteensä tuijottaen. Härkä vaipuu polvilleen, kaatuu kyljelleen, hurmeinen haava rinnassaan.

Mutta tuskin on se tehty, kun kuuluu kaikilta haaroilta huuto:

—Murhaaja! Teurastaja!—Murhaaja! Teurastaja!—Eikä tiedä ääriään katsojain inho.

Yrittävät huutaa hovimiehet, pikadorit ja banderillerot:—*Viva el espada! Viva el Rey! Viva Espana!*

Mutta sirkus huutaa:—Alas espada!—*Viva el heroico torito! Viva el chiquito heroico!*—Eläköön pikkuinen urhea härkä!—ja he heittävät alas arenalle kukkasia ja viuhkoja ja hattuja ja hautaavat niiden alle tuon pienoisen härän, joka, tuotuna kaukaisesta maasta pohjoisten merien takaa, Madridin suuressa sirkuksessa ja kuninkaan itsensä jalkain juuressa teurastettiin suurten juhlapäiväin päättäjäsiksi— vaikkei ollutkaan sarviaan vainoojiaan vastaan seivästännyt.

ISÄNNÄN MALJA.

Kaisaniemessä oli taas maisterikekkerit, tuossa isänmaallisten muistojen ja lukemattomien juhlamaljojen ja maljapuheiden vanhassa, kuuluisassa Kaisaniemessä oli maisterikekkerit sinä helmikuun kuuluisana lauantaina.

Päivällinen oli syöty, pöytä oli vapautettu ruokatamineistaan ja puettu kahviasuunsa siihen kuuluvine konjakki-, likööri- ja punssihelyineen, joita ahkerasti soitettiin ja sormittiin ja sitä soittoa heleällä naurulla ja hilpeillä puheilla säestettiin.

Olihan nuorilla miehillä aihetta iloon, oli syytä pitää pitojaan: tulevaisuus oli porttinsa avannut, tie oli leveä ja tasainen edessä ja matkan määrä varma, joskaan ei yhteiskunnan korkeimmille kukkuloille, niin ainakin sen päivänpuoleisille rinteille.

Puheita oli tavallisuuden mukaan pidetty useita sekä isännille että vieraille; puhuja toisensa perästä oli noussut ylös, ja vähitellen oli melkein jokainen pitänyt puheensa, enemmän tai vähemmän keskeytetyn, niinkuin on tapana täällä Suomessa, jossa miehet juhlatuulella ollessaan niin kernaasti sanaisen lippaansa selkoselälleen avaavat.

Puhe isänmaalle oli vielä pitämättä ja olisi ehkä jäänytkin pitämättä, ellei yht'äkkiä olisi tullut samppanjaa pöytään. Mistä samppanja oli pöytään ilmaantunut, sitä ei kukaan tiennyt eikä kysynyt. Ei juuri koskaan tiedetä, kuka samppanjaa tarjoaa. Se on lahja, jonka antaja useimmiten pyytää pysyä tuntelemattomana. Nyt oli tarjoaja arvatunkin jonkun rikkaan isän poika, sillä niitäkin oli useita vasta valmistuneissa maistereissa—niitä on nyt enemmän kuin oli ennen.

Oli miten oli, mutta samppanja muistutti oitis erästä nuorta miestä siitä, että isänmaan malja vielä oli tyhjentämättä.

—Hyvät herrat!—sanoi hän ja kilisti ja tarttui helmeilevään lasiin.— Tahtoisin esittää maljan isänmaalle. En sille vanhalle ja vakavalle äijälle, joka peräpenkillä istuu ja aina sieltä sormellaan varottaa ja sanoo: »Muistakaa, mitä olette minulle velkaa, pojat!» Vaan sille iloiselle immelle, joka tanhualla tepastelee ja karkeloihin kutsuu ja vaatii välistä kanssansa pyörähtelemäänkin ja sanoo: »Maljanne, veikkoset, täyttäkää, kun nuoruuden aika on vielä!» Onhan se hyvä, se äijäkin, varsinkin kun se meistä niin hyvää huolta pitää, antaa mille viran, mille muun hyvän toimeentulon, sillä ukolla on kolikoita kirstun pohjassa, vaikka hän välistä vähän kitsasteleekin. Ei maamme ole meille ollenkaan niin köyhä ja kullaton, kuin miksi sitä runoilijat laulavat. Ei se ollenkaan ole se karu korpi, jota meidän muka täytyy katketaksemme kaivaa. Se on jo vankassa ja varmassa viljelyksessä oleva talo, jonka pellot kasvavat, kun niihin vain kylvetään, ja jonka viljelyksiä laajennamme vain silloin, kun muilta töiltämme joudamme. Eikä ole naapureistakaan vastusta eikä rajoista riitoja, kun maa on laillisesti aidattu ja pyykitetty. Sentähden sallittakoon meidän välistä hauskaakin pitää! Ei Suomi aina surra saa, olkoon aikansa ilollakin! Ei meillä ole mikään hätänä. Tyhjentäkäämme iloisen Suomen malja! Juokaamme se kuohuvassa samppanjassa! Juuri samppanjassa se juokaamme, tämän iloisen Suomi-impemme malja! Ei äijä siitä köyhdy, ei sen varat siitä vähene! Hyvät herrat, mitäpä pitkistä puheista! Minä kohotan tämän korean lasin, jossa jalo neste helmeilee...

Kaikki muutkin kohottivat lasinsa ja odottivat vain tilaisuutta niitä tyhjentääkseen, sillä samppanja on juomaa, jota maltaa keittää, mutta ei jäähdyttää. Oltiin juuri räjähtämäisillään eläköönhuutoon, kun ovi suurella paukkeella lensi auki ja sisään syöksyi yksi vieraista, heittäen pöydälle erityiseen lisälehteen painetun sähkösanoman.

—Lukekaa tuo! huusi hän.

—Mitä se on?—kysyi puhuja.

—Lue!—Lue ääneen!

—Anna tänne!

Hän luki sen, toisten seisoessa siinä kuin kivettyneinä samaan asentoon, missä olivat olleet aikoissaan juuri tyhjentää samppanjamaljansa iloisen isänmaansa kunniaksi.

Ei kukaan tiennyt, mitä sanoisi. Äänettöminä vaipuivat he istualleen pöydän eteen sille sijalleen, mistä olivat nousseet laseihin tarttuessaan. Kuului vain katkonaisia huudahduksia:—Mitä tämä tietää?—Siinäkö siis ollaan?—Onko se mahdollista?—Kaikkiko mennyttä?

Samppanja oli unohtunut laseihin, se siinä poreili, väljähtyi, heikkoni, muuttui äiteläksi, imeläksi sokerivedeksi.

Äskeinen puhuja oli hänkin vaipunut tuolilleen, heitettyään luotaan lehden, joka ratisten kulki miehestä mieheen, jokaisen tahtoessa vielä omin silmin nähdä, mitä siihen oli kirjoitettu. Hän istui syrjittäin pöytään, eteensä tuijottaen, epämukavassa asennossa, jota ei muistanut korjata. Oli kuin olisi hän yht'äkkiä vanhentunut, kuin olisivat posket kalvenneet ja silmät painuneet syvemmälle kuoppiinsa.

Yht'äkkiä hän, kun lehti tehtyään kierroksen pöydän ympäri taas rasahti hänen edessään, hypähti ylös.

—Hyvät herrat!—huusi hän ja hänen poskensa hehkuivat taas, hänen silmänsä paloivat.—Aikomukseni oli esittää isänmaan malja, tulin keskeytetyksi...

Hänen kätensä vapisivat, hänen huulensa värähtelivät. Ympärillä olijat, jotka olivat yhtä liikutetut kuin hänkin, olivat kohonneet ylös, laseihin ei kukaan tarttunut, kun ei hänkään sitä tehnyt.

—Minä puhuin roskaa!—huusi hän. Minä olin tyhmä! Minä olin lyhytnäköinen, kevytmielinen keltanokka! Ja te olitte yhtä tyhmiä kuin minäkin! Me tässä isänmaatakin muistamme, kun viina päähämme kihoaa! Me tässä itsekkään elämänilon samppanjamaljoja, kun vaara uhkaa! Häpeä meille! Pois samppanja! Pois punssit, konjakit ja liköörit—te vakoojat ja villitsijät piiritetyssä linnassa! Älköön märkääkään tulko tästä lähin huulieni yli! Pois!—alas siitä! Ulos!

Hän oli tarttunut pöytäliinaan, hän teki tempauksen kädellään, ja maahan menivät täydet samppanjalasit, maahan puolityhjät punssipullot, maahan menivät helisten liköörit ja konjakit.

—Nyt eläköön isänmaa! Eläköön taas entinen Suomi! Eläköön ankara äijä, joka peräpenkillä istuu!

Kaisaniemen seinien sisällä, vanhan kuuluisan Kaisaniemen ahtaiden seinien sisällä kajahti eläköönhuuto niin voimakas ja niin kiukkuinen, että tuntui kuin olisivat seinät laajenneet ja katto kohonnut.

1899.

HOVINEUVOKSETAR.

Kuvaus routavuosien alkua ajoilta.

Kansakoulun opettajatar istui kirjoittamassa kirjettä toisessa pitäjässä olevalle virkatoverilleen.

Huhtikuussa 1899.

»Rakas Anna!

Kiitos kirjeestäsi! Niin, mistäpä nyt muustakaan kirjoittaisi näinä aikoina kuin siitä, mikä tätä nykyä on kaikkien sydämillä ja kaikkien huulilla. Vaikeat ovat ajat. Itkin ensin, mutta sitten nielaisin kyyneleeni. Suruni tuli siitä, etten tiennyt, mitä tehdä, etten ymmärtänyt, kuinka osaisin olla isänmaalleni hyödyksi. Mutta suru vaihtui miltei iloon, kun minulle sanottiin ja minä itsekin sen ymmärsin, että juuri me, kansan opettajat ja kansan kasvattajat, tätä nykyä eniten voimme. Meidän työstämme riippuu kaikki, sanoi tarkastaja, ja minä olen tavannut miehiä ja naisia, jotka ovat minua onnitelleet, että olen siinä asemassa, että näin suoranaisesti, ihan ammattinani voin tehdä sitä, mihin kaikkien halu ja harrastus tätä nykyä suuntautuu.

Mutta en minä ole ainoastaan rauhoittunut, minä olen melkein juhlatuulella. Ei, Jumala paratkoon, tämä työala ole kiitollinen eikä kevyt, sen tiedämme. Ensimmäisen innostuksen ajan ohi mentyä oli se minullekin muuttunut koneelliseksi ja viralliseksi. Ei ole kansakoulun opettajan virka ihmisten silmissä kohta kummempi kuin muukaan virka, tehköön hän velvollisuutensa ja kantakoon siitä palkkansa. Niin ennen, toisin nyt! Nyt on taas elämällä sisältöä, nyt se taas se suuri tarkoitus, tehtävämme isänmaallisuus, seisoo totisena edessä niinkuin ennen Cygnaeus-vainajan ensi aikoina. On, niinkuin olisi uudistus ja jalostus tapahtunut, niinkuin olisi toimintaan uutta henkeä puhallettu. Kai tuntuu sinustakin niinkuin minusta. En tiedä enää väsymyksestä, en enää välitä selänpakotuksesta, näyttää siltä kuin ihmisetkin paremmin käsittäisivät, mitä on koulumme, on niinkuin herrasväetkin katsoisivat meitä suuremmalla kunnioituksella kuin ennen ja niinkuin rahvas liittyisi likemmä kouluansa. Toisivat nyt kesken lukukaudenkin lapsiaan, jos olisi tilaa.

Se kotikoulupuuha minua varsinkin innostuttaa. Tiedätkö, mistä syystä? Siitä syystä, että kyllä siitä ei varmaankaan tule mitään ilman meidän apuamme. Herrasneidit ja ylioppilaat tohahtavat kyllä, mutta siihen se jää, siitä saat olla varma, ja meidän se on korjattava tieltä. Olen aivan haltioissani, että me vielä voimme tämänkin taakan sälyttää selkäämme.

Kai on teilläkin ollut listoja liikkeellä kansanvalistusasian hyväksi—»

* * * * *

Hän keskeytti hetkeksi kirjeensä ja otti laatikostaan esille keräyslistan.

Liikutuksella ja mielihyvällä tarkasteli hän listaa, johon hän oli koonnut varoja kotikoulujen ja kansansivistyksen hyväksi. Summat eivät olleet suuria, mutta sarakkeet olivat sitä pitempiä. Sivuittain kulkevia pennien sarakkeita keskeytti vain silloin tällöin jokin suurempi numero markkain osastossa. Kömpelöllä kädellä oli useimmat nimet ja numerot merkitty, tiheässä oli puumerkkejäkin ja usein oli hän itse saanut kirjoittaa antajain nimen. Oli ollut niitä, jotka eivät olleet mitään antaneet, mutta toiset olivat säästäneet antejaan sanoilla, joita muistellessa hänen sydämensä lämpeni.—»Ilolla siihen annetaan!»—oli yksi sanonut.—»Lämpimällä kädellä» oli toinen sanonut osasensa merkitsevänsä. »Vaikka viimeiseen penniin, jos tarvitaan», oli joku kolmas lisännyt. Ne olivat »lesken ropoja» melkein kaikki nuo lahjat, sillä hän oli saanut paikkakunnan köyhimmät kodit käydäkseen. Rikkaille aiotut listat kulkivat toisia teitä.

Mutta oli siinä yksi suurikin summa, kymmenkertaisesti suurempi kuin muiden yhteensä.

Ja sitten hän taas jatkoi:

* * * * *

»Mutta nyt täytyy minun ihan alusta alkaen kertoa eräs tapaus, joka sattui minulle viime viikolla. Olin juuri laskemassa yhteen täältä keräämiäni roposia, kun rappujen eteen ajaa hänen armonsa hovineuvoksen rouva v. M.

Mistäs nyt tuuli puhaltaa?—ajattelin, sillä ei sitä herrasväkeä ole meidän kansakoulullamme nähty muuta kuin mitä herra hovineuvos kerran kävi kuvernöörin kanssa virkansa puolesta, kun tämä oli tarkastusmatkalla.

Sinä tiedät, millaista se yleensä on tämä herrasväki täälläpäin. Harvat heistä kansan sivistyksestä välittävät, varsinkaan suomalaisesta. Suomalaiset koulut ovat heistä vain kiihoitusahjoja.

Mitä erittäin tulee hovineuvoksen herrasväkeen, niin rouvanhan sinä tunnet, näit hänet viime kesänä asemalla, jossa hän tervehti niin armollisesti kuin olisi tehnyt erityisen kunnian semmoiselle maan matoselle kuin minä. He ovat lapsettomia ja suurimman osan vuotta asuvat Helsingissä, ainoastaan kesät täällä kartanossaan. Ei mitään harrastusta henkisiin rientoihin, ei pennilläkään muisteta tätäkään koulua, vaikka on vain järvi väliä. »Kansa», varsinkin suomalainen, ovat sanoja, jotka soivat ohi korvien.

No niin, hovineuvoksetar ajaa rappujeni eteen ja tulee sisään ja pyytää saada puhutella minua kahden kesken. Oli erinomaisen kohtelias, melkein nöyrä ja kasvot hyvin totiset.

—Voi, voi, näitä aikoja, sanoi hän, kun olimme istuutuneet. En ole, rakas neiti, saanut unta yökausiin, sittenkuin ... minä aina vain sitä ajattelen. En minä ymmärrä näitä asioita, mutta sen sanoo minulle omatuntoni, että jotakin on tehtävä.

—Isänmaa kysyy nyt kyllä meidän kaikkien työtä.

—Niin, niin, isänmaa, niin, isänmaa. Olen puhunut siitä mieheni kanssa, mutta hänellä on siitä omat mielipiteensä. Meikin saimme listan, mutta tässä ei nyt ole siitä kysymys. Minulla olisi tässä sata markkaa omia säästöjäni, joita voin käyttää kuinka tahdon. Ne ovat tässä pankkikirjassa ja minä tahtoisin antaa ne, mutta en tiedä, mutta te voitte varmaankin sanoa, mihin tarkoitukseen ne parhaiten...

Esitin hänelle listan, joka oli edessämme pöydällä.

—Siihen uuteen kansansivistysrahastoon ... niin, onhan se, mutta kun mieheni ... hän sanoo, että sillä on valtiollisen kiihoituksen leima ... hänellä on nyt omat mielipiteensä ... ja hänen asemansa...

—Jos ei hovineuvoksetar tahdo siinä muodossa, niin ehkä sopisi jollekin muulle seuralle.

—Sanokaa, mille muulle?

—Esimerkiksi Suomalaisen Kansakoulun Ystävälle.

—Ei—ei—

—Kenties sitten Kansanvalistusseuralle.

—Mutta eikös sekin ole semmoinen fennomaaninen...

—Sen johto ja hoito on kyllä suomenmielisten käsissä, mutta—

—Niin, niin! Ei, ei, en minä mielelläni semmoiseen.

—Mutta ehkä sopisi rouvan itsensä ostaa lukemista, esimerkiksi tilata sanomalehtiä.

—Mitä lehteä?

—Esimerkiksi paikkakunnan lehteä.

—Herra varjelkoon!—jota minun mieheni on kieltänyt kuljettamasta postilaukussaan. Ei, ei! Sitten ennemmin ei mitään.

Luettelin hänelle nyt joukon juuri ilmestyneitä kansankirjasia. Ne olivat hänelle kaikki tuntemattomia. »Minä luen niin huonosti suomea.» Eikä hän ollut nähnyt niistä mitään pääkaupungin lehdissä esiteltävän. Jotakin, jossa ei olisi mitään valtiollista vivahdusta, mieluummin jotakin uskonnollista. En voinut tuossa tuokiossa esittää mitään sopivaa. Hän olisi mieluummin tahtonut ostattaa vaatteita lapsille. Mutta kun minun mielestäni isänmaallisen lukemisen tarve nyt oli suurempi kuin vaatteiden, niin luopui hän siitä.

—Eikö ole jotakin Topeliukselta, jotakin, jota voisin hyväksyä?

—Onhan »Luonnon kirja», sanoin puoleksi leikillä,

—Tepä sen sanoitte!—huudahti hän ja tarttui käteeni.—Olen teille erinomaisen kiitollinen, neiti hyvä. Kuinka en sitä itse! Saanko vaivata teitä ostamaan sitä.

—Koko rahallako?

—Niin, tehkää se, tehkää se. Tässä se on.

Työnsin hänelle listan ja kehoitin häntä merkitsemään siihen nimensä ja antinsa ja eri sarakkeeseen, mihin tarkoitukseen rahat oli käytettävä.

—Se on tarpeetonta, sanoi hän.—Pyydän, että asia jää meidän keskeisemmäksi. Mieheni on kieltänyt minua sekaantumasta mihinkään valtiolliseen agitatsiooniin ... hän on juuri pyytänyt eroa virastaan ... se voisi ehkä tuottaa ikävyyksiä eläkkeen suhteen.

Lupasin viedä salaisuuden mukaanani hautaan, ja kiitellen ja hyvästellen lähti rouva.

En tahdo ketään tuomita. Onhan »Luonnon kirja» mainio kirja, joskaan nyt ei juuri tähän tarpeeseen. Mutta hän oli tosissaan, rouva parka; hänessä näytti heränneen vilpitön harrastus tehdä jotakin isänmaan hyväksi. Kansassa on se jo aikoja sitten herännyt, ja hyvähän on, että se kerran herää näissä herroissakin. Toivokaamme, että toteutuu sananlasku: parempi myöhään kuin ei koskaan. Kun ei vain siihen jäisi, pahimmasta omantunnon moitteesta pääsemiseen. Kenties hovineuvoksetarkin sitten taas, kun mies on saanut eläkkeensä! Mutta kyllä minusta on sentään turvallista tietää, että meillä kansakoulun opettajilla on niin pienet eläkkeet, ettei niiden menettämisen pelon tarvitse estää meitä isänmaata pelkäämättä palvelemasta.—

Siskosi Hanna.»

KIUSAAJA.

(Hänen ylhäisyytensä yksityinen vastaanottohuone. Hänen ylhäisyytensä on aamutakissaan. Poliisimestari, entinen kaartinkapteeni, täydessä univormussaan, tulee sisään, pysähtyy ovensuuhun ja tervehtii sotilaallisesti. Hänen ylhäisyytensä menee teeskennellyn ystävällisesti. häntä vastaan.)

HÄNEN YLHÄISYYTENSÄ: Ahaa, Ivan Petrowitsch! käykää peremmä, käykää peremmä, rakas ystäväni! Vai niin, pankaa lakki tähän tuolille ja riisukaa miekkanne. Istukaa tähän sohvaan ... ei mitään

virallisuuksia ... tahdoin puhua kanssanne niinkuin toverin kanssa ... tehkää hyvin!

KAPTEENI: (paneepois lakkinsa ja miekkansa.) Niinkuin teidän ylhäisyytenne käskee.

HÄNEN YLHÄISYYTENSÄ: Minä en käske, minä vain pyydän, rakas Ivan Petrowitsch—olemmehan tavallamme asetovereita ... samasta sota-akatemiasta.

KAPTEENI: (istuutuu sohvaan niin kauas kuin suinkin voi hänen ylhäisyydestään.)

HÄNEN YLHÄISYYTENSÄ: Kas niin, jahah, te voitte hyvin ... sehän on mainiota ... ja kaikki muuten tarpeellisessa kunnossa. Apropos, olette saanut salaisen kiertokirjeeni Hänen Korkeutensa matkasta?

KAPTEENI: Olen, teidän ylhäisyytenne.

HÄNEN YLHÄISYYTENSÄ: Päivä ei vielä ole määrätty, mutta olen jo nyt tahtonut ilmoittaa maan poliisiviranomaisille asiasta, niin että he voivat ryhtyä tarpeellisiin toimenpiteisiin Hänen Korkeutensa vastaanottamiseksi.

KAPTEENI: Kaikki on oleva aikanaan valmiina, teidän ylhäisyytenne.

HÄNEN YLHÄISYYTENSÄ: Tietystikin tulee koko maa, mutta erittäinkin maan pääkaupunki tekemään velvollisuutensa? Vai niitä luulette?

KAPTEENI: Olen vakuutettu siitä, että maa tulee tekemään velvollisuutensa.

HÄNEN YLHÄISYYTENSÄ: Kaikkialla, missä Hänen Korkeutensa ennen on matkustanut, ovat asianomaiset, sekä sotilas- että siviiliviranomaiset tehneet enemmänkin kuin velvollisuutensa ... pystyttäneet kunniaportteja, toimittaneet lähetystöjä ... te ymmärrätte? Se on kaunis tapa Hänen Korkeutensa kotimaassa—ja kai myöskin Suomessa?

KAPTEENI: (vaikenee.)

HÄNEN YLHÄISYYTENSÄ: Ette saa käsittää minua väärin ... en suinkaan tahdo millään tavoin pakottaa ... sen tulee tietysti tapahtua itsestään ... luuletteko?

KAPTEENI: Mikä tapahtuu, se tapahtuu varmaankin itsestään.

HÄNEN YLHÄISYYTENSÄ: Niin, tietysti ... tahdoinkin oikeastaan vain tietää, mitä luulette, että kansa ... tähän tunnette heidän mielialansa?

KAPTEENI: Suomalaiset ovat hitaita hurraamaan, teidän ylhäisyytenne.

HÄNEN YLHÄISYYTENSÄ: Mutta hitaatkin voi saada hyvän esimerkin avulla innostumaan.

KAPTEENI: Suomalaisilla on vanha sananlasku, joka sanoo: ei kukko käskien laula.

HÄNEN YLHÄISYYTENSÄ: Vai niin! (Väkinäisesti naurahtaa.) Vai on niillä semmoinen sananlasku. Käskien laula? Mutta eihän ole kysymys käskystä, ainoastaan esimerkistä, tai sanokaamme vain: merkistä, jonka joku joukolle antaa. Toivon siis saavani teiltä, hyvä Ivan Petrowitsch, tietää kaikesta, mitä valmistellaan, mitä on tekeillä—suhteessa niinkuin toisessakin?

KAPTEENI: Olen vast'edes niinkuin tähänkin saakka jättävä jokapäiväisen raporttini teidän ylhäisyytenne kansliaan.

HÄNEN YLHÄISYYTENSÄ: Ei, ei, ei kansliaan, vaan minulle itselleni, mieluummin suullisesti.

KAPTEENI: Olen tekevä velvollisuuteni, teidän ylhäisyytenne.

HÄNEN YLHÄISYYTENSÄ: (laskee kätensä hänen polvelleen.) En pyydä sitä velvollisuutena esimiestä kohtaan, vaan persoonallisena palveluksena minulle. On asioita, jotka ovat olemassa ainoastaan meitä varten, teitä ja minua ... mitä kerrotaan, mitä huhuja ... mitä eräät henkilöt ... te ymmärrätte?

KAPTEENI: (on vaiti, hetken äänettömyys.)

HÄNEN YLHÄISYYTENSÄ: Mutta enhän oikeastaan aikonutkaan kaikesta tästä ... sillä ei ole mitään kiirettä. Vielähän ehdimme.—Näytätte niin rasittuneelta, Ivan Petrowitsch ... paljon työtä ja huolta, eikö totta? Liian paljon! Sanokaa, kuinka suuret ovat tulonne?

KAPTEENI: Palkkani on viisituhatta markkaa, vapaa asunto, valo ja puut.

HÄNEN YLHÄISYYTENSÄ: En kysynyt *palkkaanne*, tarkoitan: kuinka paljon teillä on *tuloja*?

KAPTEENI: Teidän ylhäisyytenne, minulla ei ole muita tuloja kuin palkkani.

HÄNEN YLHÄISYYTENSÄ: Kuinka ei? Ei muita tuloja kuin palkkanne?
Viisituhatta markkaa!

KAPTEENI: Asunto, valo ja...

HÄNEN YLHÄISYYTENSÄ: Ei täyttä kuutta tuhatta! Onko se mahdollista? Virkamiehellä teidän asemassanne, niin vastuunalaisessa virassa, sehän on ... teillä pitäisi, rakas, rakas Ivan Petrowitsch, teillä pitäisi olla ainakin ruplissa se, mikä markoissa. Olette varmaan ollut pakotettu tekemään velkoja?

KAPTEENI: Teidän ylhäisyytenne, en ole ollut siihen pakotettu.

HÄNEN YLHÄISYYTENSÄ: Mutta ei kai teille kuitenkaan olisi vastenmielistä saada joitakin sivutuloloja?

KAPTEENI: Pyydän anteeksi, mutta minä en ymmärrä, mitä teidän ylhäisyytenne tarkoittaa.

HÄNEN YLHÄISYYTENSÄ: Ette ymmärrä. (Nauraa.) Mutta, rakas Ivan Petrowitsch, minä tarkoitan: jotakin ylimääräistä, jotakin erikoista palkkiota joistakin erikoisista palveluksista.

KAPTEENI: En tiedä tehneeni mitään erityisiä palveluksia, joilla olisin ansainnut...

HÄNEN YLHÄISYYTENSÄ: (käsi uudelleen kapteenin polvella.) Minun tarvitsee vain sanoa sana, ja te voitte saada esim. ritarimerkin ja sitä seuraavan vuotuisen apurahan, lisän pieneen palkkaanne, joistakin erikoisista palveluksista—tulevaisuudessa.

KAPTEENI: (jäykästi.) Kiitän teidän ylhäisyyttä, mutta, niinkuin minulla jo oli kunnia sanoa, minä tulen hyvin toimeen sillä palkallani, mikä minulla on.

HÄNEN YLHÄISYYTENSÄ: Olette kovin vaatimaton herra, kapteeni. (Tarkastaa häntä terävästi.) Tai ehkä kovin vaativainen. (Nousee ylös merkiksi, että puhelu on lopussa.)

KAPTEENI: (on vyöttänyt miekkansa ja ottanut lakkinsa). Onko teidän ylhäisyydellänne mitään muuta käskettävää?

HÄNEN YLHÄISYYTENSÄ: (viitaten virallisesti.) Saatte mennä! Hyvästi!

KAPTEENI: (käsi lakin liepeessä.) Jumala varjelkoon, teidän ylhäisyytenne! (Poistuu kankean virallisesti.)

HÄNEN YLHÄISYYTENSÄ: (yksin miettii hetken, yht'äkkiä hänelle selviää.) Ah, nyt tiedän! Hän ottaa tietysti lahjoja heidän salaisesta agitatsioonirahastostaan!

1899.

VELJENI VIERAILLA MAILLA.

Minä näin sinut taas, Suomen maa, kun kaitaisena juovana kohosit meren reunasta, ja tervehdin ihastuneena laivan kannelta ulkoriuttojesi kallioita, joita ihanampia en tiedä olinpaikkoja lämpiminä lounastuulen päivinä, kun muistin, että—jäivät veljeni vieraille maille.

Näin sinun pääkaupunkisi sataman heleän kesäaamun autereessa yhtä eloisana kuin ennenkin laivoineen ja pursineen ja lepättelevine purjeineen—ja joka ikkuna tervehti minua, niinkuin olisi ollut omani, ja huulillani heräsi jo huudahdus, ettei ole vertaisesi minulle edes Venetsiakaan, kun muistin, että—ovat veljeni vierailta maillla.

Riensin kotia kohti järven rannalle, vihertävän niittyni niemeen, jossa ruohikko nuokkui ja kaisla kähisi ja laine loiski niinkuin ennenkin, ja aioin työntää venheeni vesille, kun muistin, että—jäivät veljeni vieraille maille.

Oli juhlivainen juhannus, kukkuivat kähköset, linnut viserteli, kokot hulmusi, ja järvien takaa soi tutut

laulut, ja täyttyi mieleni vanhoilla tunnelmilla, joiden valtaan taas aioin antautua, kun muistin, että—ovat veljeni vieraila mailla.

Teki mieleni tuttuun kotipuoleen, tahdoin nähdä Puijon ja halusin katsella Kallavettä ja entistä kotia ja isäni asuntoa, missä parhaat päiväni olin elänyt ja toiminut ja toivonut yhdessä omieni kanssa—mutta mitä minä nyt siellä, kun—jäivät veljeni vieraille maille.

Hain seuraa, etsin ystäviä, koetin tuttavieni tykönä turhaan unohtaa, että—ovat veljeni vieraila mailla.

Enkä ymmärrä minä, että päivä voi purjeita valaista ja laine lepattaa ja linnut laulaa ja käki kukkua—ja ihmiset iloita ja nuoret nauraa ja vanhat askareissaan viihtyä, vaikka—ovat veljemme vieraila mailla.

Sillä eiväthän ne ole vain *minun* veljeni, jotka ovat vieraila mailla.

Keväällä 1904.

KANSAN TUOMIOITA.

Juhlallinen on kansan tuomion julistus:

Hämärässä yössä seisovat he syytettyjen parvekkeella, kansan vartiomiesten välissä, joilla on kädessään kynttilät kuin peitset. Alhaalla pimeydessä seisoo satatuhantinen tuomarijoukko, joka sadallatuhannella suulla niinkuin yhdellä suulla lausuu tuon yhden ainoan sanan, tuon tyynen, peruuttamattoman: »Pois!»

* * * * *

Sattuva on kansan tuomio, ja nopea on sen täytäntöönpano. Ei kysy se muotoja, ei tiedä se vanhoista, virallisista lakitavoista:

»Sinä, joka heidän kaupungistansa karkoitit outoja vesiä soutamaan meidän parhaat poikamme, käy nyt itse soutamaan syksyisiä salmia, lähde nyt itse tutisemaan likaisia teitä.»—Eikä anna kansa hänelle aikaa asiainsa järjestämiseen, niinkuin ei hänkään antanut. Pakolaisena ja peläten kurjaa henkeänsä, jota ei kukaan tahdo häneltä ottaa, vavisten viluisessa yössä harhailee hän sinne tänne talottomia taipaleita, joita ennen valjakon vetämänä selkäkenoherrana ylpeästi ajeli.

E IL TRADITORE DELLA PATRIA.

Käyskelimme Pistoian kaupungin katuja, pistäytyen tuon tuostakin kirkkoihin, tähystellen sieltä tultuamme vanhoja palatseja ja pysähtyen helteeltä suojaa etsien holvien alle ihailemaan torneja, huippuja, päätyjä ja pilareita; silloin tällöin teki katse kaaren ylös Toskanan vuorien huipuille ja rinteille.

Emme nähneet muuta kuin kauneutta, emme ajatelleet ilmain alla muuta olevan kuin ihanuutta, taidetta, suloisia madonnia ja vieroja, viehättäviä maailman vapahtajia, jotka jättivät mieleemme hymyä ja herttaisuutta ja sen verran totisuutta ja hartautta kuin sitä oli niiden apostolien ja patriarkkain ja pyhimysten kasvoilla, jotka milloin polvistuen, milloin päättään alas painaen, milloin vain kädet ristissä rinnan päällä lasta ihailen palvelivat. Jos kansain luonne kuvastunee heidän itselleen tekemissään ylimmissä ihanteissa, ja jos uskonto lienee semmoinen kuin sen harjoituksessa käytettävät kuvat, niin lienee tämä Italian kansa yhtä lempeä ja sovinnollinen kuin sen madonnat ja sen madonnain lapset, ja sen uskonto yhtä kaunis kuin sen taide, jos näet on totta vielä sekin, että taiteilijat tulkitsevat aikansa ylimmän ja kansansa sisimmän ja pyhimmän.

Näissä ajatuksissa astellen olimme taas tulleet kirkolle jollekulle jonkin pienen torin reunaan ja

aioimme sisään etsimään jotakin uutta vivahdusta vanhaan tunnelmaan.

Ovi sattui olemaan kiinni kerran täälläkin, missä kirkkojen ovet ovat auki melkein aina. Osui silloin silmäämme ovenpieleisestä pilarista musta nokeutunut naama, paksuhuulinen, pulleaposkinen, litteänenäinen miehen pää. Sitä ei oltu siihen pilaria tehtäessä pantu, se ei kuulunut kirkon koristeveistoksiin, vaan oli joskus jäljestäpäin isketty siihen, isketty kuin vihan vimmassa, niin että pilariin oli tullut kolo ja pään takaraivo litistynyt kokoon.

Mikä tuo on? Mitä tämä merkitsee? Ja mitä varten on se siinä, kirkon ovella? Ja miksi ovat sen nenä ja naama noetut?

Siellä on tuolla taiteen maassa, jossa taltta ja sivellin aina ovat puhuneet enemmän kuin kynä, kaikki paikat täynnä vertauskuvia, joita ohimenevä matkamies ei puoliakaan ymmärrä eikä ehdi niistä selkoa ottaa ja joiden merkityksen perille hän voi tulla vasta pitkälisten tutkimusten kautta.

Lapsilauma leikki torilla ja kun näkivät meidän siinä seisovan, riensivät luo ja pieni poikanen tuli joukosta esiin ja sanoi kysymättä osoittaen päätä pilarin kyljessä:

—E il traditore della patria!

Se oli siis isänmaan pettäjän muistopatsas, joka oli pystytetty pyhän huoneen ovelelle. Kysyin kuka? milloin? mutta poika vastasi vain: *E il traditore della patria!* äänellä, joka ilmaisi, että asia oli niin luonnollinen ja ymmärrettävä, ettei sen enempiä selityksiä kaivannut. Siinä oli hänellä isänmaan kavaltamisen vertauskuva, symboli siitä. Siksi se oli ruma ja sen naama noettu, ja hän teki pyyhkäisevän liikkeen niinkuin näyttäen, miten tuo nokeaminen tapahtui.

Pistoia oli aikoinaan ollut pieni, vapaa valtio, joka kävi sotia ja taisteluita toisten kaupunkien kanssa. Se oli ollut asukkailleen oma pieni isänmaansa omien muuriensa sisässä. Kun kerran keskiaikana—niin kertoi vanha opaskirja, jonka sitten sain käsiini—naapurikaupunki Lucca sitä piiritti, oli Pistoiaassa mies, nimeltään Filippo Tedici, joka puoluelaistensa avulla aikoi luovuttaa kotikaupunkinsa vihollisen päällikölle, jonka nimi oli Castruccio, ja tämä Baijerin kuninkaalle Ludvigille—niin oli heidän keskenä sovittu. Mutta petos saatiin ilmi ja Filippo Tedici pakeni ominensa vihollisen leiriin, mutta voitettiin vuoristossa Popiglion sillan luona. Tämän jälkeen päätettiin kaikkien isänmaan petturien peloksi asettaa hänen päänsä kuva kaupungin julkisimpaan paikkaan. Ja joka kerta, kun juhlakulkue kävi tuohuksia kantaen kirkon ovesta sisään ja tuli sieltä ulos, niin karistivat tuohuksien kantajat niistä karstan ja niistivät niistä noen isänmaan petturin naamaan. Niin olivat tehneet silloin, kun muistopatsas paljastettiin, ja niin vuosisatain kuluessa, ja niin tekevät he siellä yhä vieläkin, että tuohuksien tuli sitten loistaisi kirkaammin madonnan ja hänen lapsensa editse astuttaessa.

Isänmaan petturin poskilta ei siis Pistoiaassa noki pääse koskaan karisemaan eikä hänen mustan tekonsa muisto ihmisten mielestä ikinä murene. Yhtä kauan kuin madonna lapsi sylissään leppeää sovinnollisuuttaan hymyilee ja kirkon huiput ja päädyt Toskanan vuoria vasten kuvastavat ja lapset toreilla leikkivät, yhtä kauan puhuu petturin kaamea kuva hänen kansansa inhosta ja ylenkatseesta.

Niin—Pistoiaassa...

1903.

ALPPIPURO.

On puhdasvetinen alppipuro ja läpikuultavan kirkas vuorijärvi lumisten huippujen välissä.

Ovat mutaiset maani virrat ja samean ruskeina loiskivat tuhanten järvien laineet veteliä rantoja vastaan.

Miksi on niin puhtoinen alppipuro? Miksi ovat niin sameat Suomeni suvannot?

Kuohuvat taivaasta suoraan Tyrolin kosket, luojaan lähteistä pudoten; lumikenttiä alas kiitävät, jäisiä rinteitä rientävät, hyrskyvät pitkin pestyjä kalliopaasia, aina vyöryvät, aina vellovat, vesi kirkastuen paisteessa päivän, vaahto aurinkoa itseensä imien—siksi on niin puhdas alppipuro, siksi niin kuulakan kirkas vuorijärvi.

Ovat sameat suosilmäkkeet saloilla Suomen, maan alitse matabat hetteet, ovat likaiset metsäpurojen

lähteet, ei paista ikinä päivä rimprien rytöihin, ja sakenee vesi savisten vainioiden välitse verkalleen juostessaan—kerran koskena kuohahtaa, kohta taas uupuu ja uinahtaa— siksi on samea Saimaa, siksi Kymi merenkin laajalti mukaisekseen muuttaa.

Milloin puhdistut veri suonissa Suomen? Milloin virkistyt ja vauhtia saat? Milloin kirkastut Kymi? milloin selkenet Saimaa?

Et kirkastune ennen kuin maanalainen voima matalat mäkesi vuoriksi murtaa ja harjujesi hartiat kohti pilviä pusertaa, et ennen kuin korpiesi alangot kohti taivasta taittuu! Et ennen!

LIPPU.

Olimme etäisellä maaseudulla, eristettyinä kaiken maailman yhteydestä. Viimeinen telefoonitieto oli kertonut, että senaatti oli ollut pakotettu eroamaan. Vanha järjestelmä oli siis luhistunut. Mutta mitä oli sijaan tuleva? Mitä me siitä täällä tiesimme—emme mitään. Olisi pitänyt täälläkin jotakin tehdä, jollakin tavalla ottaa osaa, jotenkin olla mukana. Täytyihän ryhtyä johonkin, joka voisi lauaista puristusta sisässämme. Kenties oli Suomi taas vapaa? Entäpä oli kaikki taas entisellään?

Jos nyt, nyt juuri, tällä hetkellä sulku oli murtunut? Vai oliko ehkä viimeinenkin menetetty, kaikki rauniona?

Kuinka tahansa—jotakin oli tapahtunut, jotakin oli ainakin koitettu, oli vihdoinkin johonkin ryhdytty. Olihan siinäkin jotakin, josta riemun täytyi saada remahtaa...

Silloin soi Porilaisten marssi pianosta. Talon isäntä oli itse, huoneesta huoneeseen harhailen, istahtanut sen ääreen. Joka haaralta riensivät perheen jäsenet ja vieraat saliin. En ole koskaan voinut kuvitellakaan, että tuo vanha soittokone saisi esille semmoisen suuren, mahtavan, voimakkaan, vavahduttavan sävelen. Oli niinkuin olisi kuullut koko kansan marssivan sen tahdissa. Ikkunat tuntuivat palasiksi lentävän, seinät hajoavan, katto kohoavan.

Sävelet pakottivat sanoja esille. Miehet, naiset, lapset, talonväet, vieraat tarttuivat niihin. Mitä merkillisiä, loihdittuja, syvästi symbolisia sanoja! Mitä haamuja, haudoistaan nousseita, ilmi elävinä etemme astuneita!

Viel' on Suomi voimissaan!

Koskaan, kallis synnyinmaa,
sua poikies' ei viime vereen puoltamatta vieras ryöstä!

ei vaaraa väisty, horju, salli itseään ei sortoon syöstä.

Eespäin, urhot, kaikki ees!

Tää ikivanhan vapauden tie on sees.

Eespäin te pyhät, pystyt repaleet!

Viel' eivät Suomen värit sortuneet.

Mutta missä se on? Ylös lippu!—Pojat, missä lippu?

Samassa lensikin ovesta sisään tomuinen käärö. Ajatus lipun nostamisesta oli herännyt useammalla taholla, ja samassa se oli levitetty lattialle. Lippu, joka entisinä hyvän sovun aikoina oli liehunut yhdessä sinivalkoisen lipun kanssa, mutta jota ei oltu nostettu suomalaiseen tankoon sen jälkeen, kun ei sen viereen enää saatu sinivalkoista nostaa.

—Ei tämä, ei tämä! Sinivalkoinen, missä on sinivalkoinen?

—Malttakaa!

Kuului repeävän vaatteen räsähdys niinkuin olisi raketti ilmaan lentänyt. Seisoi kaksi poikaa keskellä lattiaa, toisella kädessään sinivalkoinen lippu, toisella—tulipunainen.

—Ylös molemmat!

Hetken päästä heiluivat ne kumpikin tankonsa päässä, veljellisesti vierekkäin, toisessa vapauden

taistelun tulihelppä, toisessa rauhallisen kehityksen tienviitta—alareunassa sinisen alla punainen päärme, joka oli jäänyt muistoksi verestä, jota ei vuotanut, ja varoitukseksi verestä, jota ei ole vastakaan vuotava.

1905.

VAPAALLE KYNÄLLENI.

Sinä vapiset tällä hetkellä. Minun on vaikea saada sinua kulkemaan paperia pitkin yhtä reippaasti ja huolettomasti kuin ennen. Lähtiessäsi liikkeelle sinä epäröit niinkuin lintu, jonka häkki on avattu, mutta joka ei vielä oikein usko eikä uskalla lentää ulos.

Miksi vapiset, kynäni, miksi epäröit?

Sinä vapiset ilosta siksi, että tiedät olevasi vapaa. Sinä epäröit siksi, ettet vielä tiedä, osaatko, vaikka saatkin, tätä vapauttasi hyväksesi käyttää.

Sinun ei nyt tarvitse ketään pelätä eikä ketään totella, tuskin lakiakaan, koska sinulla ei nyt ole mitään lakia olemassa. Sinulla ei ole olemassa muuta lakia kuin se, minkä itse itsellesi kirjoitat. Ja mikä sinun nyt täytyy itse itsellesi kirjoittaa. Se laki tuntuu sinusta nyt kovemmalla kuin mikään entinen, jonka kirjoittamisessa et ole osallisena ollut. Rautaisin kourin tuntuu se kuristavan rannetta käden, joka sinua kuljettaa.

Mutta älköön olko kädessäsi *kahletta*, olkoon siinä rannerengas, ei raudasta, vaan kullasta, metallien *jaloimmasta*.

Sinun täytyy nyt totella itseäsi, sinun täytyy laatia lakisi ja ohjeesi omasta ymmärryksestäsi ja älystäsi. Sinun on tähän saakka täytynyt tottua kiertämään mieli- ja väkivallan lakia ja sinun suurin tyydytyksesi ja usein ainoa tarkoituksesi on ollut saada vartijasi petetyksi. Ennen oli sinulla toisen käsky, nyt olkoon sinulla oma kuri, ennen painoi sinua ulkonaisena uhkana vain aineellinen sakko, nyt puristaa sinua sisältäpäin siveellinen pakko. Eilen oli päälläsi vieraan pelotus, nyt on pohjanasi oma velvoitus.

Siinä on nyt uusi vapautesi. Vapise sitä, elä, niinkuin ennen vapiset valtaa: vihasta ja kiukusta ja sorron tunteen alennuksesta, vaan edesvastuusi tunnon suuruudesta, kunnioituksesta oman itsesi korkeampia voimia kohtaan—ja ilosta siitä, että olet vihdoinkin vapaa!

Marraskuun 8 p:nä 1905.

*** END OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK KATAJAINEN KANSANI ***

Updated editions will replace the previous one—the old editions will be renamed.

Creating the works from print editions not protected by U.S. copyright law means that no one owns a United States copyright in these works, so the Foundation (and you!) can copy and distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth in the General Terms of Use part of this license, apply to copying and distributing Project Gutenberg™ electronic works to protect the PROJECT GUTENBERG™ concept and trademark. Project Gutenberg is a registered trademark, and may not be used if you charge for an eBook, except by following the terms of the trademark license, including paying royalties for use of the Project Gutenberg trademark. If you do not charge anything for copies of this eBook, complying with the trademark license is very easy. You may use this eBook for nearly any purpose such as creation of derivative works, reports, performances and research. Project Gutenberg eBooks may be modified and printed and given away—you may do practically ANYTHING in the United States with eBooks not protected by U.S. copyright law. Redistribution is subject to the trademark license, especially commercial redistribution.

START: FULL LICENSE
THE FULL PROJECT GUTENBERG LICENSE
PLEASE READ THIS BEFORE YOU DISTRIBUTE OR USE THIS WORK

To protect the Project Gutenberg™ mission of promoting the free distribution of electronic works, by using or distributing this work (or any other work associated in any way with the phrase “Project

Gutenberg”), you agree to comply with all the terms of the Full Project Gutenberg™ License available with this file or online at www.gutenberg.org/license.

Section 1. General Terms of Use and Redistributing Project Gutenberg™ electronic works

1.A. By reading or using any part of this Project Gutenberg™ electronic work, you indicate that you have read, understand, agree to and accept all the terms of this license and intellectual property (trademark/copyright) agreement. If you do not agree to abide by all the terms of this agreement, you must cease using and return or destroy all copies of Project Gutenberg™ electronic works in your possession. If you paid a fee for obtaining a copy of or access to a Project Gutenberg™ electronic work and you do not agree to be bound by the terms of this agreement, you may obtain a refund from the person or entity to whom you paid the fee as set forth in paragraph 1.E.8.

1.B. “Project Gutenberg” is a registered trademark. It may only be used on or associated in any way with an electronic work by people who agree to be bound by the terms of this agreement. There are a few things that you can do with most Project Gutenberg™ electronic works even without complying with the full terms of this agreement. See paragraph 1.C below. There are a lot of things you can do with Project Gutenberg™ electronic works if you follow the terms of this agreement and help preserve free future access to Project Gutenberg™ electronic works. See paragraph 1.E below.

1.C. The Project Gutenberg Literary Archive Foundation (“the Foundation” or PGLAF), owns a compilation copyright in the collection of Project Gutenberg™ electronic works. Nearly all the individual works in the collection are in the public domain in the United States. If an individual work is unprotected by copyright law in the United States and you are located in the United States, we do not claim a right to prevent you from copying, distributing, performing, displaying or creating derivative works based on the work as long as all references to Project Gutenberg are removed. Of course, we hope that you will support the Project Gutenberg™ mission of promoting free access to electronic works by freely sharing Project Gutenberg™ works in compliance with the terms of this agreement for keeping the Project Gutenberg™ name associated with the work. You can easily comply with the terms of this agreement by keeping this work in the same format with its attached full Project Gutenberg™ License when you share it without charge with others.

1.D. The copyright laws of the place where you are located also govern what you can do with this work. Copyright laws in most countries are in a constant state of change. If you are outside the United States, check the laws of your country in addition to the terms of this agreement before downloading, copying, displaying, performing, distributing or creating derivative works based on this work or any other Project Gutenberg™ work. The Foundation makes no representations concerning the copyright status of any work in any country other than the United States.

1.E. Unless you have removed all references to Project Gutenberg:

1.E.1. The following sentence, with active links to, or other immediate access to, the full Project Gutenberg™ License must appear prominently whenever any copy of a Project Gutenberg™ work (any work on which the phrase “Project Gutenberg” appears, or with which the phrase “Project Gutenberg” is associated) is accessed, displayed, performed, viewed, copied or distributed:

This eBook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you will have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

1.E.2. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is derived from texts not protected by U.S. copyright law (does not contain a notice indicating that it is posted with permission of the copyright holder), the work can be copied and distributed to anyone in the United States without paying any fees or charges. If you are redistributing or providing access to a work with the phrase “Project Gutenberg” associated with or appearing on the work, you must comply either with the requirements of paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 or obtain permission for the use of the work and the Project Gutenberg™ trademark as set forth in paragraphs 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.3. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is posted with the permission of the copyright holder, your use and distribution must comply with both paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 and any additional terms imposed by the copyright holder. Additional terms will be linked to the Project Gutenberg™ License for all works posted with the permission of the copyright holder found at the beginning of this work.

1.E.4. Do not unlink or detach or remove the full Project Gutenberg™ License terms from this work, or any files containing a part of this work or any other work associated with Project Gutenberg™.

1.E.5. Do not copy, display, perform, distribute or redistribute this electronic work, or any part of this electronic work, without prominently displaying the sentence set forth in paragraph 1.E.1 with active links or immediate access to the full terms of the Project Gutenberg™ License.

1.E.6. You may convert to and distribute this work in any binary, compressed, marked up, nonproprietary or proprietary form, including any word processing or hypertext form. However, if

you provide access to or distribute copies of a Project Gutenberg™ work in a format other than “Plain Vanilla ASCII” or other format used in the official version posted on the official Project Gutenberg™ website (www.gutenberg.org), you must, at no additional cost, fee or expense to the user, provide a copy, a means of exporting a copy, or a means of obtaining a copy upon request, of the work in its original “Plain Vanilla ASCII” or other form. Any alternate format must include the full Project Gutenberg™ License as specified in paragraph 1.E.1.

1.E.7. Do not charge a fee for access to, viewing, displaying, performing, copying or distributing any Project Gutenberg™ works unless you comply with paragraph 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.8. You may charge a reasonable fee for copies of or providing access to or distributing Project Gutenberg™ electronic works provided that:

- You pay a royalty fee of 20% of the gross profits you derive from the use of Project Gutenberg™ works calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. The fee is owed to the owner of the Project Gutenberg™ trademark, but he has agreed to donate royalties under this paragraph to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation. Royalty payments must be paid within 60 days following each date on which you prepare (or are legally required to prepare) your periodic tax returns. Royalty payments should be clearly marked as such and sent to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation at the address specified in Section 4, “Information about donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation.”
- You provide a full refund of any money paid by a user who notifies you in writing (or by e-mail) within 30 days of receipt that s/he does not agree to the terms of the full Project Gutenberg™ License. You must require such a user to return or destroy all copies of the works possessed in a physical medium and discontinue all use of and all access to other copies of Project Gutenberg™ works.
- You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any money paid for a work or a replacement copy, if a defect in the electronic work is discovered and reported to you within 90 days of receipt of the work.
- You comply with all other terms of this agreement for free distribution of Project Gutenberg™ works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg™ electronic work or group of works on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in writing from the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the manager of the Project Gutenberg™ trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

1.F.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable effort to identify, do copyright research on, transcribe and proofread works not protected by U.S. copyright law in creating the Project Gutenberg™ collection. Despite these efforts, Project Gutenberg™ electronic works, and the medium on which they may be stored, may contain “Defects,” such as, but not limited to, incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

1.F.2. LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES - Except for the “Right of Replacement or Refund” described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the owner of the Project Gutenberg™ trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg™ electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY, BREACH OF WARRANTY OR BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH 1.F.3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT, INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.

1.F.3. LIMITED RIGHT OF REPLACEMENT OR REFUND - If you discover a defect in this electronic work within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending a written explanation to the person you received the work from. If you received the work on a physical medium, you must return the medium with your written explanation. The person or entity that provided you with the defective work may elect to provide a replacement copy in lieu of a refund. If you received the work electronically, the person or entity providing it to you may choose to give you a second opportunity to receive the work electronically in lieu of a refund. If the second copy is also defective, you may demand a refund in writing without further opportunities to fix the problem.

1.F.4. Except for the limited right of replacement or refund set forth in paragraph 1.F.3, this work is provided to you ‘AS-IS’, WITH NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR ANY PURPOSE.

1.F.5. Some states do not allow disclaimers of certain implied warranties or the exclusion or

limitation of certain types of damages. If any disclaimer or limitation set forth in this agreement violates the law of the state applicable to this agreement, the agreement shall be interpreted to make the maximum disclaimer or limitation permitted by the applicable state law. The invalidity or unenforceability of any provision of this agreement shall not void the remaining provisions.

1.F.6. INDEMNITY - You agree to indemnify and hold the Foundation, the trademark owner, any agent or employee of the Foundation, anyone providing copies of Project Gutenberg™ electronic works in accordance with this agreement, and any volunteers associated with the production, promotion and distribution of Project Gutenberg™ electronic works, harmless from all liability, costs and expenses, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following which you do or cause to occur: (a) distribution of this or any Project Gutenberg™ work, (b) alteration, modification, or additions or deletions to any Project Gutenberg™ work, and (c) any Defect you cause.

Section 2. Information about the Mission of Project Gutenberg™

Project Gutenberg™ is synonymous with the free distribution of electronic works in formats readable by the widest variety of computers including obsolete, old, middle-aged and new computers. It exists because of the efforts of hundreds of volunteers and donations from people in all walks of life.

Volunteers and financial support to provide volunteers with the assistance they need are critical to reaching Project Gutenberg™'s goals and ensuring that the Project Gutenberg™ collection will remain freely available for generations to come. In 2001, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg™ and future generations. To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4 and the Foundation information page at www.gutenberg.org.

Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non-profit 501(c)(3) educational corporation organized under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by the Internal Revenue Service. The Foundation's EIN or federal tax identification number is 64-6221541. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax deductible to the full extent permitted by U.S. federal laws and your state's laws.

The Foundation's business office is located at 809 North 1500 West, Salt Lake City, UT 84116, (801) 596-1887. Email contact links and up to date contact information can be found at the Foundation's website and official page at www.gutenberg.org/contact

Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

Project Gutenberg™ depends upon and cannot survive without widespread public support and donations to carry out its mission of increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine-readable form accessible by the widest array of equipment including outdated equipment. Many small donations (\$1 to \$5,000) are particularly important to maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities and charitable donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it takes a considerable effort, much paperwork and many fees to meet and keep up with these requirements. We do not solicit donations in locations where we have not received written confirmation of compliance. To SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any particular state visit www.gutenberg.org/donate.

While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against accepting unsolicited donations from donors in such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements concerning tax treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff.

Please check the Project Gutenberg web pages for current donation methods and addresses. Donations are accepted in a number of other ways including checks, online payments and credit card donations. To donate, please visit: www.gutenberg.org/donate

Section 5. General Information About Project Gutenberg™ electronic works

Professor Michael S. Hart was the originator of the Project Gutenberg™ concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For forty years, he produced and distributed Project Gutenberg™ eBooks with only a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg™ eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as not protected by copyright in the U.S. unless a copyright notice is included. Thus, we do not necessarily keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

Most people start at our website which has the main PG search facility: www.gutenberg.org.

This website includes information about Project Gutenberg™, including how to make donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter to hear about new eBooks.